



**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
İNSAN KAYNAKLARI VE ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ BİLİM DALI**

SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN İSTİHDAMA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TUNCER MERTCAN ACAR
228130001**

DANIŞMAN: PROF. DR. HACI YUNUS TAŞ

**YALOVA
TEMMUZ 2024**



T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
İNSAN KAYNAKLARI VE ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ BİLİM DALI

SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN İSTİHDAMA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUNCER MERTCAN ACAR
228130001

DANIŞMAN: PROF. DR. HACI YUNUS TAŞ

YALOVA
TEMMUZ 2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN İSTİHDAMA ETKİLERİ” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Tuncer Mertcan ACAR





ÖNSÖZ

Günümüzde, iş dünyası sadece kâr amacı güden kuruluşlardan daha fazlasını temsil etmektedir. Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunlara yenilikçi çözümler üreten ve sürdürülebilir bir toplumsal etki yaratmayı amaçlayan işletmelerin ortaya çıkışıyla, iş dünyasında önemli bir değişim ve dönüşüm sürecini başlatmıştır. Bu dönüşümün en önemli alanlarından biri de istihdamdır. Sosyal girişimcilik, sadece kâr amacı gütmeyen kuruluşlar aracılığıyla istihdam yaratmanın yanı sıra, geleneksel işletme modellerinde de değişikliklere neden olmaktadır. Çalışma, sosyal girişimciliğin istihdama olan etkilerini anlamak için kavramsal bir çerçeve sunmakta ve Türkiye'den ve dünyadan örneklerle bu etkileri açıklamaktadır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek adına elinden gelenden fazlasını sunan, herhangi bir sorunda yanına çekinmeden gidebildiğim, gelecekteki mesleki hayatımda da bana verdiği değerli bilgilerden faydalanacağımı düşündüğüm ve çalışmamı titizlikle takip eden danışmanım Prof. Dr. Sayın Hacı Yunus TAŞ hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezimi yazdığım süre boyunca bana yardımcı olan, akademik görüş ve düşüncelerini benimle paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Sayın Yusuf Ziya YILDIRIM hocama da çok teşekkür ederim. Ayrıca kıymetli zamanını benim hazırladığım tezime zaman ayırıp değerlendireceği için ve üniversite hayatımın bu son döneminde bana kattığı her bir bilgi için Anabilim Dalı Başkanımız Prof. Dr. Sayın Elif YÜKSEL OKTAY hocama teşekkürü borç bilirim.

Teşekkürlerin az kalacağı diğer üniversite hocalarımdan da bana üniversite hayatım boyunca kazandırdıkları her şey için ve beni gelecekte söz sahibi yapacak bilgilerle donattıkları için hepsine teker teker ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Ve son olarak bana olan güvenini her daim dile getiren, beni bu günlere sevgi, saygı ve dürüstlük kelimelerinin anlamlarını bilecek ve uygulayacak şekilde yetiştiren, çok küçük yaşta babamın vefat etmesinden dolayı hem anne hem de baba olan, bu hayattaki en büyük şansım canım Annem Melek ACAR'a bugüne kadar ki tüm fedakârlıkları için en kalbi teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz – 2024

Tuncer Mertcan ACAR



İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xv
1. GİRİŞ	1
2. GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI, TÜRLERİ VE GİRİŞİMCİLİK YAKLAŞIMLARI 3	
2.1. Girişimciliğin Tanımı ve Özellikleri	3
2.2. Girişimciliğin Tarihi ve Önemi	5
2.3. Girişimcilik Yaklaşımları	7
2.3.1. Bireysel Yaklaşım	8
2.3.2. Çevresel Yaklaşım	8
2.3.3. Kurumsal Yaklaşım	9
2.4. Girişimcilik Türleri	10
2.4.1. Yaratıcı girişimcilik	10
2.4.2. Fırsat girişimciliği	10
2.4.3. İç girişimcilik / dış girişimcilik	11
2.4.4. Kadın girişimciliği	11
2.4.5. İnternet girişimciliği	11
2.4.6. Kurumsal girişimcilik	12
2.4.7. Kamu girişimciliği	13
2.4.8. Akademik girişimcilik	14
3. SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN TANIMI, FAALİYET ALANLARI VE FİNANSMAN KAYNAKLARI	15
3.1. Sosyal Girişimciliğin Tanımı ve Unsurları	15
3.2. Sosyal Girişim ve Hedefleri	17
3.3. Sosyal Girişimciliğin Tarihi	18
3.4. Sosyal Girişimciliğin Önemi ve Faydaları	20
3.5. Sosyal Girişimciliğin Faaliyet Alanları	23
3.5.1. Sektörlere göre sosyal girişimcilik	23
3.5.2. Yetki alanlarına göre sosyal girişimcilik	24

3.5.3. Amaçlarına göre sosyal girişimcilik	25
3.5.4. Eylemlerine göre sosyal girişimcilik	25
3.6. Sosyal Girişimciliğin Kaynakları.....	25
3.6.1. Finansman Kaynakları	25
3.6.1.1. Dünyada sosyal finansman araçları.....	27
3.6.1.2. Türkiye’de sosyal finansman araçları.....	29
3.6.2. Gönüllü/ücretli çalışanlar	34
4. TÜRKİYE’DE VE DÜNYA’DA SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ÖRNEKLERİ ve İSTİHDAMA ETKİLERİ	35
4.1. Sosyal Girişimcilik ve İstihdam İlişkisi	35
4.2. Dünyada Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve İstihdama Etkileri	39
4.2.1. Grameen Bank – Bangladeş	39
4.2.2. Yunus Social Business – Bangladeş	39
4.2.3. Bangladesh Rural Advancement Committee – Bangladeş	40
4.2.4. Pride Industries – ABD	40
4.2.5. Pioner Human Services – ABD	41
4.2.6. Mākher Studio – ABD	41
4.2.7. Nonprofit Enterprise and Self-Sustainability Team – ABD	42
4.2.8. Roba Amiga, Formacio i Treball – İspanya	43
4.2.9. Romano Butiq – Romanya	43
4.2.10. L’apebianca – İtalya.....	44
4.2.11. Anand Milk Union Limited – Hindistan	44
4.2.12. My Boo Bamboo Bikes – Almanya	45
4.2.13. Barka Fundacja Pomocy Wzajemnej - Polonya	46
4.2.14. Fugeelah – Malezya	46
4.2.15. Refugeeswork.at – Avusturya	47
4.3. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve İstihdama Etkileri.....	47
4.3.1. Karanlıkta Diyalog.....	48
4.3.2. Çöp(m)adam.....	48
4.3.3. Harmoni Kadın Kooperatif.....	49
4.3.4. Umut Çocukları Derneği	49
4.3.5. Bizbizze Kadınlar İçin Fikir ve Destek Derneği	50
4.3.6. Maide Mutfak	51
4.3.7. Kamer Vakfı	51
4.3.8. Anlatan Eller.....	52

4.3.9. Ashoka	53
4.3.10. Lavanta Kokulu Köy.....	53
4.3.11. İlk Adım Kadın Kooperatifi	54
4.3.12. Özel Sektör Gönüllüleri Derneği	54
4.3.13. İstanbul Zihinsel Engelliler Vakfı	55
4.3.14. Nahıl.....	56
4.3.15. İyimser Abla	56
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
KAYNAKÇA.....	61
ÖZGEÇMİŞ	71





KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMUL	: Anand Milk Union Limited (Anand Süt Birliği Kooperatifi)
BRAC	: Bangladesh Rural Advancement Committee
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IPARD	: Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA
İZEV	: İstanbul Zihinsel Engelliler Vakfı
KAMER	: Kadın Merkezi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KEDV	: Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
MYR	: Malezya Ringgiti
NESst	: Nonprofit Enterprise and Self-Sustainability Team
ÖSGD	: Özel Sektör Gönüllüleri Derneği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOG	: Toplum Gönüllüleri Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSEV	: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
USD	: Amerikan Doları
YSB	: Yunus Social Business



ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Kurumsal Girişimciliğin Bütünleşik Kavramsal Yapısı 12

Şekil 3.1. Sosyal Girişimcilerin Görev Yaptıkları Örgüt Formları 24





SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN İSTİHDAMA ETKİLERİ

ÖZET

Günümüz çalışma hayatında, sosyal girişimcilik sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda toplumsal etki yaratma amacını öne çıkarmaktadır. Bu yaklaşım, sadece kâr hedeflemek yerine toplumsal sorunların çözümüne odaklanarak daha geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Çalışma, sosyal girişimciliğin istihdama etkilerini hem Türkiye hem de dünya genelinde inceleyerek, sosyal girişimciliğin ekonomik kalkınma ve istihdam üzerindeki potansiyelini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Sosyal girişimciliğin yükselen önemi, sadece kâr amacı gütmeyen organizasyonları değil, aynı zamanda istihdam yaratma potansiyeli ile de dikkat çekmektedir. Çalışma, sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkilerini anlamak ve dünya genelindeki başarı örneklerini Türkiye bağlamında değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkilerin ekonomik kalkınmaya katkısını inceleyip aynı zamanda, dünya genelinden örneklerle Türkiye'nin sosyal girişimcilik alanındaki potansiyelini ortaya koymaktır. Sosyal girişimcilik, sadece geleneksel iş modelleriyle sınırlı olmayan bir iş yapma yaklaşımıdır. Çalışma, sosyal girişimciliğin istihdam yaratma ve ekonomik kalkınmaya olan etkilerini vurgulayarak, bu alandaki stratejilerin geliştirilmesine ve sosyal girişimciliğin yaygınlaştırılmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Çalışma, sosyal girişimciliğin dünya genelindeki istihdam modellerini ve bu modellerin başarılarını değerlendiren bir literatür taraması içermektedir. Türkiye özelindeki sosyal girişimcilik faaliyetlerinin de incelenmesi, tezin kapsamlılığını artırmıştır. Çalışma, nitel yöntem kullanarak gerçekleştirilmiştir. Nitel veriler ile sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Çalışma, sosyal girişimciliğin Türkiye ve dünya genelindeki istihdam üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koyarak, bu alandaki potansiyeli güçlendirmek için öneriler sunmayı hedeflemiştir. Sosyal girişimciliğin ekonomik ve toplumsal kalkınmaya olan katkılarını vurgulayarak, bu alandaki araştırmalara ve politika oluşturmaya yönelik çabaları desteklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal girişimcilik, İstihdam, Girişimcilik, İşsizlik



EFFECTS OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP ON EMPLOYMENT

ABSTRACT

In today's working life, social entrepreneurship highlights the aim of creating not only economic growth but also social impact. This approach offers a broader perspective by focusing on solving social problems rather than just targeting profit. The study aimed to evaluate the potential of social entrepreneurship on economic development and employment by examining the effects of social entrepreneurship on employment both in Turkey and around the world. The rising importance of social entrepreneurship attracts attention not only with its non-profit organizations but also with its potential to create employment. The study was conducted to understand the effects of social entrepreneurship on employment and to evaluate success examples from around the world in the context of Turkey. The main purpose of this study is to understand the effects of social entrepreneurship on employment and to examine the contribution of these effects to economic development and, at the same time, to reveal Turkey's potential in the field of social entrepreneurship with examples from around the world. Social entrepreneurship is an approach to doing business that is not limited to traditional business models. The study aimed to contribute to the development of strategies in this field and the dissemination of social entrepreneurship by emphasizing the effects of social entrepreneurship on employment creation and economic development. The study includes a literature review that evaluates the employment models of social entrepreneurship around the world and the success of these models. Examining social entrepreneurship activities specific to Turkey has increased the comprehensiveness of the thesis. The study was carried out using qualitative method. The effects of social entrepreneurship on employment were evaluated with qualitative data. The study aims to reveal the positive effects of social entrepreneurship on employment in Turkey and around the world and to offer suggestions to strengthen the potential in this field. Emphasizing the contributions of social entrepreneurship to economic and social development, he supported research and policy-making efforts in this field.

Keywords: Social entrepreneurship, Employment, Entrepreneurship, Unemployment



1. GİRİŞ

Günümüzde artan toplumsal ve çevresel sorunlar, geleneksel işletme modellerinin ve kamu politikalarının ötesinde yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler gerektirmektedir. Bu bağlamda, sosyal girişimcilik, sosyal sorunlara yönelik yenilikçi çözümler geliştiren ve bu süreçte toplumsal fayda yaratmayı hedefleyen bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Sosyal girişimler, toplumsal sorunlara kalıcı çözümler üretirken aynı zamanda ekonomik değer yaratmayı ve istihdam olanaklarını artırmayı hedeflemektedir. Sosyal girişimciliğin en belirgin özelliklerinden biri, toplumsal fayda yaratma amacını kâr elde etme hedefiyle dengeleyebilmesidir. Bu girişimler, dezavantajlı gruplar için istihdam fırsatları yaratmak, yerel ekonomileri canlandırmak ve sürdürülebilir iş modelleri geliştirmek suretiyle ekonomiye önemli katkılar sağlamaktadır. Sosyal girişimcilik, sadece ekonomik büyümeye değil, aynı zamanda sosyal eşitlik ve adaletin sağlanmasına da katkıda bulunur. Dünya genelinde ve Türkiye’de sosyal girişimcilik hareketleri giderek daha fazla ilgi görmekte ve desteklenmektedir. Bu tezde, sosyal girişimciliğin istihdama olan etkileri incelenecek ve bu etkilerin somut örneklerle desteklenmesi hedeflenecektir. Dünya’da ve Türkiye’den çeşitli sosyal girişim örnekleri aracılığıyla, bu girişimlerin nasıl iş fırsatları yarattığı, ekonomik kalkınmaya nasıl katkıda bulunduğu ve sosyal eşitliği nasıl teşvik ettiği ele alınacaktır. Dünya çapında başarılı sosyal girişim örnekleri, bu girişimlerin istihdam üzerindeki olumlu etkilerini ve sürdürülebilir iş modellerini gözler önüne serecektir. Türkiye’den örnekler ise yerel dinamikler ve toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde sosyal girişimciliğin nasıl şekillendiğini ve hangi alanlarda etkili olduğunu gösterecektir. Bu analizler, sosyal girişimciliğin ekonomik ve sosyal boyutlarının daha iyi anlaşılmasına ve gelecekteki uygulamalara ışık tutmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkilerini incelemek için çeşitli açılardan analiz yapılacaktır. Öncelikle, sosyal girişimciliğin kavramsal çerçevesi ve tarihsel gelişimi ele alınacaktır. Bu bölümde, sosyal girişimciliğin temel özellikleri, amaçları üzerinde durulacaktır. Ayrıca, sosyal girişimciliğin nasıl ortaya çıktığı ve zamanla nasıl evrildiği de tartışılacaktır. Ardından, sosyal girişimciliğin istihdam yaratma potansiyeli ve yöntemleri incelenecektir. Sosyal girişimler, dezavantajlı gruplar için iş fırsatları yaratmada ve iş gücü piyasasına entegrasyonda kritik bir rol oynamaktadır. Bu bölümde, sosyal girişimlerin hangi sektörlerde faaliyet gösterdiği, hangi iş modellerini benimsediği ve istihdam politikalarının nasıl şekillendiği üzerinde durulacaktır. Ayrıca, sosyal girişimlerin ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkileri de ele alınacaktır. Tezde, sosyal girişimciliğin dünya genelindeki örnekleri ve bu örneklerin

istihdama olan etkileri detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Dünyanın farklı bölgelerinden seçilen sosyal girişim örnekleri, bu girişimlerin yerel topluluklarda nasıl fark yarattığını ve istihdamı nasıl artırdığını gösterecektir. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde sosyal girişimlerin ekonomik kalkınma ve sosyal entegrasyon üzerindeki olumlu etkileri vurgulanacaktır. Türkiye'deki sosyal girişimcilik örnekleri de ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Türkiye'de sosyal girişimciliğin gelişimi, mevcut durum ve karşılaşılan zorluklar üzerinde durulacaktır. Türkiye'den seçilen başarılı sosyal girişim örnekleri, bu girişimlerin hangi alanlarda faaliyet gösterdiği, nasıl finanse edildiği ve istihdam üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Bu analizler, Türkiye'deki sosyal girişimcilik ekosisteminin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyacaktır. Son olarak, sosyal girişimciliğin istihdama olan etkileri üzerine genel bir değerlendirme yapılacak ve gelecekteki araştırmalar ve politikalar için öneriler sunulacaktır. Sosyal girişimciliğin yaygınlaştırılması ve desteklenmesi için hangi adımların atılması gerektiği üzerinde durulacak ve bu alandaki boşluklar ve fırsatlar belirlenecektir. Bu bölüm, sosyal girişimciliğin istihdam yaratma potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için gerekli stratejiler ve politikalar hakkında öneriler sunacaktır. Bu tez, sosyal girişimciliğin istihdama olan etkilerini kapsamlı bir şekilde ele alarak, sosyal girişimciliğin ekonomik ve toplumsal boyutlarının daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Sosyal girişimlerin hem yerel hem de küresel düzeyde istihdam yaratma ve toplumsal fayda sağlama potansiyelini ortaya koyarak, bu alandaki çalışmaların ve politikaların geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

2. GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI, TÜRLERİ VE GİRİŞİMCİLİK YAKLAŞIMLARI

2.1. Girişimciliğin Tanımı ve Özellikleri

Girişimcilik terimi ilk olarak 18. yüzyılın başlarında İrlandalı ekonomist Richard Cantillon tarafından tanıtılmıştır. Günümüzde, girişimciliğin pek çok farklı tanımı bulunsa da, Cantillon tarafından ifade edilen, "Üretim araçlarını ve hizmetleri henüz belirlenmemiş bir değerde satın alıp üreten kişi" tanımı öne çıkmaktadır [1].

Girişimcilik genel olarak karlı ürün veya hizmet üretmek, çevresel faktörlerden kaynaklanan fırsatlardan yararlanmak veya yeni fırsatlar elde etmek için üretim faktörlerini kullanma, organize etme ve risk alma yeteneği olarak ifade edilmektedir [2].

Dünya genelinde girişimcilik; araştırmacılar ve politikacılar tarafından, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde dikkat çeken bir konu olmuş ve birçok çalışmanın odak noktasını oluşturmuştur [3].

Girişimcilik, insanların yaşamakta olduğu bölge ve toplumun yapısı ile piyasadaki ihtiyaçlardan ötürü ortaya çıkan olanakları görerek belirlenen amaca müsait olarak toplumun ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak projeler üretip, bu projeleri hayata geçirme becerisi olarak tanımlanabilir [4].

Girişimcilik, ekonomik büyüme ve inovasyonun temel taşlarından biri olarak kabul edilir. İstihdam yaratma potansiyeli sayesinde işsizlik sorununa anlamlı bir katkı sağlar [5]. Ayrıca, ekonomik kaynakları daha verimli alanlara yönlendirerek, yenilik ve özgünlük fırsatları sunar [6]. Girişimcilik, gün geçtikçe artan bir öneme sahip olup yoğun rekabet ortamında kritik bir rol oynamaktadır [5].

Girişimcilik; ekonomik ilerlemeyi desteklemek, istihdam fırsatlarını artırmak ve kaynakların daha etkin kullanılmasına katkı sağlamak gibi önemli hedeflere ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır [7].

Girişimciliğin en temel üç özelliği şunlardır: Yetenek, cesaret ve bilgi. Bu nedenle bir girişimcinin aşağıdaki karakter özelliklerine sahip olması gerekir [2]:

- Kendini tanıma
- Kişisel Motivasyon
- Cesaret
- Güven

- Sabır
- Yetenek
- Hızlı Karar Verme
- Deneyim
- Bilgi
- Dayanıklılık
- İstek

Aynı zamanda girişimci kendini beğenen bir kişi de değildir. Girişimci, çevresindeki insanların fikir ve görüşlerine önem veren bir kişiliğe sahiptir. Bu nedenle yapacağı iş konusunda çevresindeki insanlarla istişare eder, onları dinler ve sağduyuyla hareket eder. Aynı zamanda mütevazıdır. Bir proje ya da işe başladığında onu yaparken ya da bitirmeden kafasında yeni planlar ve projeleri olan akıllı, zeki ve donanımlı bir karakterdir [8].

Girişimciler birçok ekonomik ve sosyal işlevi yerine getirir. Bunlardan bazıları [9];

- Yenilikçi ürün ve hizmetlerin keşfi,
- Yeni istihdam fırsatlarının tanımlanması [10],
- Yenilikçi organizasyon yapıları oluşturulması,
- Sermaye artırımının planlanması,
- Yeni hammadde ve tedarik kaynaklarının araştırılması,
- Yeni pazarların keşfi veya mevcut pazarların genişletilmesi,
- Yenilikçi satış yöntemlerinin geliştirilmesi veya üretim süreçlerinin iyileştirilmesi,

Mevcut satışlar üzerinde çalışılması gibi girişimcilerin işlevleri, evrensel ekonominin dinamiklerine paralel olarak sürekli değişir ve gelişir. Bu nedenle, girişimcilerin yerine getirdikleri işlevler açısından yukarıda belirtilen özelliklere sahip olmaları büyük bir öneme sahiptir [11].

Başarılı bir girişimcinin sahip olması gereken kişisel nitelikler şunlardır [12]:

- Kararlılık: Problemlerden kaçmayıp, onları olduğu gibi muvafakat ederek çare bulmaya çalışır. Karar vermekten çekinmez ve hatta bunu ister.

- Kendine Güvenmek: Karşılaşacağın her türlü sorunun ve zorluğun üstesinden gelebilme kıstasıdır.
- Kabul Edilebilir Riskler Almak: Girişimci kâr amacıyla hareket etmekte olsa bile, yaptığınız işten doğabilecek olumsuz sonuçları da dikkate alır.
- Tamamlama: Gerektiğinde tamamlanması gereken işleri bizzat takip eder ve işi bitirir.
- Plana Göre Hareket Etmek: İşleri planlandığı gibi, zamanında, doğru ve akılcı bir şekilde yapmak.
- Atılcılık: Yeni ihtiyaçları herkesten önce keşfeder.
- Çok Yönlülük: İş fonksiyonlarını belirli sınırlar dâhilinde yerine getirebilme yeteneğidir.
- Tahmin: Gelecekteki olası değişiklik ve gelişmeleri tahmin eder.
- Liderlik: Çalışanları işin gerektirdiği şekilde organize eder.
- Uyumluluk: İş dünyasında ortaya çıkan hızlı değişiklikleri ve yeni teknikleri görüp uyum sağlamaktadır
- Sosyal olma: Kendi sorumluluğunuzda ve iş ortamında çalışanlarla etkili iletişim, sabır ve ikna ile güven sağlamaktadır.

2.2. Girişimciliğin Tarihi ve Önemi

Girişimcilik kavramı, tarihsel olarak 18. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. İrlandalı ekonomist Richard Cantillon, girişimciyi "henüz belirginleşmemiş bir bedelle satmak üzere üretimin girdilerini ve hizmetlerini bugünden satın alan ve üreten kişi" olarak tanımlamıştır. Cantillon'un bu tanımı, girişimcinin belirsizlik ve risk taşıyan bir ekonomik aktör olduğunu vurgulamıştır. O dönemde girişimci, tarım ürünlerinden ticari mallara kadar çeşitli ürünlerin üretim ve dağıtımında rol oynayan kişiydi. Zamanla, sanayi devrimi ve teknolojik ilerlemelerle birlikte girişimcilik kavramı da evrim geçirmiştir. 19. ve 20. yüzyıllarda girişimciler, büyük ölçekli sanayi işletmeleri kurarak ekonomik büyümeyi ve toplumsal değişimi hızlandırmışlardır. Özellikle 20. yüzyılın sonlarında ve 21. yüzyılın başlarında, bilgi ve teknolojiye dayalı yeni iş modelleri ve start-up kültürüyle girişimcilik daha da önem kazanmıştır. Günümüzde girişimcilik, yalnızca ekonomik faaliyetlerle sınırlı kalmayıp sosyal, kültürel ve çevresel alanlarda da yenilikçi çözümler üretme süreci olarak genişlemiştir [13].

Eski çağlardan beri insanlar geçimlerini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için kendilerini avcılığa, tarıma, hayvancılığa, ticarete vb. adanmışlardır [13]. Her türlü etkinlik, insanların küçük yaşlardan itibaren girişimci olma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Temel ihtiyaçların beslenme ve barınma olduğu düşünüldüğünde, insanlar ilk girişimcilik adımlarını bu alanlarda atmışlardır [14].

İçinde bulunduğumuz bilgi çağı, kültürel değişime bağlı olarak girişimcilik konseptinde de birtakım yeniliklere yol açmıştır. Tarihten günümüze, bilinen terimlerin yerini daha çok sorgulayan, bilgiye dayalı ve yenilikçi düşünceyle hareket eden girişimciler ön plana çıkmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda, girişimcilik birey için daha fazla önem kazanmış ve kişisel yeteneklerin yanı sıra aydınlanmış ve üretken yeteneklerin de artan bir önem kazandığı görülmüştür [13].

Girişimcilik bir toplumdaki sosyal yapının geliştirilmesi ve bu yapının gerekli gelişmelere kavuşturulması ve yarattığı ekonomik sistem açısından büyük önem taşımaktadır [15].

Girişimcilik faaliyetlerinden elde edilen pek çok fayda vardır. Bunlar şöyle açıklanabilir [16].

- İlk olarak, yeni ürünler geliştirerek, piyasada var olan ancak henüz fark edilmemiş boşlukları doldurarak, insanların ihtiyaçlarını doğru bir şekilde karşılamaya katkıda bulunmaktadır. Kısaca, girişimciliğin topluma sağladığı fayda olarak ifade edebiliriz.
- Başka bir olumlu yön, girişimcilerin keşfettiği yeni üretim yöntemleri sayesinde üretim verimliliğinin ve etkinliğinin artmasıdır. Ek olarak, girişimciler bilim ve teknoloji alanlarına kaynak sağlayarak bu alanların ilerlemesine destek olmaktadır. Bu nedenle, girişimciliğin sağladığı bu faydalar, teknik açıdan bir ilerleme olarak görülmektedir.
- Girişimciliğin bir diğer avantajı da girişimlerin yeni istihdam olanakları yaratmasıdır; yani işsizlik sorununu azaltmak ve ekonomik kalkınmayı sağlamaktır. Ayrıca girişimciler, çalışmalarını diğer girişimcilere ilham vermek veya mevcut şirketleri piyasada daha aktif rol almaya teşvik etmek için kullanabilirler. Bu faydalara girişimciliğin ekonomik faydaları diyebiliriz.

Girişimcinin bir iş fikrine dayalı olarak kaynak toplama ve bunları değerlendirme niyeti, bu ülkenin sadece ekonomik kaynakları için değil insan kaynakları için de geçerlidir. Bu sayede girişimciler ülkenin insan kaynaklarının daha verimli kullanılmasına katkı sağlamaktadır [17].

Girişimciliğin temelindeki yenilikçilik unsuru, insan kaynaklarının uygun kullanımına yönelik bir gelişme ihtiyacı yaratmakta ve toplumun sosyal seviyesinin (eğitim, kültür, dil vb.) tedavi

edilmesini sağlamaktadır. Girişimciliğin insan kaynaklarının daha verimli kullanılmasına olumlu etkisi, kamu istihdamının toplam istihdam içindeki payının azaltılmasına katkı sağlamaktadır. Girişimciliğin bir parçası olan inovasyon kavramı, insani gelişmenin yanında önemlidir. Aynı zamanda toplumun yeniliğe uyum sağlama yeteneğini de geliştirir ve bu şekilde toplum gelişime katkı sağlamaktadır. Ülkede girişimci sayısının artması ve başarılı iş adamlarının ortaya çıkması, bu kişileri toplum gözünde rol model haline getirmektedir. Başarılı girişimcilerin varlığı sadece rol model etkisi yaratmayacak, aynı zamanda toplumun girişimcilik algısını da olumlu yönde etkileyecektir [17].

2.3. Girişimcilik Yaklaşımları

Girişimcilik, birçok faktörü içermesi nedeniyle çok yönlü bir olgu olarak ele alınmalıdır. Çünkü girişimcilik, sadece girişimcinin kişiliğiyle değil, aynı zamanda oluşturduğu veya sürdürdüğü organizasyonun yanı sıra girişimcinin ve şirketin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, kültürel, fiziksel çevre gibi çeşitli faktörlerle doğrudan ilişkilidir [18].

Girişimcilik üzerine yapılan çalışmalar, başlangıçta "Bir insan neden girişimci olur?" sorusuna odaklanmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, girişimcilikle ilgili ilk çalışmalar, girişimcilerin kişilik özelliklerine odaklanmıştır. Ancak daha sonraki dönemlerde, girişimcinin özellikleri ve karakteri, girişimcilik olgusunu açıklamada önemli bir rol oynamakla birlikte, bunun tek başına girişimcilik olgusunu açıklamak için yeterli olmadığına inanılmıştır [19].

Çünkü girişimci her ne kadar sürecin başında bir organizasyon ve/veya proje gibi yeni değerler yaratan ve bu değere tek yönde doğrudan etki eden kişi olsa da zamanla inisiyatif yani girişimde bulunan kişidir. Aynı zamanda yaratılan yeni değer, proje yaratıcısının yani girişimcinin, statüsünün vb. hedefi, araçları, sosyal ağları ve sosyal değerleridir. Böylece sürecin ilk aşamasında girişimci ile firma arasındaki tek yönlü etkileşim, ilerledikçe karşılıklı bir etkileşime dönüşmektedir. Daha sonraki girişimcilik çalışmaları, şirketlerin ve içinde bulundukları yapıların çevreyle açık sistemler olarak etkileşimde bulunduğunu ortaya çıkarmaktır. Şirket faaliyet gösterdiği ortamı şekillendirip düzenlerken toplum, kültür, ekonomi, politika vb. ağlar şirketin yönünü, kapsamını ve şeklini etkiler [20].

Bütün bunlar dikkate alındığında girişimcilik çalışmalarının başlangıcından bu yana üç yaklaşım ortaya konmuştur. Bunlar bireysel yaklaşım, kurumsal yaklaşım ve çevre yaklaşımıdır [21].

2.3.1. Bireysel Yaklaşım

Bireysel yaklaşım, genellikle girişimcinin bireysel özellikleri ve yetenekleri üzerine odaklanan çalışmaları içermektedir. Bu yaklaşımın kullanıldığı çalışmalarda temel soru, belirli kişilerin neden şirket kurduğu ve girişimci olarak başarılı olduklarıdır [22].

Bu konu üzerine yapılan araştırmalarda, insanların demografik, kişisel ve psikolojik özellikleri ortaya çıkarılıp açıklanmaya çalışılmıştır. Girişimcilik niteliklerinin kaynağı olarak psikolojik ve sosyolojik etkiler ön plana çıkarılmıştır. Araştırmalar, girişimcilerin genellikle psikolojik olarak risk almaya yatkın, büyük başarılar elde eden ve iç kontrol yaklaşımına sahip kişiler olduğunu göstermiştir. Bu özellikleri nedeniyle girişimciler, ekonomik gelişmeye katkıda bulunan yenilikçi liderler ve katalizörler olarak düşünülmektedir [23].

Çalışmalarda, kişilerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları deneyimlerin kişisel ilgileri, iş kariyerleri ve dolayısıyla girişimcilik vasıfları üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir [24].

Bireysel yaklaşımda vurgulanan bir diğer önemli konu demografik değişkenlerdir. Araştırmalar, ailenin ilk çocuğu olanların, yüksek eğitim düzeyine sahip olanların ve girişimci bir aileye sahip olanların girişimci olma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Yaş, cinsiyet, ailenin sosyoekonomik durumu gibi faktörlerin de girişimciliği etkileyen diğer önemli faktörler olduğu belirtilmiştir [25].

Görünüşe göre, girişimciliği açıklamaya yönelik bireysel yaklaşım, yalnızca bireyin girişimcilik özelliklerini dikkate alarak tek boyutlu kalmaktadır. Ancak girişimcilik, yalnızca bireyin özelliklerini değil, bileşenler arası ilişkileri ve birbirinden ayrılamayan birçok boyutu içeren bir süreçtir [26]. Dolayısıyla, girişimcilik olgusunu anlamak için bireysel yaklaşımın tek başına yeterli olmadığı, ancak gerekli bir unsurdur [27].

2.3.2. Çevresel Yaklaşım

Girişimcilikte çevresel yaklaşım, bireyin üzerindeki etkileri göz önünde bulundururken aynı zamanda iş faaliyetlerinin çevre ile etkileşimini ele alır. Bloodgood, Sapienza ve Carsrud'un vurguladığı gibi, aile, alt sistemler, finansal kaynaklar, yerel iletişim ve bazı hükümet politikaları, iş faaliyetlerini etkileyen faktörler arasında yer alır. Kültür, ekonomi, politika gibi sosyal faktörler de girişimcinin faaliyet gösterdiği ortamda fırsatlar veya riskler yaratabilir [23].

Çevresel yaklaşımın çalışmalarında özellikle kültürel boyut önemli bir rol oynamıştır [15]. Toplumun kültürünün, girişimcilerin, yöneticilerin ve çalışanların tutum ve davranışları

üzerinde büyük bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Kültür, girişimciliğin oluşmasında belirleyici bir faktördür, çünkü birey, yaşadığı toplumun kültür değerlerinin etkisi altındadır [28].

Kültürün iş operasyonları üzerindeki etkisi sadece içsel unsurlarla sınırlı değildir. Tüketici ihtiyaçları, sosyal yasalar ve hükümet politikaları gibi faktörler de kültürden etkilenir. Şirket kültürü, işlevleri, inovasyon yönelimini ve dolayısıyla risk davranışını etkiler. Ekonomik ve politik sistemler de girişimcilik üzerinde önemli bir etki yapar. Ekonominin dengeli olduğu durumlarda, işletmeler daha girişimci olma eğilimindedir. Girişimciler, ekonomik krizleri fırsata çevirebilme yeteneklerini kullanarak stratejik planlar yapabilirler. Ayrıca, devletin KOBİ'leri ve girişimciliği teşvik eden uygulamaları da girişimciliği olumlu yönde etkileyen faktörler arasındadır [27].

2.3.3. Kurumsal Yaklaşım

Kurumsal yaklaşım, bireylerin ve grupların davranışlarını etkileyen resmi ve gayri resmi kuralların kısıtlayıcı ve teşvik edici etkilerini inceleyen bir perspektiftir [29]. Girişimcilik, sadece yeni iş kurma süreciyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda mevcut işletmenin içindeki birimleri harekete geçirme ve yönetme yeteneğini de içerir. Girişimci yaklaşım, işletme faaliyetlerine odaklanarak, girişimciliğin yönetsel boyutunu vurgular ve şirket içinde yürütülen faaliyetlerde girişimcilik anlayışını inceler. Bir işletmenin sürdürülebilirliği ve büyümesi için girişimci özelliklere sahip bir kurucunun etkili bir yönetim becerisine sahip olması kritik öneme sahiptir. Bu sebeple, işletme yönetimi sürecinde girişimcinin, girişimcilik özelliklerini koruması ve bürokratik bir kimliğe bürünmemesi önemlidir. Girişimci, işletme yönetimi sürecinde farklı kimliklerle karşılaşabilir. Bunlar arasında girişimci, memnun yönetici, hayal kırıklığına uğramış yönetici ve klasik bürokrat kimlikleri bulunmaktadır. Girişimci kimlik, değişim ve yenilikle ilgiliyken, diğer kimliklerde mevcut durum baskındır. Girişimcinin stratejik odak noktası, sadece kaynakların kullanılabilirliği değil, aynı zamanda fırsatların algılanmasıdır. Bu nedenle, girişimci öncelikle fırsatlara odaklanır ve ardından kaynakları değerlendirir [30].

2.4. Girişimcilik Türleri

Girişimcilik türlerinin sınıflandırılması konusundaki çalışmalar, literatürde geniş bir birikim oluşturmuştur. Bu  alışma kapsamında, birçok araştırmacının yaptığı tanımlamalar göz önüne alınarak genel bir  er eve oluşturulmuştur [31].

Literatür incelendiğinde farklı girişimcilik türlerinin olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan girişimcilik türlerinden bazıları şu şekilde açıklanabilir [32]:

- İ  ve Dış girişimcilik,
- Kadın Girişimciliği,
- İnternet Girişimciliği,
- Sosyal Girişimcilik,
- Yaratıcı Girişimcilik.
- Kurumsal Girişimcilik
- Kamu Girişimciliği
- Akademik Girişimcilik

Sosyal girişimcilik haricinde, yukarıdaki girişimcilik türlerinin tümü kişisel veya grup çıkarlarına ve k rlarına dayanmaktadır. Sosyal girişimcilik sosyal/kamu çıkarlarına ve sosyal getirilere dayanmaktadır. Bu çalışmada diğer girişimcilik türlerinden farklı olan sosyal girişimcilik detaylı olarak incelenmektedir [32]. Diğer girişimcilikler aşağıda tanımlanmaktadır.

2.4.1. Yaratıcı girişimcilik

Yaratıcı girişimcilik, özgün fikirlerin ve buluşların tasarım, fiyat ve kalite açısından geliştirilerek kar sağlayacak şekilde pazara sunulmasıdır. Bu anlayış, günümüzde gerçek girişimcilik olarak kabul edilmekte ve büyük başarı öykülerine ilham kaynağı olmaktadır. Örneğin, akıllı telefon teknolojisi veya sosyal medya platformlarından biri olan Facebook, yaratıcı girişimciliğin güncel başarılı örnekleridir [33].

2.4.2. Fırsat girişimciliği

Fırsat girişimciliği, pazardaki eksiklikleri belirleyerek veya gelecekteki potansiyel fırsatları öngörerek mevcut bir mal veya hizmeti pazara sunma sürecini ifade eder. Bu tür girişimcilik, piyasada belirli bir mal veya hizmetin yetersiz sunulması, hiç bulunmaması veya mevcut

firmaların istenilen kalitede hizmet sunamaması gibi durumlarda ortaya çıkar. Örneğin, yeni kurulan bir yerleşim yerinde pazar oluşturmak, fırsat girişimciliğine örnek olarak değerlendirilebilir [33].

2.4.3. İç girişimcilik / dış girişimcilik

İç girişimcilik, şirket ve organizasyon içerisinde gerçekleştirilen her türlü ticari faaliyeti ifade etmektedir. Diğer girişimciliklere ise dış girişimcilik adı verilmektedir. İç girişimcilik, faaliyet gösteren bir şirketin tüm alanlarındaki pazarlama çabalarını ve yeniliklerin sonuçlarını ifade eder. Şirketin kendi içinde yeni pazarlar bulması, yeni teknolojileri kullanması, otomasyona geçmesi vb. iç girişimcilik olarak kabul edilir. Örneğin benzinli araba üreten bir fabrikada elektrikli araba üretimine geçmek içsel bir girişim, aynı tekstil sektöründe çalışan girişimci ise dışsal bir girişimdir. Günümüzde iç girişimciliğin şirketlerin ve diğer kuruluşların yaşamını sürdüren itici güç olması nedeniyle iç girişimciliğin türü de artmıştır. İç girişimciliği zayıf olan şirketler ayakta kalma, direnme ve gelişme yeteneklerini kaybedip bir süre sonra yok oldukları için hayatta kalmaları pek mümkün değildir [34].

2.4.4. Kadın girişimciliği

Girişimciler, ekonomik mal veya hizmetleri karlı bir şekilde üretmek veya basitçe pazarlamak için üretim faktörlerini sistematik olarak bir araya getiren ve girişimlerinden doğabilecek riskleri üstlenen kadınlardır. Kadınların işletme mesleğine ilgi duymasının nedenleri aslında iş adamlarının bu mesleği tercih etme nedenlerinden farklı değildir. Bugün birçok kadın, kendi işinin lideri olma, bağımsız çalışma, risk alma, yenilik ve değişim arzusunu tatmin etme gibi nedenlerle işletme mesleğini diğer mesleklerden tercih etmektedir. Kadınlar tarafından yönetilen şirketlerin sayısının artışının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Sosyo-kültürel altyapının değişmesi nedeniyle birçok kadın iş hayatına girmiş ve eğitim düzeyleri yükselmiştir. Orta düzey yönetici konumundaki kadınlar, çalıştıkları şirketlerin küçülme politikası izlemesinden ve bir gün işlerini kaybedip kendi işinin patronu olmak istemesinden endişe duyarak başarılı kadın girişimcilerin sayısı artmaktadır. Örnek alınabilecek kişilerin sayısındaki artış, bu trendin devam edebileceğini göstermektedir [35].

2.4.5. İnternet girişimciliği

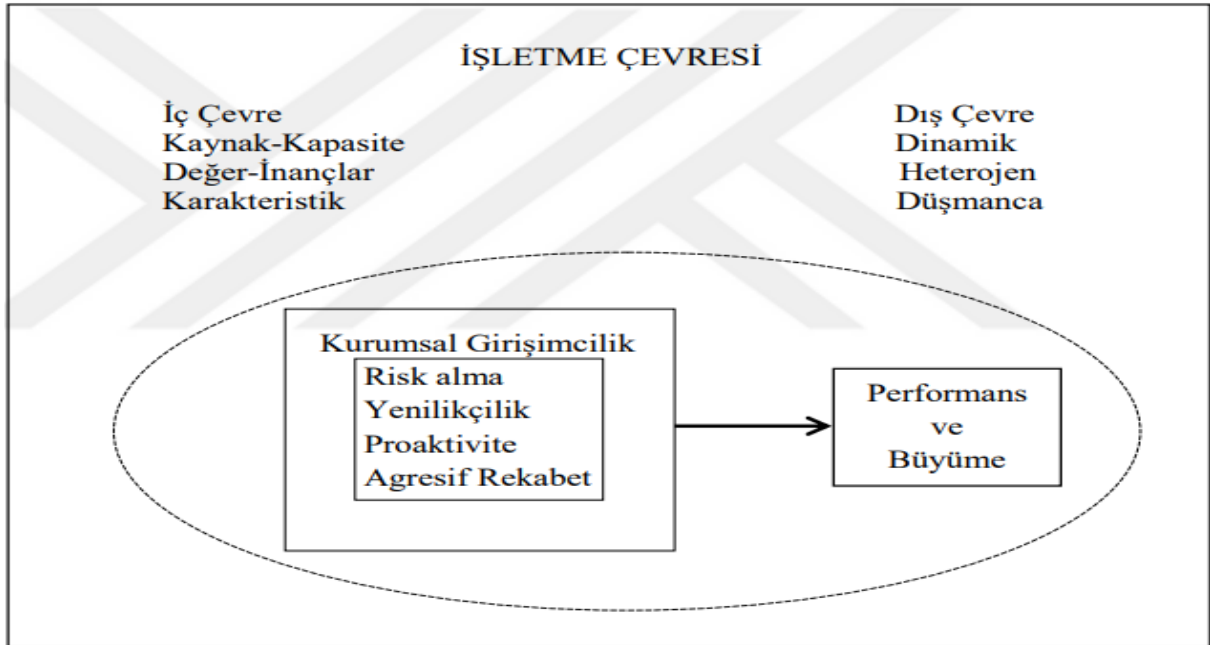
İnternet girişimciliği, genel girişimciliğin özel bir alt kategorisi olarak değerlendirilebilir ve bu sebeple, özellikle kaynakları sınırlı olan ve uluslararası pazarlara erişim konusunda zorluk yaşayabilecek yeni girişimlerin oluşturulmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, internet girişimciliğini destekleyerek ortaya çıkmıştır. İnternet

girişimciliği üzerine yapılan araştırmaların sayısının sınırlı olduğu ve bilimsel açıdan bu alanda daha fazla gelişmenin gerektiği belirlenmiştir. Bu alandaki resmi bir tanım bulunmasa da, genel olarak internet üzerinden iş kurarak fırsatları değerlendiren, risk alan ve yaratıcı faaliyetlerde bulunan bireyleri ifade etmek üzere "internet girişimcisi" terimi kullanılmaktadır [36].

2.4.6. Kurumsal girişimcilik

Kurumsal girişimcilik, bir kuruluşun büyümeye odaklanarak kar elde etme sürecini ifade eder. Bu süreçte, kazancı takip etme, fırsatları değerlendirme, risk alma ve stratejik yenilenme gibi davranışlar ve eğilimler ortaya çıkar [37].

Şekil 2.1. Kurumsal Girişimciliğin Bütünleşik Kavramsal Yapısı [38]



Kurumsal girişimciliğin temel unsurları olarak kabul edilen üç faktör yenilikçilik, risk alma ve proaktiflik olarak belirlenmiştir (Şekil 2.1). Kurumsal girişimciliğin temelini oluşturan en önemli bileşen ise inovasyondur. Yenilik, daha iyi, daha işlevsel ve daha yeni mal ve hizmetleri keşfetme sürecidir, bu da beklenmedik olaylar, ihtiyaçlar, sektör ve pazar değişiklikleri gibi birçok nedene dayanabilir. Risk, genel olarak bir şirketin olası iflası sonucunda şirket varlıklarını kaybetme riski olarak tanımlanır. İş perspektifinden bakıldığında, beklenen ve gerçekleşen durumlar arasındaki etkiyi gösteren risk toleransı girişimciler için oldukça önemlidir. Bir diğer temel unsur olan proaktiflik, rakiplerden bir adım önde kalarak yeni ürünleri nasıl piyasaya süreceğinizi ve iş alanıyla ilgili olsun ya da olmasın yeni fırsatları nasıl stratejik olarak değerlendireceğinizi açıklar. Proaktivite aynı

zamanda yenilikçiliği ve risk almayı da tamamlar. İş eğiliminin bir diğer boyutu olan agresif rekabet, işletmenin faaliyet gösterdiği alanda ve iddia edeceği pazarda rakiplerine karşı üstünlük sağlamak amacıyla rakiplerinin davranışlarına tepki olarak geliştirdiği agresif tutumla ifade edilmektedir [39].

2.4.7. Kamu girişimciliği

Kamu girişimciliği, kamu görevlileri ve kamu kaynakları kullanılarak gerçekleştirilen girişimcilik türünü ifade eder. Kamu girişimciliğinin dört önemli faktörde farklılıklara neden olduğu kabul edilmektedir. Bu faktörler; Organizasyon yapıları, organizasyon kültürü, organizasyonel süreçler ve müşteri bakış açısı. Bu tür girişimcilik idari maliyetleri azaltır, finansal verimliliği artırır ve kamu ve kamu-özel rekabetini teşvik eder. Kamusal amaçlar karmaşık ve çok katmanlıdır [5]:

Kamu girişimcisi; Genellikle adalet, sorumluluk, verimlilik, eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi değerlerle rekabet eder. Ayrıca kamu girişimciliği devletin piyasaya müdahalesinin bir aracıdır. Bu müdahaleler kısmen para ve maliye politikasının gereği olarak, kısmen de piyasayı düzenlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Anonim şirket kurmanın başlıca nedenleri şunlardır [5]:

- Ekonomik kalkınmanın sağlanması ve hızlandırılmasını istemek
- Bazı ürünleri tek firmalaştırmak ve bu firmaları işletmek
- Özel sektörün bulunmadığı veya bulunmak istemediği faaliyet alanlarına girmek.
- Ekonomiyi yönetmek
- Özel sektöre liderlik etmek
- Gelir dağılımının düzenlenmesini istemektir.

Bunlar kamu girişimciliğinin nedenlerinden bazılarıdır. Sebeplerine genel olarak bakıldığında üç ana unsura ayrılabilirler. Bunlar; ekonomik nedenler, sosyal nedenler ve politik nedenlerdir [5].

Öncü olmanın ve özel girişimleri desteklemenin ekonomik nedenleri vardır. Aslında özel şirketlere verilen destek piyasa ekonomisinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca kâr oranının düşük, sosyal faydaların yüksek olduğu bölgelerde genellikle özel şirketlerin bulunmaması nedeniyle devlet yatırım faaliyetlerine katılmaktadır. Devlet, ekonomik nedenlerin yanı sıra sosyal nedenlerle de kamu şirketlerine iştirak etmektedir. Sosyal nedenler

arasında gelir dağılımının düzenlenmesi, servet dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi, işsizliğin azaltılması gibi nedenler yer almaktadır. Siyasi nedenler, ulusal saygınlığın artırılması, ulusal güvenliğin ve bağımsızlığın korunması gibi nedenlerdir [40].

2.4.8. Akademik girişimcilik

Sınırlar ve içerik konusunda fikir birliğinin olmadığı göz önüne alındığında, akademik girişimciliğin literatürdeki tanımları tamamen tutarlı görünmemektedir. Özünde akademik girişimcilik, araştırma bulgularının pazarlanan ürün ve hizmetler aracılığıyla yayılmasıdır. Yani üniversitede yapılan bilimsel araştırmaların ticarileşmesi ve gelir getirmesi gerekmektedir. Akademik girişimciliğin oluşabilmesi için dört boyutun olması gerektiği varsayılmaktadır. Bunlar [5]:

- Olanakların varlığı ve yaratılması
- Fırsatları tanıyıp değerlendirebilecek kişileri bulun ve eğitin
- Kaynakları bulun ve toplayın
- İş faaliyetlerini destekleyen bir kültür yaratın.

Sonuç olarak akademik girişim aşağıdaki faaliyetleri içermektedir [5]:

- Büyük bilimsel projeler
- Sözleşme araştırması
- Tavsiye
- Patent/Lisans
- Üniversite araştırmaları sonucu kurulan şirketler
- Üniversitelerin dış aktörlere yönelik eğitimleri
- Üniversite tarafından geliştirilen ürünlerin satışı [41]

Ayrıca akademik girişimcilik giderek önem kazanmaktadır. Bu ilginin nedeni bilimsel ve teknolojik ticarileşmenin artması ve bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik faydalardır [5].

3. SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN TANIMI, FAALİYET ALANLARI VE FİNANSMAN KAYNAKLARI

3.1. Sosyal Girişimciliğin Tanımı ve Unsurları

Sosyal girişimcilik konusuyla alâkadar bol tanımlama önerilmiş ve bu tanımlarda sosyal girişimciliğin ilgili olduğu alana ilişkin pek çok fikir ön plana çıkarılmıştır (Kümbül, 2011).

Sosyal girişimcilik, çevre sorunları, yoksullukla mücadele, sportif ve sanatsal faaliyetler gibi konularda köklü dönüşüm sağlama gayesini güden kamu kurumları, özel kurumlar veya bireyler tarafından benimsenen bir yaklaşımdır [42].

Hem üreterek, istihdam ve kar sağlayarak, hem de belirli bir alanda toplumun ihtiyaçlarını karşılayarak çevreye ve insanlığa fayda sağlayan birçok işletme ve girişim türüne “sosyal girişimcilik” adı verilmektedir. Dolayısıyla sosyal girişimciliğin temel unsurlarını üç ana başlık altında özetlemek mümkündür. Öncelikle toplumun ekonomik ve sosyal alanlardaki ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir. İkinci sırada; Ekonomik açıdan girişimciye gelir sağlarken aynı zamanda istihdam da sağlamaktadır. Üçüncü ve son olarak çevreye zarar vermeyen veya zararı en aza indiren bir üretim sistemiyle çalışan bir şirket türüdür [8].

Sosyal girişimcilik çalışmalarının başlıca düşüncesi bireysel veya kolektif zenginlik elde etmek değil, toplumsal değer yaratmaktır. Dolayısıyla bu çalışmalar, yeni bir şey yaratması ve reformcu olması yönüyle mevcut işletme ve uygulamalardan farklılık göstermektedir. Sosyal girişimciliğin ana konusu, ele alınan sosyal problemdir ve bir sosyal girişimin birleşme şekli, bu sorunu en etkili şekilde ele almak için gerekli kaynakları harekete geçirmelidir [42].

Sosyal girişimcilikte en çok atıf yapılan tanım, J. Gregory Dess tarafından örnek olarak gösterilmiştir. J. Gregory Dess, sosyal girişimciliği tanımlarken beş önemli faktöre vurgu yapmaktadır. Sosyal işletmeler [43]:

- Sosyal değer yaratma ve sürdürme hedefini belirlemek (bu, kâr veya müşteri hizmetlerinden ziyade sosyal etkidir).
- Bu hedefiniz için yeni fırsatlar aramak,
- Sürekli yenilik, entegrasyon ve öğrenmeyle meşgul olmak,
- Ellerinindeki kaynaklarla kısıtlama olmaksızın faaliyet yürütmek,
- Topluma karşı sorumluluk duygusuna sahip olmaktır.

Sosyal girişimciliğin önerilen tanımlarını incelendiğinde, bu kavramla ilgili en çok şu noktaların tekrarlandığı görülmektedir [44]:

- Toplumsal sorunları tespit edebilmek,
- Toplumsal ihtiyaçları ön plana çıkarabilmek,
- Toplumsal fayda sağlamak amacıyla, sosyal girişimciliğe katkıda bulunmak,
- İşletmeler oluşturmak,
- Ekonomik, sosyal ve/veya çevresel boyutlara odaklanmak,
- Sorunları çözmek için yenilikçi yöntemler bulmak
- Sorunları çözmek için bu görevler kapsamında mevcut kaynakları sınırlamamaktır.

Sosyal girişimcilik, sosyal sorunları çözme dürtüsünü işletme disiplini içindeki girişimci yöntemle birleştiren bir olgudur. Yeni kaynakların farklı şekillerde geliştirilip bir araya getirildiği sosyal girişimcilik, topluma sosyal fayda sağlama girişimidir [45].

Yukarıdaki tanım ve ifadeler çerçevesinde sosyal girişimciliği tanımlayan çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Bunlar [46]:

- Yenilikçi; Sosyal bir soruna yenilikçi bir çözüm
- Sürdürülebilir; Sürekli eğitim, model, iş yapış biçimi
- Yaratıcı; Süreç boyunca gelecekteki görevleri oluşturma, görevleri hedeflere dönüştürme ve problem çözme yöntemlerini uygulama becerisi.
- Kopyalanabilir; Küresel ölçekte mevcut sorunların ortadan kaldırılmasına yol açacak bir bakış açısı.
- Girişimci; Girişimci, hedef odaklı, risk almaya istekli.
- Toplumsal değer sağlamak; İçeriğiniz ve düşüncelerinizle sosyal değer yaratın.
- Yüksek etik kıstaslara sahip; Değerleri temsil edebilir.
- İşbirliği ve ekip çalışmasına değer verir; Yerel değişim uzmanlarından destek alabilir.

Bu kuralların yanı sıra, sosyal girişimciliğin temel prensipleri de mevcuttur. Sosyal girişimciler, bu prensiplere uydukları takdirde başarılı olabilirler. Bunun için yapılması gereken şeyler şunlardır [44]:

- Faaliyet alanları, toplumun temel bir sorununu çözmeye odaklanmalıdır.
- Şirket en yetkin profesyoneller tarafından yönetilmektedir.
- Faaliyetlerin yürütüldüğü alanlarda hem sosyal fayda hem de kazanç elde edilmektedir. Elde edilen kar, faaliyetlerin arttırılmasına, yani daha fazla kar elde edilmesine harcanır. Yani etki alanının genişletilmesinin faydaları değerlendirilmektedir.
- İş faaliyetleri sürekli ve sistematik olarak raporlanmaktadır. Bu sayede hem ilgililere hem de diğer tüm ilgililere karşı hesap verme sorumluluğu şeffaf bir şekilde yürütülmektedir.
- Şirketler, kurumsal yönetimin tüm unsurlarını tam olarak uygulamaktadır.
- Üstlendikleri görevleri adil yönetim ruhuyla uygularlar ve şeffaflık anlayışının sorumluluğunu gönüllü olarak üstlenirler.
- Elde edilen toplumsal faydaların sürekliliğini sağlamak amacıyla kurumsal yönetim anlayışından ve kâr amacından taviz verilmemektedir.
- Sosyal girişimcilerin sağladığı ürün ve hizmetler, gerçek ihtiyaçlarla ve piyasa koşullarıyla uyumludur. Bu durum, piyasa ve risk analizini sağlıklı ve doğru bir şekilde yapabilmeyi, sosyal girişimin kendi işini iyi anlamasını ve kendi potansiyelini anlamasını gerektirir.

3.2. Sosyal Girişim ve Hedefleri

Sosyal girişim tam olarak ekonomik değere sahip faaliyetlerin sosyal bir hedefe ulaşma aracı olarak değerlendirildiği ve bu faaliyetlerin faydalarının o sosyal hedefe harcadığı bir işletme/kurum/şirket olarak ifade edilebilir. Üçüncü sektör olarak da adlandırılan sosyal girişimler, devlet dışındaki kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ile (kâr amacı güden) işletme/özel sektör şirketleri arasında faaliyet yürüten şirketlerdir. Sosyal girişimleri diğer tüm işletme türlerinden ayıran en önemli şey şudur: En önemlisi asıl ve tek amaçlarının sosyal hizmet sunmak olmasıdır [47].

Sosyal girişimin öncelikli hedefleri vardır; İşlerini hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaktadırlar. Sosyal girişimler karlarını sosyal hedeflerine ulaşmak için harcamaktadırlar. Sosyal girişimlerin başarısını belirleyen kriter, elde edilen finansal kazanç değil, toplumsal dönüşüm ve yaratılan değerdir. Kâr elde etmek, sürdürülebilirlik ve direnç

açısından hayati bir unsurdur. Sosyal girişimler, öncelikle uzun vadede sosyal faydaların artırılmasına odaklanarak hedeflerini belirlemektedir. Bu nedenle, bu girişimlerin başarısını değerlendirirken finansal kazancın ötesinde topluma sağlanan etkileri de dikkate almak gereklidir. Sosyal girişimlerden beklenenler şunlardır [44];

- Çoğunluğa içtenlikle inanan, düşünceleriyle hareket eden bir yüreğe sahip olmak,
- Yerel sorunlara yerel çözüm üretilmesini desteklemek,
- Eksikliklere odaklanmak yerine mevcut fırsat ve yetenekleri geliştirmek ve bunları geliştirmeye çalışmak.
- Her iki yönde meydana gelen değişiklikleri gözden geçirerek, yazılı hale getirerek ve hissedarlarına ileterek ekonomik etkilere sosyal etkilerle aynı değeri vermek,
- Faaliyet gösterdikleri alanları sürekli değiştirmeye, çözümleri genişletmeye ve uzun vadede toplumun desteğini alarak sorunu ortadan kaldırmak.

3.3. Sosyal Girişimciliğin Tarihi

Geleneksel yaşayış tarzlarından ilerici yaşam tutumuna geçiş sürecindeki toplumların mesleki, kurumsal ve davranışsal çeşitliliği, ekonomik, politik ve toplumsal yapı üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Bu değişimle birlikte, eski sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler, yerini sivil toplum kuruluşlarına bırakmıştır. Bu kuruluşlar, toplumsal sorunlara daha etkili ve uzun vadeli çözümler üretebilmek amacıyla aktif olarak katılmak isteyen bireylerin oluşturduğu güç ve dayanışma merkezleridir [48].

Florence Nightingale, 19. yüzyılda ilk modern hemşirelik okulunu kurarak hemşirelik mesleğinde devrim yaratmıştır. Kırım Savaşı sırasında gösterdiği üstün çabalarla tanınan Nightingale, sistematik eğitim ve hasta bakımı standartlarını geliştirmiştir. 20. yüzyılın ortalarında ise Dr. Maria Montessori, eğitim alanında köklü değişiklikler yaparak erken çocukluk dönemi eğitime yenilikçi bir yaklaşım getirmiştir. Montessori yöntemi, çocuğun bireysel gelişimine odaklanan ve dünya çapında binlerce okulda uygulanan bir eğitim modelidir. Hem Florence Nightingale hem de Dr. Maria Montessori, toplumsal fayda sağlayan çalışmalarıyla ilk sosyal girişimciler arasında sayılmaktadır [49].

Tarihsel gelişimi İkinci Dünya Savaşı'na kadar uzanan sosyal girişimcilik olgusunun asıl kapsamı 1970'li yıllarda Muhammed Yunus sayesinde yeniden gündeme gelmiştir. Aslında 1974 yılında ortaya attığı hareket ve fikirle; Ekonomik, entelektüel ve politik önyargıları bir kenara bırakıp kendi projelerini kabul eden Muhammed Yunus'un uyguladığı “sosyal

girişimcilik” kavramı, kendisine 2006 yılında bu alanda Nobel Barış Ödülü’nü kazandırmıştır [50].

Tarihsel süreçte sosyal girişimcilik ile ilgili önemli örneklerden biride ASHOKA’dır. ASHOKA, Uluslararası Sosyal Girişimciler Ağı olarak adlandırılan bu kuruluş, 1980 yılında Hindistan’da William Drayton tarafından kurulmuştur. ASHOKA, dünya genelinde sosyal girişimciliğı destekleyen ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Şu anda 60’tan fazla ülkede faaliyet göstermekte olup 1800’den fazla ASHOKA üyesine destek sağlamaktadır. ASHOKA, sağlık, eğitim, çevre, insan hakları, kalkınma ve sivil öncelik geliştirme alanlarında uluslararası alanda faaliyet gösteren sosyal girişimcilerin maddi ve manevi olarak desteklenmesi amacını taşımaktadır. Hareket, 1980’den sonra yavaş bir gelişme göstermiş olsa da, sosyal girişimcilerin ve onların başarılarının tanınması ile önemli bir ivme kazanmıştır. Zaman içinde, sosyal girişimciler ve dünya genelindeki diğer sivil toplum kuruluşları, yenilikçi ve yaratıcı düşüncelerin değerini kavramış ve girişimciliğın önemini anlamışlardır [51].

Yenilik arayan girişimcinin, günümüzde sadece iş dünyasında değil sosyal dünyada da yerine getirdiğı görevler gibi sosyal girişimcilik kavramının da önemi artmıştır. Toplumsal sorunların çözümünde kilit rol oynayan şirketler, bunu sosyal girişimcilik faaliyetleriyle gerçekleştirmeye çalışmış ve geçmişte önemli sosyal girişimcilik modelleri oluşturmuşlardır. Sosyal girişim, sosyal değişimin en önemli araçlarından biri gibi görünmektedir [52].

Şimdilerde ekonomik, sosyal, kültürel vb. amaçlara ulaşmak ve faaliyetlerini sürdürmek amacıyla çeşitli alanlarda kurulan, sosyal girişimciliğı vurgulayan sivil toplum kuruluşu (STK) sayısında da hızlı bir artış yaşanmıştır [53]. Bu şekilde ülke ekonomisinde önemli bir etki sağlayan sivil toplum kuruluşları, ulusal ve uluslararası karar alma sistemlerini çeşitli düzeylerde ve farklı yönle doğru etkilemeye başlamıştır. Bu bağlamda, sosyal girişimciliğe vurgu yapan STK’lar, sorunların tanımlanması, yeni değer ve normların oluşturulması, ihtiyaçların ve uluslararası çatışma ve anlaşmazlıkların ele alınması, uluslararası iş birliğinin sağlanması ve büyük bir iş birliğinin sağlanması gibi evrensel konulara verdikleri önem ve etkiyi artırmışlardır ve toplumsal sorunların giderilmesine katkı sağlamışlardır. Dolayısıyla sosyal girişimciliğe değer veren STK’lar, uluslararası sorunların küresel gündeme taşınmasında ve belirli konularda ortak değer yargılarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaya başlamıştır [44].

STK’lar ve bazı yerel yönetimler, sosyal girişimcilerin kullanımında olan çözümleri benimsemeye başlamıştır ki bu ticari girişimcilikten farklıdır. Bu yaklaşım, toplumda gerçek

bir dönüşüm sağlama potansiyeline sahiptir. Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası'na benzer devasa kuruluşlar, toplumsal sorunları çözmek için yaratıcı fikirlerden ilham almaktadır, hatta bu fikirleri benimsemektedir. Geleneksel çözümlerin toplum tarafından ilgi görmemesi ve sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumlarının bu yöntemleri kullanma konusundaki isteksizliği, bu yeni yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, sosyal girişimcilik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sayısı her geçen gün hızla artmakta, ulusal ve uluslararası sempozyumlar, çalıştaylar, konferanslar ve forumlar düzenlenmektedir. ASHOKA'nın yanı sıra, sosyal girişimcilik alanında Schwab Vakfı, Institute for Social Entrepreneurs, Skoll Vakfı, Acumen Vakfı ve İrlanda Vakfı gibi etkili kuruluşlar aktif rol oynamaktadır [54]:

Her yıl, birçok üniversite programı sosyal girişimcilik eğitime önem vermektedir. Bu programlardan bazıları şunlardır: University of Chicago (ABD), Harvard Business School (ABD), Stanford Graduate School of Business (ABD), Fuqua School of Management, Duke (ABD) [54].

Bugün, demokrasi, insan hakları, eğitim, sağlık, savaş, ekonomik kalkınma, turizm, yoksulluk, altyapı, istihdam gibi yaşam alanlarının sorunlarına çözüm geliştirmek için sivil toplum kuruluşları, devlet ve özel sektör bir arada etkili olmaya başlamıştır. Bu alanlarda çözüm üretme amacındaki bu üç sektörün, etkileşimleri giderek daha belirgin ve önemli hale gelmektedir [55].

3.4. Sosyal Girişimciliğin Önemi ve Faydaları

Sosyal girişimcilik konsepti iki farklı unsuru içermektedir: sosyallik ve girişimcilik. Dolayısıyla sosyal girişimcilik de ticari işletmeler gibi sorunları tespit edip fırsatları belirlemek, doğru analiz etmek, risk almak ve yenilikçi yöntemler kullanarak çözüm sunmakla ilgilidir. Sosyal girişimcilikte işletme girişimciliğinin ilkeleri maksimum kardan ziyade toplumsal sorunlara çözüm sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle sosyal girişimciliğin en önemli unsuru sosyal fayda sağlamaktır [56]. Elbette devletin tüm toplumsal ihtiyaçları tam olarak karşılaması mümkün değildir ve bu eksikliğin giderilmesi çeşitli kuruluşların oluşturulmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, sosyal girişimler konusunda uzmanlaşmış kuruluşlar öne çıkmaktadır. Sosyal girişimcilik, toplumsal bir ihtiyacı karşılamayı hedefler. Birçok devletin yasalarında da benzer bir anlamı vurgular. Bu konuyla alakalı, fikir birliği ve sosyal entegrasyonun sağlanması için herkesin yaşam standartlarının yükseltilmesi önemlidir. Başka bir ifadeyle, sosyal girişimcilik, sosyal ekonomi ile doğrudan

bağlantılıdır. Bu konuyla ilgili, sosyal koruma, sosyal içerik, işsizlik sorunlarına yönelik çeşitli çözümler, eğitim, sağlık, bilgi ve iletişim, hareketlilik, güvenlik, adalet ve kültür gibi konuları kapsar [44].

Toplumsal sorunların giderilmesinde stratejik görevler üstlenen sosyal girişimler, işsizlik sorununun ortadan kaldırılmasına da önemli katkı sağlamaktadır. Bazı yazarlar, sosyal girişimciliğin istihdamı hem doğrudan hem de dolaylı olarak artırdığını savunmaktadır. Bu, sosyal işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için birçok kişinin istihdam edilmesini gerektirir. Özellikle ulusal düzeyde faaliyet gösteren, irtibat büroları kuran, depolama tesisleri kiralayan ve depolanan ürünleri ihtiyaç sahiplerine ulaştıran kuruluşlar, sosyal işletme faaliyetleri aracılığıyla işsizlik sorununun çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla sosyal girişimler, "balık yemeyi öğretmek yerine balık tutmayı öğretmek" ilkesi doğrultusunda, işsizlere kendi iş alanlarını kurmalarında bir rehberlik rolü üstlenmektedir [57]. Aynı zamanda, engellilerin istihdamı ve mesleki eğitim yöntemleri ile işsizlik sorununa önemli katkılarda bulunmaktadır **Invalid source specified..** Sosyal girişimcilik genellikle üç ana yenilik türü ile açıklanır. Bunlar özetle [58];

- **Dönüşümsel;** Yerleşik üretim miktarını artırarak, yerel normlar, sorumluluklar ve beklentiler düzeyini yükseltmeye yöneliktir.
- **Ekonomik;** Mevcut ekonomik durumu geliştirmek, hedeflenen geliri artırmak için araç ve kaynakları sağlama amaçlıdır.
- **Siyasi;** Yerel olayları ortaya çıkararak muhalif grupların siyasi etkisini artırmak hedefini taşımaktadır.

Sosyal girişimcilik, kuruluşların sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla toplumsal fayda sağlamaya yönelik faaliyetler yürütmesine olanak tanımaktadır [59]. Ayrıca sosyal girişimcilik merkezi ve yerel kamu kurumlarıyla uygulanabileceği gibi kurumsal sosyal sorumluluk projeleri (ortaklık, iş birliği, sosyal misyonu olan bir organizasyon oluşturulması) ile de uygulanabilmektedir [60].

Sosyal girişimler, kendi hedef ve değerleri doğrultusunda düşünce ve faaliyetlerde bulunarak STK'lar gibi sorumlu bir rol üstlenirler. Sosyal girişimlerin odaklandığı hedefler sadece bu alanlarla sınırlı değildir. İşsizlik, yoksulluk, ayrımcılık, insan hakları, yabancı düşmanlığı, ticaret, kalkınma, çevre, sosyal refah ve kalkınma yardımları gibi çeşitli konularda vatandaşların görüş ve taleplerini yansıtarak toplumsal sorunlarla ilgili çözümler ararlar. Kısa

ve uzun vadeli kampanyalar ile çeşitli etkinlikler düzenleyerek gündemi belirler ve genellikle toplumun az duyulan sesini daha etkili bir şekilde yükseltirler [61].

Sosyal girişimcilik, inovasyona, gelişime ve çözüm odaklı yaklaşımlara dayanan bir uygulama alanıdır. Bu yaklaşım, uygulandığı toplumlara bireysel, ekonomik, ekolojik ve sosyal alanlarda bir dizi avantaj sunmaktadır. Yapılan araştırmalar sosyal girişimciliğin getirdiği faydaları çeşitli açılardan değerlendirmektedir. Bazı araştırmalar ekonomik faydalara vurgu yaparken, bazıları sorunlara çözüm bulmanın faydalarından bahsederken, bazıları da her alandaki olumlu etkilerine vurgu yapmaktadır. Sosyal girişimciliğin faydaları ve tanımı, araştırmacıya göre değişmektedir [17].

Sosyal girişimciliğin pek çok olumlu etkisi vardır ve bu faydaları şu şekilde sıralamıştır [62]:

- Yeni istihdam fırsatları ve kariyere başlama olanağı sunduğundan ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.
- Sosyal dışlanmanın üstesinden gelmesine yardım sunar. (Engelli bireylerin sosyal girişimcilik faaliyetlerinde iş bulmalarına destek olunması nedeniyle)
- Kamu ve sosyal hizmetleri geliştirmek için yeni yollar önerir.
- İnsanların gönüllü kuruluşlara katılmalarını ve gönüllü çalışmalar yapmalarını destekleyin. Bu sosyal uyumu güçlendirir.
- Toplum için gerekli olan ancak sektör birimleri tarafından sağlanmayan daha geniş bir yelpazede sosyal hizmetler sağlamaktadır.
- Toplumsal sorunların çözümünde mevcut kaynakların en etkin şekilde kullanılmasını destekler.
- Toplumsal sorunların çözümünde devletin yükünün hafifletilmesini sağlamaktadır.
- Uygun çalışma ortamlarının oluşmasına katkıda bulunur.

Sosyal girişimciliğin faydalarına ilişkin yazılar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sosyal girişimciliğin fayda sağladığı alanların oldukça geniş olduğu söylenebilir. Kamu, özel ve üçüncü sektörlerin tüm sektörlerinde faaliyet gösterebilen sosyal girişimciliğin faydaları; Bireysel olarak sosyal girişimciliği uygulayan liderle başlar ve evrenselleşerek, sonuçlarıyla içinde bulunduğu toplumu, hatta zaman zaman birçok ülkeyi etkiler [44].

Sosyal girişimcilik, işsizlik, yoksulluk, sağlık sorunları ve sosyal ayrışma gibi temel sosyal sorunlarla başa çıkmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Sosyal girişimler, genellikle kamunun

kaynak yetersizliği nedeniyle ele alamadığı faaliyetlere odaklanır ve bu faaliyetlerin kâr amacı güden şirketlerin karlılığını azaltacağına inanılır. Bu alandaki araştırma bulguları şunlardır [63]:

- **Ekonomik Kalkınma:** Sosyal girişimcilik, yeni istihdam olanakları yaratarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunur. Örneğin, Grameen Bankası'nın mikro kredi programları, 6 milyon mikro girişimcinin ekonomik durumunu iyileştirmiştir.
- **Yeni Mal ve Hizmetler:** Sosyal girişimler, toplum için kritik alanlarda yenilikçi ürünler ve hizmetler sunar. Verónica Khosa'nın AIDS hastaları için geliştirdiği evde bakım modeli, Brezilya hükümetinin sağlık politikasında değişikliklere yol açmıştır.
- **Sermaye:** Sosyal sermaye, sosyal girişimciliğin en önemli faydalarından biridir. Almanya ve Japonya gibi ülkeler, uzun vadeli bağlar ve iş birliği ruhu ile ekonomik başarı sağlamıştır.
- **Eşitliğin Teşvik Edilmesi:** Sosyal girişimcilik, kaynakların daha dürüst bir şekilde paylaşılmasına katkı sağlar. Grameen Bankası, yoksul kadınlara yardım ederken, Schramm, düşük gelirli lise öğrencilerinin yükseköğrenime geçişini sağlamıştır.
- **Sosyal İnovasyon:** Sosyal inovasyon, toplumsal gelişme için vazgeçilmezdir ve şirketlerin rekabeti ile inovasyon faaliyetlerinin sosyal etkisi dikkate alındığında daha da önemli hale gelir.

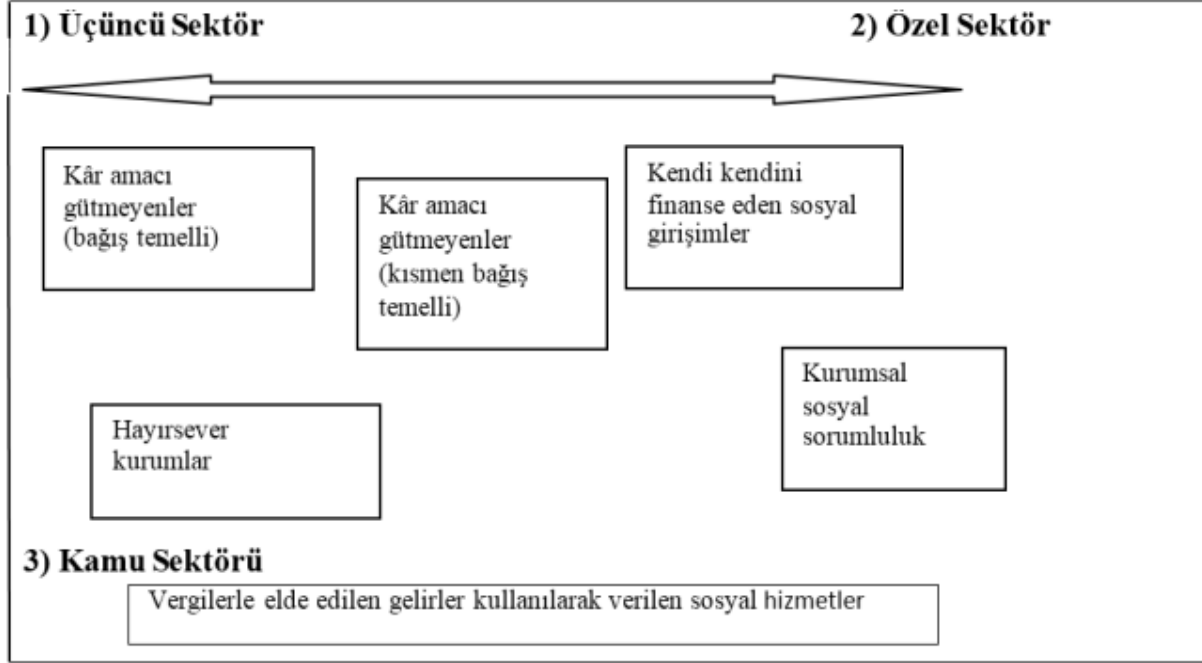
3.5. Sosyal Girişimciliğin Faaliyet Alanları

3.5.1. Sektörlere göre sosyal girişimcilik

Modern demokrasiler üç ana bölgeye ayrılmıştır. Bu alanlardan ilki; birinci sektör olarak bilinen, genel veya bağımlı bütçeli idareler ile yerel yönetimlerde kamu hizmeti sunan tüm çalışanların yer aldığı kamu sektörüdür. İkincil sektör olarak bilinen özel sektör, devletin ekonomik gücünün büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Üçüncü sektör, vatandaşların kamu hizmetlerine kâr amacı gütmeyen gönüllü olarak katılmasına olanak tanıyan vakıf, tüzel kişi gibi niyetli kuruluşların oluşturduğu bir sektördür. Bu alandaki fon ve birliklerin yanı sıra, ayrıca platformlar, gruplar, hareketler ve girişimler de bu kapsama dâhil edilebilir. Üçüncü sektör kuruluşlarının faaliyet alanlarına göre farklı terimlerle tanımlandığını görmekteyiz. Bu sektör aynı zamanda "vatandaş sektörü", "gönüllü örgütlenme sektörü", "sivil toplum kuruluşu sektörü" olarak da bilinmektedir [64]. Bahsedilen üç sektör, devletlerin sosyo-ekonomik temellerini oluştururken aynı zamanda küresel gelişmeler ve değişimlere doğrudan

maruz kalan önemli aktörlerdir. Şekil-3'te, sosyal girişimcilerin faaliyet gösterdikleri örgüt formları gösterilmiştir [65].

Şekil 2.1. Sosyal Girişimcilerin Görev Yaptıkları Örgüt Formları [65]



Sosyal girişimciler, Şekil 3.te görüldüğü gibi kamu sektörü olarak adlandırılan birinci sektör, özel sektör olarak bilinen ikinci sektör ve kâr amacı gütmeyen vakıf, dernek gibi sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu üçüncü sektör gibi çeşitli ekonomik örgüt yapılarında faaliyet gösterirler. Bu örgüt yapıları, sosyal inovasyonların geliştirilmesi ve uygulanması konusunda çeşitli yollarla katkı sağlamaktadır. Örgütsel biçim/yapı ne olursa olsun, sosyal girişimci faaliyet gösterdiği ortam aracılığıyla sosyal yeniliklerin uygulayıcısı/acentesi rolünü üstlenmektedir [65].

3.5.2. Yetki alanlarına göre sosyal girişimcilik

Sosyal işletmeler, sorumluluk alanlarına ekonomik, politik ve sosyal olarak sınıflandırılabilirler. Bu üç kavram arasında ekonomik ve sosyal otorite arasında bir çatışma bulunmaktadır. Ekonomik yönlendirme, bireysel çıkarları ve kar dağıtımını ifade ederken; sosyal otorite, güvene dayalı bir yaklaşım benimseyerek kârın paylaşılmaması gerektiğine inanır. Ekonomik ve politik güç arasında da benzer bir karşıtlık vardır. Çünkü organizasyonlar ticari niteliklerini kaybettiklerinde daha kamusal ve politik bir karakter kazanmaktadırlar. Siyasi ve toplumsal otorite arasında yakın bir bağlantı bulunmaktadır; sosyal otorite de toplumun refahını sağlamayı hedefler, benzer şekilde siyasal otoritenin amaçlarına paralel bir vizyon taşır. Ancak devletin sosyal hizmet sunumunda yaşadığı aksamalar ve sosyal sektöre

yapılan bağışların devlete ödenen vergileri geçmesi, sosyal otoritenin güçlenmesine neden olmaktadır. Sosyal girişimler, tüm yargı alanlarında orta düzeyde bir perspektife sahiptir. Bu bakış açısıyla, kâr amacı gütmeyen sektörün kökeninin oldukça eskilere dayandığı söylenebilir, ancak diğer sektörlerle yakın bir ilişki içinde bulunmaktadır [66].

3.5.3. Amaçlarına göre sosyal girişimcilik

Şirketleri temel iş hedeflerine göre iki kategoride değerlendirmek mümkündür: bir yanda "kar elde etmeyi hedefleyenler" diğer yanda ise "sosyal etki yaratmayı amaçlayanlar". Aynı şirketleri girişimcilik düzeylerine göre ise "düşük" ve "yüksek" olarak sınıflandırmak da mümkündür. Bu bakış açısıyla, sosyal girişimlerin kar amacı gütmeyen kuruluşlardan farklı bir konumda olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumun nedeni, kâr amacı gütmeyen kuruluşların genellikle düşük seviyede girişimcilik sergilemelerine karşın, sosyal girişimlerin daha yüksek düzeyde girişimcilik ile sosyal etki yaratma çabası içinde olmalarından kaynaklanmaktadır [67].

3.5.4. Eylemlerine göre sosyal girişimcilik

En geniş anlamıyla sosyal girişimcilik, sosyal hizmetler ve sosyal aktivizmi içermektedir. Bu üç kavram, benzer özelliklere sahip görünse de, birbirinden farklılaşan özelliklere sahiptir. Bu kavramlar, "Eylemin niteliği (doğrudan - dolaylı)" ve "eylemin sonuçlarından ortaya çıkan sonuç (korunan ve geliştirilen mevcut sistem - oluşturulup sürdürülebilecek yeni denge)" olmak üzere iki eksende ayrılmaktadır. Sonuç olarak, sosyal girişimcilik doğrudan eylemleri içerir ve yeni, sürdürülebilir bir denge oluşturmaya yöneliktir [67].

3.6. Sosyal Girişimciliğin Kaynakları

3.6.1. Finansman Kaynakları

Finansal kaynaklar, sadece ticari işletmelerin değil, sosyal girişimlerin de ayakta kalabilmesi için kritik bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak, burada önemli bir ayrım vardır: özel sektörde finansal kaynaklar genellikle kapitalistlere yönlendirilirken, sosyal girişimlerde elde edilen finansal destekler tekrar sosyal hedeflere yönlendirilir. Sosyal girişimciliğin ana odak noktalarından biri, girişimcilerin sahip oldukları işletme becerilerini ve organizasyon bilgi/becerilerini kullanarak sosyal hedeflere ulaşmak ve iş sürekliliğini sağlamaktır. Yani kâr elde etmek isteyen şirketlerde iş birimleri kurmak ve bunları istihdam yaratmak amacıyla ya da çeşitli sosyal amaçlarla işletmek, günümüzde STK'ların üzerinde durduğu konular arasında yer almaktadır. Aslında kaynak edinme faaliyetleri, kâr amacı gütmeyen şirketlerin girişimci

bir zihniyetle faaliyetlerini sürdürdüklerinin açık bir ifadesi olarak kabul edilmektedir. Sosyal girişimciliğin gelir kaynakları (finansal kaynaklar) bağışlar, kurumsal veya sosyal bütçeler, devlet veya kurumlar tarafından sağlanan fonlar, iş modelleri vb.'dir [44].

Sosyal finansman, toplumsal ve çevresel sorunlara çözüm getirmeyi amaçlayan projelere ve girişimlere finansal destek sağlayan çeşitli araçları içerir. Bu araçların her biri, kendi özgün amaçları ve hedefleri doğrultusunda hareket eder. Mevcut küresel pazarda öne çıkan sosyal finansman araçları şunlardır (Mikado Sürdürülebilir Kalkınma Danışmanlığı, 2017):

- **Yatırımcılar:** Yatırımcılar, hem finansal getiri hem de sosyal ve çevresel etki yaratma amacı güderler. Etki yatırımı yaparak, sosyal girişimlerin finansal sürdürülebilirliğini ve büyümesini desteklerler [69].
- **Hibe Sağlayıcılar:** Hibe sağlayıcılar, genellikle kâr amacı gütmeyen kuruluşlar veya bireylerdir. Amaçları, toplumsal fayda sağlamak ve sosyal problemlerin çözümüne katkıda bulunmaktır. Hibe sağlamak, sosyal girişimlerin başlangıç aşamasında finansal destek elde etmelerine yardımcı olur [70]. Kalkınma Ajansları'da hibe sağlayıcılar kısmına girebilmektedir.
- **Fon Sağlayıcılar (Yatırım Fonları):** Bu fonlar, yatırımcılardan topladıkları parayı sosyal girişimlere yatırarak hem finansal getiri elde etmeyi hem de toplumsal etki yaratmayı hedeflerler. Bu tür fonlar, portföylerindeki sosyal girişimlerin başarısına katkıda bulunarak, daha geniş kapsamlı sosyal değişim yaratmayı amaçlar.
- **Girişimcilik Filantropisi Fonları:** Girişimcilik filantropisi fonları, risk sermayesi yaklaşımıyla sosyal girişimlere yatırım yaparlar. Amaçları, sosyal girişimlerin büyüme potansiyelini maksimize etmek ve yenilikçi çözümler geliştirmelerini sağlamaktır. Bu fonlar, genellikle uzun vadeli sosyal ve çevresel etkiyi hedefler [71].
- **Vakıflar:** Vakıflar, toplumsal sorunlara çözüm bulma amacı güder ve genellikle eğitim, sağlık, çevre ve yoksulluk gibi alanlara odaklanırlar. Sağladıkları finansman, sosyal girişimlerin projelerini gerçekleştirmelerine ve sürdürülebilir çözümler geliştirmelerine yardımcı olur.
- **Borç Veren Finansal Kurumlar (Bankalar ve Kooperatifler):** Bu kurumlar, sosyal girişimcilere kredi sağlayarak finansal destek sunarlar. Amaçları, girişimlerin büyümesine ve finansal sürdürülebilirlik elde etmelerine yardımcı olmaktır. Bankalar genellikle belirli bir faiz oranı ile geri ödeme talep ederken, kooperatifler daha esnek koşullar sunabilir.

- **Kredi Birlikleri:** Kredi birlikleri, üyelerinin finansal ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan topluluk tabanlı finansal kuruluşlardır. Sosyal girişimcilere düşük faizli krediler sunarak, toplumsal fayda sağlamayı hedeflerler [72].
- **Kitlesel Fonlama:** Kitlesel fonlama, bireylerin küçük miktarlarda para yatırarak projeleri finanse etmelerini sağlar. Bu yöntem, sosyal girişimlerin geniş bir kitleye ulaşmasını ve topluluk desteği ile projelerini hayata geçirmesini sağlar. Amaç, toplumsal fayda sağlamak ve farkındalığı artırmaktır [73].
- **Kalkınma Ajansları:** Kalkınma ajansları, sosyal yenilik ve girişimcilik konularında farkındalık yaratmak ve ağlara katkı sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapmayı amaçlar. Bu sayede kalkınmanın dengeli ve kapsamlı bir şekilde gerçekleşmesini ve vatandaşlarımızın fırsatlara erişiminin eşitlenmesini hedeflemektedir [74].

3.6.1.1. Dünyada sosyal finansman araçları

Dünyada sosyal pazar hem arz hem de talep açısından Türkiye'dekinden çok daha gelişmiştir. Türkiye'de henüz bulunmayan ancak uygulanması potansiyel taşıyan bazı sosyal finansman araçları aşağıda sıralanmıştır. Bu örnekler İspanya, Fransa ve İngiltere'den alınmış olup, Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde benzer finansal destek sağlayan birçok kurum bulunmaktadır. Bu örneklerin, Türkiye'deki sosyal finans sektörünün gelişmesi ve çeşitli sosyal finansman modelleri oluşturmak için ilham verici olabileceği düşünülmektedir. İspanya'da, Triodos ve Etica gibi değer odaklı bankalar, yalnızca topluma değer katan girişimlere finansman sağlamaktadır. Ayrıca, Creas, Creas Inicia ve Creas Desarrolla adında bir vakıf, iki farklı risk sermayesi modeli sunmakta ve bu süreçte uzmanlık desteği de vermektedir. Bu iki modelde hem finansal geri dönüş hem de sosyal etki hedeflenmektedir. Fransa'da, büyük şirketler olan Danone ve Schneider Electric, sosyal girişimleri desteklemek amacıyla fonlarını sosyal pazara yönlendirmektedir. Bu fonlar genellikle "kurumsal sosyal sorumluluk" bütçesi altında yönetilmektedir. Ayrıca, Garrigue, Ides ve SIFA gibi yüksek gelirli bireyler, risk temelli sermaye kullanarak sosyal girişimlere yatırım yapmaktadır [75].

Kâr amacı gütmeyen ve borç veren CIGALES gibi kurumlar da mevcuttur. France Active ve L'ADIVE gibi yatırım kulüpleri, yatırımcıların güçlerini bir araya getirerek sosyal girişimlere yatırım yapmaktadır. Ayrıca, Caisse Solidaire du Nord Pas de Calais, France Active, Garantie ve La Nef gibi sosyal girişimlere finansman sağlayan şirketler ve bankalar bulunmaktadır. Arazi ve toprakla ilgili sosyal girişimlere destek veren Terre de Liens ve Habitat & Humanisme gibi arazi temelli kurumlar da mevcuttur. SIDI gibi kâr amacı gütmeyen kurumlar

ise denizaşırı yatırımlar gerçekleştirmektedir. İngiltere'de, Royal Bank of Scotland Social & Community Capital, geleneksel bankalardan kredi alamayan sosyal girişimlere yardım eden bir bankadır. Bu kurum, sosyal girişimlere doğrudan veya aracılar vasıtasıyla finansman sunar. Big Society Capital ise, sosyal girişimlere destek sağlayan aracı kuruluşlara yatırım yapmaktadır ve bu kuruluşlar, İngiltere'deki sosyal problemlere çözüm arayan hayır kurumlarına veya sosyal girişimlere fon sağlar. Bu banka, sosyal girişimlere doğrudan veya aracılar aracılığıyla finansman sağlamaktadır. Big Society Capital, sosyal girişimleri destekleyen aracı kurumlara yatırım yapmaktadır ve bu kurumlar, İngiltere'deki sosyal sorunlara yönelik çalışan hayır kurumlarına veya sosyal girişimlere fon sağlamaktadır. The Charity Bank, sosyal amaç güden STK'lara hizmet veren bir bankadır. Resonance ise, etki yatırımcılarıyla etkili sosyal girişimleri bir araya getiren bir danışmanlık şirketidir (Mikado Sürdürülebilir Kalkınma Danışmanlığı, 2017).

Kitlesel fonlama, dünya genelinde ve Türkiye'de giderek yaygınlaşan bir finansman yöntemi haline gelmiştir. Aşağıda, farklı bölgelerde faaliyet gösteren ve çeşitli projelere destek sağlayan bazı kitlesel fonlama platformlarından örnekler bulunmaktadır [76].

- **Kickstarter:** Yaratıcı projeler için en pop larından biridir. Kickstarter, sanat, müzik, film, teknoloji ve oyun gibi çeşitli alanlarda projelere fon sağlanmasını teşvik eder. Platform, proje sahiplerinin hedef fon miktarına ulaşmalarını sağlamak için belirli bir süre tanır ve yalnızca hedefe ulaşıldığında fonlar toplanır.
- **GoFundMe:** Daha çok kişisel projeler ve acil durum yardımları için kullanılan bir platformdur. Sağlık masrafları, eğitim giderleri, hayır kurumları ve acil yardım fonları gibi birçok farklı alanda kampanyalara ev sahipliği yapar.
- **Fongogo:** Sanat, spor, eğitim, teknoloji ve sosyal sorumluluk projeleri gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bir diğer kitlesel fonlama platformudur. Proje sahipleri, hedef fon miktarlarına ulaşmak için kampanyalar düzenler ve destekçilerin katkılarıyla projelerini hayata geçirebilirler.
- **CrowdFON:** Türkiye'deki girişimcilerin projelerini hayata geçirmelerine destek olan bir platformdur. Özellikle startup'lar ve yenilikçi iş fikirleri için fon sağlar. Yatırımcılar, projelere küçük miktarlarda yatırım yaparak destek olabilirler.

3.6.1.2. Türkiye’de sosyal finansman araçları

Türkiye’de sosyal girişimlerin finansmanı için kullanılan başlıca araçlar ve kuruluş türleri şunlardır (Mikado Sürdürülebilir Kalkınma Danışmanlığı, 2017):

- **Kitleseel Fonlama:** Türkiye’de Buluşum ve Fongogo gibi platformlar, sosyal girişimcilerin projelerini finanse etmek için kitleseel fonlama kampanyaları yürütmelerine olanak tanır.
- **Hibe Programları:** TÜBİTAK, KOSGEB ve çeşitli sivil toplum kuruluşları, sosyal girişimlere yönelik hibe programları sunarak finansal destek sağlar.
- **Yatırımcılar:** Melek yatırımcılar ve etki yatırımcıları, sosyal girişimcilere finansal destek sunar. Bu yatırımcılar, sosyal girişimlerin büyümesine ve ölçeklenmesine katkıda bulunur [77].
- **Kalkınma Ajansları:** Kalkınma ajansları, sosyal girişimlerin diğer girişimciler, yatırımcılar ve destekçilerle tanışmasını sağlayan ağ kurma etkinlikleri ve iş birliği fırsatları sunabilirler. Bu tür etkinlikler, girişimlerin yeni iş ortaklıkları kurmasına ve kaynaklarına erişimini artırır [78].

Türkiye’de şu anda sosyal pazarda en çok kullanılan araçlar hibe ve fonlardır. Bu gidiş, Türkiye’deki sosyal girişimlerin sürdürülebilirliği hususunda problemlere yol açmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de henüz yatırım fonları ya da girişimcilik filantropisi fonları bulunmamaktadır. Türkiye’de melek yatırımcılar bulunmaktadır, ancak bunların çok azı sosyal girişimlere yatırım yapmıştır [79].

Kitle Fonlaması modeli, internet platformları aracılığıyla girişimcilerin küçük katkılarla fon sağlayabildiği bir finans yöntemi olmanın yanı sıra; projelerini tanıtmaya ve fona ulaşma açısından hızlı işleyişi ile zaman tasarrufu sağlar [80]. Kitle fonlaması ile gerçekleştirilen sosyal girişimciliğe örnek olarak Mayıs 2016’da Young Guru Academy (YGA) tarafından düzenlenen Engelsiz Hackathon’da birinciliği kazanan ekip, engelleri algılayan gözlük projesi tasarlamıştır. Bu ekip, daha sonra YGA mühendisleriyle birlikte WeWalk akıllı bastonunu geliştirmiş ve kitleseel fonlama platformu üzerinden fonlamaya açmıştır. Dünyanın ilk akıllı bastonu olan bu tasarım, göğüs ve baş hizasındaki engelleri algılama, akıllı telefon ile entegrasyon ve navigasyon gibi özellikleriyle görme engellilerin daha rahat hareket edebilmesine olanak sağlamayı hedeflemektedir. Bu anlamda, WeWalk sosyal girişim projelerine başarılı bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Görme engelliler için devrim niteliğinde

kabul edilen WeWalk [81], 24 saat gibi kısa bir sürede 200 bin Türk Lirası olan fon hedefinin 140 bin TL'den fazlasını toplamayı başarmıştır [82].

Son 10 yılda Türkiye'de sosyal girişimcilik alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. On Birinci Kalkınma Planı ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi gibi belgeler, sosyal girişimciliği güçlendirmeyi ve dezavantajlı grupların ekonomik entegrasyonunu desteklemeyi hedeflemektedir. Özellikle kırsal alanlarda kadın ve gençler arasında kooperatifçiliğin desteklenmesi, bölgesel kalkınma ve sosyal içermenin sağlanması açısından kritik bir rol oynamaktadır. Kalkınma ajansları, bu alanlarda finansal ve teknik destek sağlayarak sosyal girişimciliğin gelişimini desteklemekte ve ekosistemin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır [83]. Türkiye'de Kalkınma Ajansları, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın koordinasyonunda kurulmuş özerk kamu kuruluşlarıdır. Bu ajanslar, bölgesel kalkınmayı desteklemek ve bölgeler arası eşitsizlikleri azaltmak amacıyla faaliyet gösterir. Kalkınma Ajansları, doğrudan yatırım yapma yetkisine sahip olmayıp, esasen kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini teşvik eder ve yerel potansiyelin ortaya çıkmasını destekler [84].

Kalkınma Ajanslarının finansman sağladığı projelere örnekler aşağıdaki gibidir:

- Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın desteğiyle Sosyal Girişimcilik Programı, "İlk İşim Sosyal Girişim" sloganıyla yürütülen Sosyal Girişimcilik Eğitimleri, TRB2 Bölgesi'ndeki gençlerin sosyal girişimcilik hakkında kapsamlı bilgi edinmelerini ve kendi sosyal girişimlerini kurmalarını teşvik etmektedir. Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van'daki 18-29 yaş aralığındaki gençler için düzenlenen iki günlük eğitim atölyelerinde, katılımcılara sosyal girişimcilik, sosyal sorumluluk, girişimcilik ve sosyal girişimcilik arasındaki farklar, sosyal inovasyon, sosyal etki, sorun analizi, yerel sosyal sorunlar, sosyal iş planı oluşturma, sürdürülebilir gelir modeli geliştirme, sosyal finansman ve destek mekanizmaları konularında bilgi verilmiştir [85].
- İstanbul Kalkınma Ajansı'nın finansmanıya İstanbul'da, yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi ve sosyal ile ekonomik sorunlarla mücadele ederek sağlam bir sosyal yapı oluşturulması amacıyla yürütülen "Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı" kapsamında gerçekleştirilen "Şile Bezi Kırsal Kadın Kooperatifi Projesi", sürdürülebilir gelir modeliyle kadınlara iş imkânı sağlamayı hedefleyen başarılı projelerden biridir. Bu proje, bölgedeki tek coğrafi işaretli ürün olan Şile Bezinin rekabetçi bir üretim altyapısına kavuşturulması ve markalaşmasının yanı sıra kırsal kesimde yaşayan, ekonomik faaliyetlere erişimi sınırlı dezavantajlı kadınların

ekonomik ve sosyal hayata daha aktif katılımını sağlayarak katma değer yaratmayı amaçlamıştır [83].

- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın desteğiyle Amesia Çalışan Arı Kadınlar Kooperatifi, Amasya'nın Gümüşhacıköy ve Suluova ilçelerine bağlı 6 köyde evlerinde üretim yaparak aile ekonomisine katkıda bulunan kadınların bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Tüm engelleri aşarak üretim atölyelerine ulaşan bu kadınlar, bugün Merzifon'da 5, Ankara ve İstanbul'da ise 2 satış noktasıyla faaliyet göstermektedir. Kendilerine ait e-ticaret sitesi aracılığıyla da ürünlerini tüketicilere ulaştıran Arı Kadınlar, kooperatifçilik denildiğinde akla gelen ilk üretici topluluğu haline gelmiştir [86].

İŞKUR tarafından da dezavantajlı gruplar içerisinde engelli ve eski hükümlülere proje destekleri sağlanmaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. maddesi gereğince işverenler, elli veya daha fazla çalışanı bulunan özel sektör işletmelerinde %3 engelli, kamu sektöründe ise %4 engelli ve %2 eski hükümlü işçiyi uygun işlerde çalıştırmak zorundadırlar [87]. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyen işverenler veya işveren vekilleri, çalıştırmadıkları her engelli ve eski hükümlü için her ay idari para cezası ödemek durumundadır. Toplanan bu cezalar, kanunun 101. maddesi kapsamında engelli ve eski hükümlülere yönelik çeşitli projelerde kullanılmaktadır. Bunlar şöyle açıklanabilir [88];

- **Engelli Kendi İşini Kurma Hibe Desteği Projeleri:** Engellilik oranı en az %40 olan bireyler, geçimlerini sağlamak ve istihdam yaratmak amacıyla projeler tasarlayabilir ve e-Devlet üzerinden başvurabilirler. Tarım ve hayvancılık projelerinde destek sağlanmaktadır.
- **Eski Hükümlü Kendi İşini Kurma Hibe Desteği Projeleri:** Cezasını tamamlamış eski hükümlüler, projelerini Adalet Bakanlığı aracılığıyla sunarak belirli miktarda hibe desteği alabilirler [89].
- **Engellilere Yönelik Mesleki Eğitim ve Mesleki Rehabilitasyon Projeleri:** Cezasını tamamlamış eski hükümlüler, projelerini Adalet Bakanlığı aracılığıyla sunarak belirli miktarda hibe desteği alabilirler [90].
- **Engellinin İstihdamını Sağlayacak Destek Teknolojilerine İlişkin Projeler:** Tüzel kişiler, engellilerin işyerlerinde verimli ve güvenli bir şekilde çalışmalarını destekleyecek teknolojilere yönelik projeler sunabilirler. Bu projelerde, destek

teknolojisinin amacı ve işlevi, miktarı ve maliyeti, taahhüt edilen engelli sayısı ile bu kişilerin çalışacağı süre hakkında detaylı bilgiler bulunmalıdır [91].

- **Engellinin İşe Yerleştirilmesi, İşe ve İşyerine Uyumunun Sağlanmasına Yönelik Projeler:** Engellilerin işe kabulü, yerleşmesi ve uyumunu hedefleyen projeler tüzel kişiler tarafından sunulabilir ve insan kaynakları uzmanı, yardımcı personel, idari gider ve ulaşım gideri desteği sağlanır.
- **Korumalı İşyeri Desteğine Yönelik Projeler:** Engelli istihdamını desteklemek için korumalı işyeri statüsü alan işletmelere aşağıdaki destekler desteği sunulmaktadır [89]:
 - **Kuruluş Sermayesi Desteği:** Korumalı iş yerlerinin kapasitelerini artırmak için ihtiyaç duyulan sermayenin %60'ı, 500.000 TL'yi aşmamak üzere, kuruluş tarihinden itibaren bir yıl içinde hibe olarak verilmektedir.
 - **Engelliler için Ücret Desteği:** Korumalı iş yerlerinde çalışacak engelli işçilerin maaşları, ilk yıl boyunca brüt asgari ücret üzerinden desteklenmektedir.
 - **İşletme Giderleri Desteği:** Sözleşmenin imzalandığı tarihten itibaren bir yıl boyunca işletme giderlerinin %60'ı, kuruluş sermaye desteğinin %12'sini aşmamak üzere fatura karşılığında karşılanmaktadır.
- **Engellinin İstihdamını Sağlayacak Destek Teknolojilerine İlişkin Projeler:** Engellilerin işyerlerinde verimli ve güvenli çalışmasını sağlamak amacıyla geliştirilen destek teknolojileri projeleri, tüzel kişiler tarafından sunulabilir ve teknolojinin amacı, işlevi, maliyeti ve istihdam taahhüt edilen engelli sayısı gibi bilgiler içermelidir.
- **Engellinin İşe Yerleştirilmesi, İşe ve İşyerine Uyumunun Sağlanmasına Yönelik Projeler:** Engelli bireylerin iş piyasasına entegrasyonu ve işyerine uyum sağlamaları amacıyla hazırlanan projeler, İŞKUR'a kayıtlı tüzel kişiler tarafından sunulabilir ve insan kaynakları uzmanı ücreti, yardımcı personel ücreti, idari gider ve ulaşım gideri desteği içerir.

Dezavantajlı gruplar içerisinde kadınlara yönelik olarak kadın girişimcilerin sayısını arttırmak ve çalışma hayatına katılımlarını sağlamak adına çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli teşvikler ve destekler sağlanmaktadır [92]:

- **KOSGEB:** Kadın girişimcilere destek veren kurumlar arasında önemli bir yere sahiptir. KOSGEB aracılığıyla verilen hibe destekleri, kadın girişimcilere özel ayrıcalıklar sunmaktadır. KOSGEB kapsamında, Halkbank tarafından yeni iş kuran ve

işletme yaşı 6 ayı geçmeyen kadın girişimcilere 200.000 TL, işini kuranlara ise 300.000 TL kredi verilmektedir.

- **Halkbank:** Kadın girişimcilere 6 ay anapara ödemesiz kredi sunmakla kalmayıp, KOSGEB ile imzaladığı protokol çerçevesinde 30 yaş altı genç kadın girişimciler için 125.000 TL faizsiz kredi sağlamaktadır. Ustalık belgesine sahip iş kolunda en az 3 yıl çalıştığınızı belgelemeniz halinde, bu faizsiz kredi miktarı 300.000 TL'ye kadar çıkabilmektedir [93].
- **Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK):** Kadın girişimcileri destekleyen önemli kurumlardan biri olan TKDK, hibe verilen projelerde kadın yatırımcıları teşvik etmektedir. TKDK, IPARD (Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA) kapsamında desteklenen alanlar arasında süt üreten tarımsal işletmeler, kırmızı et üreten tarımsal işletmeler, kanatlı et üreten tarımsal işletmeler, yumurta üreten tarımsal işletmeler, süt ve süt ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması yer almaktadır. Bu alanlarda TKDK, kadın girişimcilere yüzde 60 ile yüzde 80 arasında hibe desteği sağlamaktadır. Ayrıca, IPARD projeleri ile yapılan yatırımlarda KDV (Katma Değer Vergisi) ve gelir vergisi muafiyetleri de mevcuttur. Bu hibelerden yararlanmak için TKDK'nın web sitesinden başvuru yapılabilir.
- **TOBB Kadın Girişimciler Kurulu TOBB Kadın Girişimciler Kurulu:** Kadın girişimcilerin gelişimini desteklemek amacıyla çeşitli eğitim etkinlikleri düzenlemektedir. Seminerler, paneller ve eğitim etkinlikleri ile kadın girişimcilere temel bilgiler sunulmakta, kadın girişimcilik bilincinin artırılması hedeflenmektedir. Kurul, ayrıca koçluk sistemi geliştirerek yeni iş kuran girişimcilere deneyimli girişimciler tarafından belli sürelerde destek sağlamaktadır [94].
- **Kredi Garanti Fonu (KGF):** TOBB, TESK, KOSGEB, kamu bankaları ve özel sermayeli bankalar ile iş birliği yaparak kadın girişimcilerin ihtiyaç duydukları kredi desteğini almalarını sağlamaktadır. KGF tarafından sağlanan kredilerin geri ödemesi ilk 2 yıl yapılmamakta ve krediler 5 yıl vadeli olarak geri ödenebilmektedir. Kadın girişimciler için sunulan kredi desteği, 70 bin TL'ye kadar çıkabilmektedir. Bu kredi tutarı, risk grubuna bağlı olarak belirlenmektedir.
- **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı:** Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, kadın girişimcilere 15 bin TL tutarında faizsiz kredi desteği sunmaktadır. Kredinin geri ödemesi için 8 yıl süre tanınmakta ve ilk 2 yıl geri ödeme yapılmamaktadır. Kadınlar,

kendi projeleri ile birlikte bakanlığa başvuruda bulunarak bu kredi desteğinden yararlanabilirler.

3.6.2. Gönüllü/ücretli çalışanlar

Sosyal girişimler sürekliliğini yalnızca finansal kaynaklarla sağlayamaz. Finansal kaynakların yanı sıra, istihdam edilen çalışanlar ve istenilen sosyal fayda/amaca kendini adanmış, sosyal girişimcinin yardımcıları ve destekçileri olarak çalışan gönüllüler de ayrı bir kaynak olarak yer almaktadır. Aslında bir şirketi yönetme, toplumsal değer sağlama ve bu değere ulaşma çabası, şirketin insan kaynağını oluşturan hissedarlardan, yönetim kurulundan, çalışanlardan ve gönüllülerden gelir. Diğer taraftan, bu sektörde faaliyet gösteren bir sosyal girişimcinin oluşturduğu sosyal ağ, işin sürdürülebilirliği açısından kritik bir kaynak olarak öne çıkar [95].

Sosyal girişimler, herhangi bir zorlama veya baskı unsuruna dayanmaz; bu nedenle, çalışanlar, ulaştıkları görev veya hedefe yönelik bağlılıklarını kendi iç motivasyonlarıyla sürdürürler. Çalışanlar, maddi kazanımlara daha az vurgu yaparken, işlerinin kalitesine daha fazla odaklanarak özel sektör çalışanlarından ayrılırlar [96].

Çalışanlar toplumsal değeri olan hedeflere ulaşmak için daha düşük maaşlarla çalıştırılmayı kabul etmektedirler. Ancak sosyal girişimlerin özel şirketlere veya piyasaya göre daha düşük ücretler ödemesi, sosyal girişimcilerin sektörde nitelikli insan istihdam etmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Bu durum, varlığını destekle sürdüremeyen, elde edilen faydalara değer veren şirketlerde daha sık yaşanmaktadır. Günümüzde pek çok sosyal girişim, işi sürdürmek için piyasanın altında ücret alan veya hiç maaş almayan gönüllülerle çalışmaya devam etmektedir [44].

4. TÜRKİYE’DE VE DÜNYA’DA SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ÖRNEKLERİ ve İSTİHDAMA ETKİLERİ

4.1. Sosyal Girişimcilik ve İstihdam İlişkisi

Sosyal girişimcilik, toplumsal ve çevresel sorunlara yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler sunmayı amaçlayan bir yaklaşım olarak, ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal girişimler, geleneksel işletmelerin kâr odaklı yapısının ötesine geçerek, sosyal fayda yaratma ve toplumun dezavantajlı kesimlerine destek sağlama misyonunu üstlenirler. Bu bağlamda, sosyal girişimcilik ile istihdam arasındaki ilişki, sosyal girişimlerin hem doğrudan hem de dolaylı yollardan istihdam yaratma potansiyelini ortaya koyar. Sosyal girişimler, istihdamın artırılması, işsizlikle mücadele ve dezavantajlı grupların iş gücüne entegrasyonu gibi çeşitli alanlarda etkili çözümler sunabilirler [97]. Bu bölümde, sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri incelenecek, sosyal girişimlerin izlediği pasif ve aktif istihdam politikaları arasındaki farklar ele alınacaktır.

Sosyal girişimler gönüllü desteğine büyük oranda ihtiyaç duyarlar. Bu alanda kadın ve erkek tam zamanlı çalışanların sayısı, destekçi gönüllülerin sayısından genellikle daha azdır. Gönüllülüğü teşvik etmek ve gönüllülerin becerilerini geliştirmek, sosyal girişimlerin güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Sosyal girişimlerin iş modelleri güçlendikçe, gönüllülerin ücretli çalışanlara dönüşmesi ve daha fazla istihdam yaratılması mümkün hale gelecektir [98]. Özellikle kar amacı gütmeyen sektör, önemli bir istihdam alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu sektörde gönüllülük düzeyindeki değişimler, sosyal girişimciliğin gelişmesi için uygun bir zemin hazırlamaktadır. 1980’lerin sonlarında gönüllü çalışmada yaşanan profesyonelleşme, yani gönüllülerin kar amacı gütmeyen örgütlerdeki işlerinde amatörlükten eğitim alarak profesyonelliğe geçişi, sosyal girişimciliğin ilerlemesine katkıda bulunmuştur [99]. Örneğin, 2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde bu tür faaliyetlerde çalışan 83,9 milyon gönüllünün olduğu ve sübvansen ettikleri kuruluşlara haftada ortalama 4 saat katkıda bulundukları tespit edilmiştir. Gönüllü olmaya motive eden faktörler genellikle katkıda bulunma, bağlantı kurma ve faydalı olma ihtiyaçlarıdır [100]. Günümüzde birçok sosyal girişim, işleri yürütmek için piyasa ücretlerinden daha düşük maaşlarla çalışan veya tamamen gönüllü olarak katkı sağlayan bireylerle varlığını sürdürmektedir [44].

Günümüzde sosyal girişimciliğin yarattığı en önemli ekonomik değer istihdam olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal girişimlerin tanım ve kapsamlarının ülkeden ülkeye farklılaşması, uluslararası karşılaştırmaları zorlaştırır da bazı ulusal rakamlar sosyal girişimlerin istihdam yaratma fonksiyonunun önemini açıklamaktadır [5]. Dünya genelinde

sosyal girişimcilik en yoğun şekilde Birleşik Krallık'ta yaşanmaktadır; bu ülkede yaklaşık 62.000 sosyal girişim faaliyet göstermekte ve bu girişimler aracılığıyla istihdam edilen kişi sayısı 800.000'i aşmaktadır. Türkiye'de ise sosyal girişimcilik kavramı henüz yeni gelişmektedir. Toplumsal ve ekonomik fayda sağlayabilmesi için bu olgunun toplum içinde daha geniş çapta tanınması, kabul görmesi ve toplumun her kesimi tarafından desteklenmesi gerekmektedir [101]. Bu nedenle, Türkiye'de sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkisine ilişkin araştırmalar sınırlıdır. Genellikle sadece istihdam sağlayan sosyal girişimlerin varlığı bilinmektedir. Mevcut araştırmalar, sosyal girişimlerin istihdam yaratma kapasitelerini genel hatlarıyla ele almakta ve bu konudaki detaylı incelemeler sınırlı kalmaktadır.

Sosyal girişimcilik, Türkiye'de geleneksel yardımlaşma ve dayanışma mekanizmalarıyla çözülmeye çalışılan sosyal sorunlara yönelik olarak iş geliştirme, kapasite artırma ve dezavantajlı kesimleri iş gücüne dâhil etme gibi önemli işlevler üstlenerek, ekonomik ve sosyal kalkınma için bir fırsat sunmaktadır. 2001 krizinin ardından derinleşen işsizlik sorunu, yardımlaşma ve dayanışma temelli politikaların yerine, istihdam ve ekonomik büyümeye kalıcı katkılar sağlayabilecek yenilikçi modellerin gerekliliğini ortaya koymuştur. Sosyal politika alanı, koruyucu ve sosyal yardım mekanizmalarına ek olarak, kapasite geliştirmeye yönelik politika araçlarını da içerecek şekilde genişlemiştir [5]. Sosyal girişimler, aktif ve nitelikli hizmetler sunarak devletin iş yükünü hafifletir, yeni istihdam alanları oluşturur ve dezavantajlı kesimlerin topluma kazandırılmasına katkıda bulunur. Aynı zamanda, piyasa oyuncularını olarak ekonomik gelişme ve kalkınmaya da destek sağlarlar [44].

Sosyal girişimlerin işsizlikle mücadele stratejileri, pasif ve aktif istihdam politikaları olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Bu politikalar, işsizliğin farklı boyutlarına yönelik çeşitli çözümler sunar. Pasif yöntemler, ihtiyaç sahiplerine kısa vadeli destek sağlarken, aktif yöntemler uzun vadeli ve sürdürülebilir çözümler geliştirmeye odaklanır. İşte sosyal girişimlerin bu iki farklı yaklaşımı nasıl uyguladıkları: Pasif yöntemler, ihtiyaç sahibi bireyler ve ailelere maddi yardım sağlayarak sorunları çözmeyi ve işsizlerin yaşam standartlarını korumayı amaçlamakta; bu genellikle geçici maddi desteklerle gerçekleştirilir. Aktif yöntemler ise, gelir açığının nedenlerini hedef alarak eğitim ve destekleyici hizmetler sunmakta; bu yaklaşım işsizlerin istihdam kapasitelerini artırmayı, iş bulma olanaklarını genişletmeyi ve iş gücüne entegrasyonlarını sağlamayı hedeflemektedir. Aktif yöntemler, bireylerin geçim kaynaklarını artırmalarına, eğitim alarak iş bulmalarına veya sosyal becerilerini geliştirmelerine odaklanarak sürdürülebilir çözümler sunmaktadır [100].

İstihdamı artırmanın en önemli yolu, sürdürülebilir ekonomik büyüme sağlamaktır [102]. Sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkileri, hem ekonomik hem de toplumsal açıdan önemli değişimler yaratmaktadır. Sosyal girişimler, geleneksel iş modellerinin ötesine geçerek, toplumsal ve çevresel sorunlara yenilikçi çözümler sunmayı hedefler. Bu yaklaşım, yalnızca kar elde etmeyi değil, aynı zamanda sosyal fayda sağlamayı da ön planda tutar. Sosyal girişimlerin bu çift amaçlı yapısı, istihdam yaratma ve iş gücü piyasasında olumlu değişimler gerçekleştirme potansiyeline sahiptir. Sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkileri ve bu ilişkinin nasıl şekillendiği şöyle açıklanmıştır [103]:

- **Dezavantajlı Gruplara İstihdam Olanakları Sunma:** Sosyal girişimler, engelliler, uzun süre işsiz kalan bireyler, gençler, kadınlar ve mülteciler gibi dezavantajlı gruplara eğitim, iş deneyimi ve sürdürülebilir istihdam fırsatları sunar.
- **Yerel Ekonomilerin Canlandırılması:** Sosyal girişimler, yerel topluluklara odaklanarak küçük ölçekli üretim ve hizmetler aracılığıyla yerel iş gücü istihdam eder ve yerel kaynakları etkin kullanarak ekonomilerin güçlenmesine katkıda bulunur.
- **Sosyal Sermaye ve Ağların Geliştirilmesi:** Sosyal girişimciler, geniş sosyal ağlar ve ortaklıklar kurarak iş gücü piyasasında önemli bir rol oynar ve toplumsal dayanışmayı artırır [104].
- **Sürdürülebilir ve Adil İş Koşulları:** Sosyal girişimcilik, çalışanların haklarına saygı, adil ücretler, güvenli çalışma koşulları ve mesleki gelişim fırsatları sağlayarak sürdürülebilir ve adil iş koşullarını taahhüt eder [105]. Bu taahhüt hem çalışan memnuniyetini artırır hem de iş gücü piyasasında olumlu bir örnek teşkil eder.
- **İstihdamda Eşitlik ve Kapsayıcılık:** Sosyal girişimler, cinsiyet eşitliği, etnik çeşitlilik ve engellilerin iş gücüne katılımını teşvik ederek iş gücü piyasasında eşitlik ve kapsayıcılığı destekler [106].

Sosyal girişimler, giderek daha fazla popülerlik kazanmaktadır. Yeni sosyal girişimlerin kurulması ve bu alandaki destekçi sayısının artması, ekosistemdeki dinamizmi daha da güçlendirmektedir. Sosyal girişimlerin bulunduğu alan, hızla dönüşen ve genç bir karaktere sahip dinamik bir sektördür. Sosyal girişimlerin Türkiye'deki ve dünyadaki istihdama etkilerinin artması için çıkarılabilecek sonuçlar ve yapılabilecek öneriler şunlardır [98];

- Sosyal girişimlerin daha geniş kitlelere ulaşması ve toplum içinde yaygın bir şekilde benimsenmesi için farkındalık çalışmaları yapılmalı, aracı kuruluşlar ve destekleyici

kurumlar kamu ve yerel yönetimlerle iş birliği yaparak ortak bir sosyal girişim vizyonu oluşturmalıdır.

- Kapsayıcı ve esnek bir yaklaşım benimsemek, kamu kurumları arasında etkili koordinasyon ve iş birliği sağlamak, bürokratik engelleri önlemek ve vergi teşvikleri ile istihdam destek planlarını geliştirmek hayati öneme sahiptir.
- Yatırımcıların sosyal girişimlere ilgisini artırmak ve inovatif sosyal finansman araçlarını erişilebilir kılmak, sosyal girişimlerin finansman ve destek programlarına erişimini kolaylaştırmak gerekmektedir.
- Sosyal girişimcilerin etki ölçümünü destekleyecek fonlar hakkında bilgilendirilmesi ve kadınların güçlendirilmesi için hedef odaklı eğitim programları ile finansmana erişimlerini kolaylaştıracak önlemler alınmalıdır.
- Gençlerin sosyal girişimcilik alanındaki ilgisini artırmak ve sektöre nitelikli personel kazandırmak amacıyla sosyal girişimcilik eğitimi üniversiteler ve okullarda yaygınlaştırılmalıdır.
- Aracı kuruluşlar ve destek kuruluşları için teşvikler sağlanmalı, sosyal girişimlerin ulusal ve uluslararası ağlara erişimi desteklenmeli ve üniversitelerdeki inovasyon ve teknoloji destek ağları harekete geçirilmelidir.
- Türkiye İstatistik Kurumu'nun veri toplama ve araştırma çabaları, sosyal girişimcilik alanında etkili politikaların oluşturulmasına ve sektörün sürdürülebilir gelişimine katkı sağlamalıdır.
- Geri kalmış bölgelere yatırım yapmaya teşvik edilerek, bu bölgelerde gerçekleştirilen yatırımlar sayesinde düşük gelirli bölge sakinlerine iş imkânları ve gelir elde etme fırsatları sağlanabilirken, aynı zamanda yatırımcılara da kar elde etme olanağı tanınabilir [107].

Sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki olumlu etkilerini artırmak için karşılaşılan çeşitli zorluklar ve engeller bulunmaktadır. Bunlar arasında finansman eksikliği, uygun mevzuatın ve düzenleyici çerçevelerin yetersizliği, toplumda sosyal girişimcilik konusunda bilgi ve farkındalık eksikliği, nitelikli iş gücüne erişim zorlukları, pazar erişimi ve büyük şirketlerle rekabet sorunları yer almaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirlik, eğitim ve kapasite geliştirme eksiklikleri ile güçlü ağlar ve destek sistemlerinin yetersizliği de sosyal girişimlerin uzun vadede başarılı olmasını engelleyen önemli faktörlerdir [5].

Sosyal girişimcilik toplumsal ve ekonomik sorunlara yenilikçi çözümler sunarak toplumda önemli değişimler yaratma potansiyeline sahiptir. Gönüllülüğten doğan güçle ve sürdürülebilir iş modelleri ile sosyal girişimciler, hem istihdamı artırarak hem de toplumsal fayda yaratarak refah seviyesini yükseltebilirler.

4.2. Dünyada Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve İstihdama Etkileri

Dünya’da birçok istihdam sağlayan sosyal girişim mevcuttur. En bilinen istihdam sağlayan sosyal girişimler aşağıda açıklanmıştır.

4.2.1. Grameen Bank – Bangladeş

Profesör Muhammed Yunus tarafından kurulan Grameen Bank (Yoksullar Bankası), ekonomik zorluk içinde olan bireylere, geri ödeme garantisi olmayan kişilere ve diğer finansal kurumlar tarafından reddedilen bireylere kredi imkânı sunmaktadır. Grameen Bank, dünya genelinde birçok ülkede ekonomik sıkıntı içindeki bireylere teminatsız kredi sağlamakta ve bu kredilerin haftalık geri ödemeleri yapılmaktadır. Kredi miktarları küçük olabilir, ancak bu krediler, yoksul bireylerin kendi yaratıcılıklarını ve yeteneklerini kullanarak temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmaktadır. Banka, genellikle düşük gelirli kadınlara odaklanmaktadır ve Grameen Bank’ın kredi geri ödeme oranı yüzde 97’nin üzerindedir. 1976 yılında sadece 42 kişiye kişi başına 27 dolar kredi vererek başlayan Grameen Bank, 1997 yılında 2,4 milyar dolarlık kredi sağlamıştır. 38.000’den fazla köyde 2 milyonu aşkın bireye kredi sunan banka, şu anda 110 ülkede 1.105 şubesi ve 13.000 çalışanı ile faaliyet göstermektedir. Günümüzde, Bangladeş nüfusunun yüzde 10’undan fazlası, Muhammed Yunus liderliğindeki kredilerden faydalanmaktadır [65]. 1983 yılında Prof. Muhammed Yunus, Grameen Bank’ı kurarak mikrofinans alanında bir devrim başlatmıştır. Daha sonra, Muhammed Yunus’un liderliğinde, Grameen Bank insanlığın sorunlarını çözmek için yaratılmış bir holdinge dönüşmüştür. Bu çabaları sayesinde, 2006 yılında Nobel Barış Ödülü’nü kazanmıştır [108].

4.2.2. Yunus Social Business – Bangladeş

Yunus Social Business, Bangladeş’teki sosyal girişimlerin başarısını genişletmek ve dünya çapında ilerletmek amacıyla 2011 yılında Prof. Muhammed Yunus, Saskia Bruysten ve Sophie Eisemann tarafından Almanya’da kurulmuştur. Yunus Social Business, sosyal sorunlara sürdürülebilir çözümler bulmayı amaçlayan sosyal girişimcileri destekleyen ve yönlendiren bir sosyal girişim platformudur. Yunus Social Business’in yaklaşımı, sosyal işletmelerin kâr amacı gütmeksizin sosyal etki yaratmalarını teşvik etmeye odaklanmıştır.

Girişimciler, sosyal iş modelleri geliştirerek toplumsal sorunlara yönelik sürdürülebilir çözümler üretmeye teşvik edilir. Yunus Fonu, Doğu Afrika, Latin Amerika ve Hindistan’da 17 milyondan fazla insana istihdam, organizasyon, girişimcilere mali destek, eğitim, danışmanlık ve bağlantı imkânları sağlamaktadır. YSB’nin odak noktaları arasında yoksullukla mücadele, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim, çevre sürdürülebilirliği ve istihdam sağlayan sosyal girişimler geliştirmektir. Uzun vadeli kredileri ve uygulamalı büyüme desteği, sosyal girişimlerle birlikte çalışarak onların başarılı olmasına yardımcı olan yerel profesyonellerden oluşan ekipler tarafından sağlanmaktadır. Sao Paulo, Bogotá, Mumbai, Bangalore, Kampala, Nairobi ve Berlin’de ofisleri bulunmaktadır [108].

4.2.3. Bangladesh Rural Advancement Committee – Bangladeş

Başta Hindistan’dan Bangladeş’e göç eden yoksullara yönelik mikro finans yardımları, kendi işlerini kurmayı ve yoksulları bu amaçla kurulan şirketlerde istihdam etmeyi amaçlamaktadır [100].

Bangladeş’teki küçük çiftçilerin yarısından fazlası günde 2 dolardan az kazanmaktadır, bu da ekonomik büyümeyi ve özellikle kırsal kesimdeki kadınların sosyal güçlenmesini engellemeye devam eden en büyük zorluklardan biridir. Bangladesh Rural Advancement Committee (BRAC) Sosyal Girişimleri, insanları (mikro girişimciler, çiftçiler ve üreticiler) daha fazla ekonomik katılım için gerekli araç ve kaynaklarla donatmaktadır. BRAC, pazarın sürdürülebilirliğini sağlamak için değer zincirleri arasında önemli bağlantılar yaratmakta, sosyal misyon eylemlerinin merkezinde yer almakta ve hem üreticiler hem de tüketiciler için koşulları iyileştiren kapsayıcı ekosistemler yaratmaktadır [109].

4.2.4. Pride Industries – ABD

Jack Dalton, 1963’te Seattle’da tek bir yarı yol evi açarak Pioneer Human Services’i kurmuştur. O zamandan beri, Pioneer Human Services, Washington eyaletinde 50’den fazla programa kadar genişleyen bir kâr amacı gütmeyen kuruluş haline gelmiştir. Vizyonu, adaletsizlik, ayrımcılık ve kitlesel hapsedilmelerin olmadığı bir dünya yaratmaktır, herkesin hayatlarını tam potansiyeliyle yaşama sağlığına, kabulüne ve fırsatına sahip olduğu bir dünya. Misyonu ise toplumu dönüştürmek için topluluklarla ortaklık kurarak, insanların insanlığını onurlandırmakta, ayrımcı kitlesel hapsedilmenin etkisini azaltır ve insanları ilham, onaylama ve engelleri devirerek güvenli, sağlıklı ve üretken yaşamlar yaşamaları için güçlendirmektedir. Pioneer Human Services, cezaevinden veya hapisneden topluma yeniden giren kişilere, madde kullanım bozuklukları ve ruh sağlığı sorunları ile mücadele

edenlere yardımcı olmaktadır. Hizmet verilen insanlar için iş başında eğitim, iş deneyimi ve istihdam sağlarken, sosyal girişimleri finanse etmeye yardımcı olmak için çok çeşitli bir iş kolu işletmektedir. Pioneer Human Services, yalnızca en iyi ürün ve hizmetleri elde etmekle kalmaz, aynı zamanda insanların hayatlarını geri kazanmaları ve toplumun üretken üyeleri olmaları için ihtiyaç duydukları deneyimi kazanmalarına yardımcı olmaktadır [110].

4.2.5. Pioneer Human Services – ABD

1963'te Jack Dalton, Seattle'da tek bir yarı yol evi açarak Pioneer Human Services'i kurmuştur. O zamandan beri Pioneer Human Services, Washington eyaletinde 50'den fazla programdan oluşan geniş bir yelpazede faaliyet gösteren güçlü bir kâr amacı gütmeyen kuruluş haline gelmiştir. Pioneer, cezaevinden veya hapisneden topluma yeniden giren kişilerin yanı sıra madde kullanım bozuklukları ve ruh sağlığı sorunlarının üstesinden gelenlere yardımcı olmaktadır. Pioneer Human Services, entegre bir dizi tedavi, barınma, eğitim ve istihdam hizmeti sunmaktadır. Vizyonu, adaletsizliğin, ayrımcılığın ve kitlesel hapsedilmelerin olmadığı, herkesin hayatlarını tam potansiyeliyle yaşama sağlığına, kabulüne ve fırsatına sahip olduğu bir dünya yaratmaktır. Misyonu, insanların insanlığını onurlandırarak, ayrımcı kitlesel hapsedilmenin etkisini azaltarak ve insanları ilham, onaylama ve engelleri devirerek güvenli, sağlıklı ve üretken yaşamlar yaşamaları için güçlendirerek toplumu dönüştürmek için topluluklarla ortaklık kuran bir sosyal girişimdir. Hizmet verilen insanlar için iş başında eğitim, iş deneyimi ve istihdam sağlarken, sosyal girişimleri finanse etmeye yardımcı olan gelir elde eden çok çeşitli bir iş kolu işletmektedir. Pioneer Human Services, yalnızca en iyi ürün ve hizmetleri elde etmekle kalmamakta, aynı zamanda insanların hayatlarını geri kazanmaları ve toplumun üretken üyeleri olmaları için ihtiyaç duydukları deneyimi kazanmalarına yardımcı olmaktadır [111].

4.2.6. Mākher Studio – ABD

Mākher Studio, siyah, kahverengi ve yerli topluluklar için topluluk gelişimi ve uygun fiyatlı gayrimenkul etrafında yerleştirilmiş tedarik zincirleri tasarlamak, geliştirmek ve işletmek amacıyla var olan bir sosyal girişimdir. Yeşil üretim tekniklerini kullanarak ve mülteci ve göçmen esnafları, kadınları/esnafları, LGBTQ'ları, kadınları, gazileri ve azınlık taşeronlarını istihdam ederek, geri dönüştürülmüş nakliye konteynırlarını uygun fiyatlı konut, girişimcilik alanları, toplum merkezleri ve hatta tıbbi klinikler olarak hizmet vermek için yenilikçi ve uygun fiyatlı "Plug In Pod'lara" dönüştürmektedir. Bu dönüşümler, yapı inşaat atıklarını ve enerji kullanımını azaltarak gerçekleştirilmektedir [112].

4.2.7. Nonprofit Enterprise and Self-Sustainability Team – ABD

Nonprofit Enterprise and Self-Sustainability Team (NESst), 1997 yılında kurulmuş bir sosyal girişimdir ve kaynaklarını sosyal girişimleri desteklemek amacıyla kullanmaktadır. NESst, gelişmekte olan ülkelerdeki çeşitli sosyal sorunlara çözüm getirmeyi amaçlayan sosyal girişimlere çeşitli destekler sunmaktadır. Bu destekler arasında, sosyal girişimlerin kapasitelerini artırmaya yönelik destekler, finans sermayesi oluşturacak yatırımlar ve çeşitli ağlara erişimler sağlamak oluşturmaktadır. Engelli kişilerin istihdam oranının düşük olduğu bir ortamda, NESst, sosyal girişimleri destekleyerek uzun vadeli istihdam fırsatları yaratmaya odaklanmaktadır. Örneğin, engelli bireyler, NESst destekli sosyal girişimlerde kafe ve restoranlarda çalışarak meslek öğrenme fırsatı bulabilmektedirler. Bu deneyim, daha sonra başka şirketlerde istihdam edilebilmelerini kolaylaştırmaktadır. Kafe ve restoran işletmeciliği, yüksek kâr marjına sahip olabilir, ancak aynı zamanda aşırı yatırım, iyi lokasyon ve rekabet avantajı sağlama zorlukları gibi zorlukları da beraberinde getirebilir. Macaristan'da NESst destekli bir sosyal girişim olan Fruit of Care örneğinde, şirket engelli kişileri istihdam ederek el yapımı meyve ürünleri üretmektedir. Macaristan yasalarına göre, 50'den fazla çalışanı olan şirketlerin engelli kişileri istihdam etmeleri veya korumalı işyerlerinde üretilen ürünleri satın almaları gerekmektedir [113].

NESst'in başarılı sosyal girişim oluşturma önerileri şunlardır [113]:

- Pazar potansiyeli olan bir iş fikrine sahip olunmalıdır ve bu fikir becerilere ve kaynaklara uygun olmalıdır.
- Gerçek ihtiyaçlara odaklanılmalı, paydaşlar dinlenmeli ve planlama sürecine dâhil edilmelidir.
- Müşteriyi iyi tanımalı, ürün ve hizmetlerin hedef kitle tarafından nasıl karşılandığını görmeli ve riskleri iyi tespit etmelisiniz.
- Kilit pozisyonlar için yetkin ve iyi eğitilmiş uzmanlara ihtiyaç vardır.
- İş planının uygulamadaki ilerleyişini takip etmeli ve süreç boyunca sosyal ve finansal hedefleri karşılayıp karşılamadığını kontrol etmelisiniz.
- Toplumsal amaçlarla uğraşsanız bile, sunduğunuz hizmetin veya ürünün kalitesinden ödün vermemelisiniz.

Bu prensipler, NESst'in sürdürülebilir sosyal girişimler oluşturma konusundaki başarısının temelini oluşturur [113].

sağlamaktadır. Romano Butiq, toplumdan dışlanmış gruplarla çalışırken mevcut kültürü ve toplumsal yapıyı çok iyi anlayıp iş planlarını buna göre geliştirmek gerektiğine inanmaktadır. Romana Butiq ayrıca üreticileri bir araya getirip onlara paylaşabilecekleri makineler sağlayarak işleri hızlandırarak geleneksel zanaat işletmelerinin verimliliğini artırmaktadır. 7 Romano Butiq bugüne kadar 300 üyeli 30 kooperatif kurmuştur. Kooperatifler kendi ürünlerini üretilip satarlar. Atölye çalışmaları Romano Butiq binasında gerçekleştirilmektedir. Küçük bir köydeki sepet imalatçıları günde bir sepet yapabilmekteyken, Romano Butiq sayesinde kısıtlı bir bütçeyle makine satın alarak artık daha fazla sepet yapabilmektedirler [113].

4.2.10. L’apebianca – İtalya

L’apebianca, İtalya’nın Forli bölgesinde yenilikçi bir perakende ve sosyal etkinlik mekânıdır. Sosyal girişim fikri 2009 yılında gelişmeye başlamış, 2011 yılında finansman bulundu ve 2012 yılında 20 üyeli bir sosyal kooperatif olarak kurulmuştur. Şehir sakinlerinin kurduğu sosyal girişim, sürdürülebilir ekonomiye katkıda bulunarak kültür ve iş dünyasını bir araya getirmektedir. İki katlı binanın ticari alanında, çevreye verilen zararı azaltmak amacıyla organik gıdaların yanı sıra tekstil ve cilt bakım ürünü ambalajsız olarak satılmaktadır. L’apebianca, haftanın iki günü kurulan Pazar meydanında organik ve yerel tarım yapan ve yer bulamayan küçük üreticilere satış alanı sunmaktadır. Sosyal hedefleri olan bir kuruluştur ve “sosyal kooperatif” olarak adlandırılmaktadır çünkü sürdürülebilir ekonomik gelir sağlamanın yanı sıra engelli vatandaşlara da iş imkânı sağlamaktadır. Çalışanların üçte biri engellilerden oluşmaktadır. Aynı zamanda vatandaşların buluşması için sosyal etkinlikler düzenlemekte ve hukuki danışmanlık sunmaktadır. Etkisini ölçmeyi öncelikli amaç edinen kuruluş, her yıl bir “sosyal rapor” yayınlamakta ve elde edilen sonuçları takip etmektedir [113].

4.2.11. Anand Milk Union Limited – Hindistan

Olağandışı hikâyenin başlangıcı, 74 yıldan fazla bir süre önce, Gujarat eyaletinde küçük bir kasaba olan başlamıştır. Yerel ticaret kartelinin izlediği sömürücü ticaret uygulamaları, kooperatif hareketini tetiklemiştir. Bölge çiftçileri, ticaretin haksız ve manipülatif uygulamalarına karşı çıkararak bir çözüm aramışlardır. Büyük Hintli vatansever Sardar Vallabhbhai Patel’e başvurmuş olup ve Patel, araçlardan kurtulmalarını ve tedarik, işleme ve pazarlamayı kontrolleri altında tutacak kendi kooperatiflerini kurmalarını tavsiye etmiştir. Bölgenin çiftçileri, 1946’da kartel tarafından sindirilmeyi reddederek süt grevine başlamışlardır. Sardar Patel’in ilhamı ve Morarji Desai ve Tribhuvandas Patel gibi liderlerin rehberliğinde, 1946’da kendi kooperatiflerini kurmuşlardır. Bu kooperatif, Kaira Bölgesi

Kooperatif Süt Üreticileri Birliği olarak bilinmektedir. Kooperatif sadece iki köy süt kooperatifi topluluğu ve 247 litre sütle başlamıştır ve bugün daha çok Amul Süt Ürünleri olarak bilinmektedir. Amul, kurucu Yönetim Kurulu Başkanı Tribhuvandas Patel'in ilham verici liderliği ve 1950'den itibaren mandırayı yönetme görevi verilen Dr. Verghese Kurien'in kararlı profesyonelliği sayesinde güçlenerek büyümüştür. Dönemin Hindistan Başbakanı Lal Bahadur Shastri, aynı yaklaşımın Ulusal Süt Ürünleri Geliştirme politikasının temeli olması gerektiğine karar vermiştir. Amul'un başarısının dört önemli faktöre atfedilebileceğini fark edilmiştir. Çiftçiler mandıraya sahipti, seçtikleri temsilcileri köy derneklerini ve bölge birliğini yönetmekteydi. Mandırayı işletmek ve işini yönetmek için profesyoneller istihdam edilmekteydi. En önemlisi, kooperatifler çiftçilerin ihtiyaçlarına ve taleplerine duyarlı olmaktadır. 1965'te Amul modelini çoğaltmak amacıyla Ulusal Süt Geliştirme Kurulu kurulmuştur. Dr. Kurien, kurumun başkanı olarak seçilmiştir ve bu modeli ülke çapında çoğaltması istenmiştir. Amul Modeli, Hindistan'ın dünyanın en büyük süt üreticisi olarak ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. 16 milyondan fazla süt üreticisi, sütlerini ülke genelindeki süt kooperatiflerine gönderiyor. Bu sütler, 222 Bölge Kooperatif Süt Birliğinde işlenmekte ve 28 Eyalet Pazarlama Federasyonu tarafından pazarlanarak milyonlarca kişiye daha iyi bir yaşam ve istihdam sağlamaktadır [114]. Bu başarılar ve istihdamlar sayesinde Amul Süt Çiftçileri Kooperatifi, 1946'da başlatılan "Beyaz Devrim," ile Hindistan'ı küresel çapta en büyük süt ve süt ürünleri üreticisi konumuna gelmiştir [47].

4.2.12. My Boo Bamboo Bikes – Almanya

Maximilian Schay tarafından Almanya'da kurulan bu sosyal girişim, Ganalılara daha iyi yaşam koşulları sağlamayı amaçlayarak işsizlik, ekonomi ve sosyal güvenlik gibi konulara odaklanmaktadır. Yonso Projesi ile iş birliği yaparak bambu tedariki sağlayan girişim, yetiştirdiği bambuyu Gana'daki çalışanlar tarafından işlenerek bisiklet haline getirmekte ve ardından satışa sunmaktadır. Rüzgâra ve hava koşullarına göre tasarlanan bisiklet, kalitesiyle de dikkat çekmektedir. 20'den fazla çalışana sahip olan girişim, 3 kişiyle başlamış olup zamanla büyüyerek Gana'da istihdam yaratmaktadır. My Boo Bamboo Bikes, kuruluş amacını şu şekilde belirtmektedir [115]:

- Her müşterinin hayallerindeki bisikleti uygun fiyata bulmasını sağlamaktır.
- Bambu bisikletin satışıyla Gana'daki kendi okullarını finanse etmek ve yönetmektir.
- Gana'da 35'ten fazla mevcut ve iyi maaşlı iş yaratmaktır.

4.2.13. Barka Fundacja Pomocy Wzajemnej - Polonya

Barka'nın başlangıcı, evli psikolog Barbara ve Tomasz Sadowski çiftinin, dönüşüm döneminin artan sosyal sorunlarına yanıt olarak, Polonya toplumunun “unutulmuş ve istenmeyen” üyelerinin kişisel ve sosyal gelişim için bir şansa sahip olacağı sosyal ortam ve yapı yaratma isteği Haziran 1989'a kadar uzanmaktadır. Vakfın amacı, yılda yaklaşık 5.000 kişiyi kapsayan programlardan oluşan sosyal grupların entegrasyon süreci için bir destek sistemi oluşturmaktır (yaşam krizlerindeki insanlar, gayri resmi vatandaş grupları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim temsilcileri ve hükümet idaresi dahil). Son 30 yılda, sosyal olarak dışlanmış ve marjinalleştirilmiş insanlara yönelik tamamlayıcı bir yardım sistemi olarak şunlar geliştirilmiştir [116]:

- Halk evleri programı
- Polonya'da Sosyal İstihdam Yasası'nın oluşturulduğu eğitim ve yeniden entegrasyon programı
- Uzun süreli işsizler için yeni işler ve sosyal kooperatifler yaratma programı
- Erişilebilir inşaat programı
- Sosyal içerme için yerel ortaklıkların geliştirilmesi programı
- Uluslararası Barka Ağının Geliştirilmesi Programı (Barka Polska, Barka İngiltere, Barka Hollanda, Barka İrlanda, Barka Almanya, Barka İzlanda, Barka Kanada).

Barka Vakfı'nın temel görevi, Polonya'da, aynı zamanda sözde dönüşüm ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde sistemin geliştirilmesi için bir program oluşturmaktır. Vakıf, Barka'nın Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı ile iş birliği içinde edindiği deneyimlere dayanarak oluşturulan yeni sosyal istihdam ve sosyal girişimcilik yasalarına dayanan kendi kendine yardım sistemindeki kurum ve programların gelecekteki girişimcileri eğitmekte ve Polonya'daki programların geliştirilmesi için yasal ve mali destek sağlamaktadır [116].

4.2.14. Fugeelah – Malezya

FUGEELAH, 2017 yılında Deborah Henry tarafından UNHCR ve Malezya Rotary'den 5000 USD'lik mütevazı bir başlangıç hibesi ile kurulmuş bir sosyal girişimdir. Misyonu Malezya'ya sığınan çocuklar ve gençler için destek sağlamaktır. Kuruluş amacı, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan Fugee School'un sürdürülebilir işleyişine katkıda bulunmaktır. Fugee School, transit geçiş yapanlara ücretsiz eğitim ve toplum desteği sağlamaktadır. Fugeelah, mülteci çocukları ve gençleri eğiten, istihdam eden ve güçlendiren, kadınlar tarafından yönetilen bilinçli bir mücevher markasıdır. Fugeelah, kâr amacı gütmeyen eğitim

merkezi Fugee School'un işleyişini finansal olarak desteklemeyi amaçlamaktadır. Şu anda, okulun 4 ila 20 yaşları arasında 200 öğrencisi bulunmaktadır. Okul, 2009'dan beri 500'den fazla çocuğu eğitmiş ve Fugeelah sayesinde kendi kendini idame ettiren bir kuruluş haline gelmiştir. Fugeelah'ta, Malezya'dan geçiş yapan mülteci gençler için istihdamın önemi bilinmektedir. Şu anda, 4 mülteci kız çocuğu Fugeelah'ta istihdam edilmektedir. Bu kızlar, mücevher yapmak ve Fugeelah çarşılarında çalışmak için saatte 10 MYR harçlık almaktadır. Finansal kazançla birlikte gelen bu küçük özgürlük, kendilerini ve ailelerinin ihtiyaçlarını desteklemelerini sağlamaktadır. Para önemli bir kazanç olsa da, Fugeelah'ta öğrenilen iş becerileri çok önemlidir. Kızlar, işin her alanına dâhil olurken, uygulamalı girişimcilik becerileri eğitimi ve yaratıcı beceriler öğrenirler. Bu beceriler, gelecekteki istihdam fırsatları için güven ve yetenek setlerini oluşturmaktadır [117].

4.2.15. Refugeeswork.at – Avusturya

Refugeeswork.at, mültecilerin işgücü piyasasına erişmelerini sağlayan çevrimiçi bir iş platformudur. Mülteciler, platforma ücretsiz olarak kaydolabilir ve çevrimiçi profillerini kolayca oluşturabilirler. Ayrıca, eğitim ve iş teklifleri hakkında bilgi alabilirler. İşverenler, doğrudan çalışanları arayabilir veya potansiyel mültecilerle eşleşen boş pozisyonları listeleyebilirler. Eşleştirme algoritması, eğitim ve mesleki deneyim, dil yeterliliği, ikamet yeri, iltica statüsü ve profil kalitesi gibi faktörleri dikkate alır. Refugeeswork.at ayrıca, entegrasyon sürecini kolaylaştırmak için çeşitli hibe ve yasal bilgilerin yanı sıra kültür ve din ile ilgili ipuçları da sunar. Ancak, platformun karşılaştığı temel bir sorun, işverenlerin mültecileri işe alırken karşılaştıkları kültürel ve dini engeller, hatalı beklentiler ve yeterince hazırlanmamış adaylar gibi zorluklardır. Bu durum, işverenlerin en nitelikli adayları bulmalarını, bürokratik ve idari sorunları çözmelerini ve mültecilerin organizasyon yapılarına entegrasyonunu optimize etmelerini sağlamak için platformun sürekli olarak çaba harcamasını gerektirir. Bu şekilde, Refugeeswork.at her zaman kazan-kazan bir durum sağlamayı hedefler [118].

4.3. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve İstihdama Etkileri

Türkiye’de sosyal girişimcilikle ilgili yapılan çalışmalar, sınırlı kaynakların mevcudiyeti nedeniyle yeni bir konsept olarak kabul edilmektedir [119].

Sosyal girişimcilik, Türkiye’de çeşitli kurumsal yapılar altında ortaya çıkmaktadır. Bu çeşitlilik, vakıflar, kooperatifler, dernekler, kâr amacı gütmeyen şirketler ve internet üzerinden yürütülen faaliyetler gibi farklı kurumsal modellerle temsil edilmektedir. Ayrıca,

şirketlerin hayata geçirdiği kurumsal gönüllülük programları, kurumsal sosyal sorumluluk anlayışını güçlendirmekte ve çalışanların sosyal konulardaki katkılarını artırmaktadır [120].

Türkiye’de birçok istihdam sağlayan sosyal girişim mevcuttur. En bilinen istihdam sağlayan sosyal girişimler aşağıda açıklanmıştır.

4.3.1. Karanlıkta Diyalog

Andreas Heinecke’nin Almanya’da başlattığı “Karanlıkta Diyalog” projesi, görme engelliler arasında empati ve farkındalık oluşturmayı amaçlayan bir inisiyatiftir. Çalıştığı radyo istasyonunun lideri, ondan görme engelli bir birey ile tanışmasını talep edince, Andreas, Mathias’ın evine ziyarette bulunur ve orada yaşadığı başarı hikayesine tanık olur. Andreas, Martin Buber’in “Öğrenmenin yolu karşılaşmaktan geçer” sözünden esinlenerek, karanlık bir ortamda “hiçbir hatanın görülmediğini ve herkesin eşit algılandığını” düşünür ve Karanlıkta Diyalog projesini başlatır. Andreas, bu proje kapsamında görme engelli rehberler yetiştirir ve sergiler düzenler. Bugüne kadar proje, 30 ülkede sergilenmiş, 8 milyondan fazla kişi karanlıkta diyalogu deneyimlemiş ve 6.000’den fazla görme engellinin iş olanağına kavuşmasına katkı sağlamıştır. 2013 yılında Türkiye’de açılan Karanlıkta Diyalog sergisinde 35 kişi çalışmaktadır, bunlardan 25’i görme engellidir. Sergi, şu anda İstanbul Gayrettepe Metro İstasyonu’nda HEProjects, S360 ve VAGABOND şirketlerinden oluşan İstanbul Social Enterprise tarafından düzenlenmektedir. Araştırmanın gerçekleştirilmesi için bir milyon lira yatırım yapılmış ve bunun yarısı sponsorluk yoluyla finanse edilmiştir. Diğer ülkelerdeki çalışanların maaşları genellikle bakanlıklar veya belediyeler tarafından karşılanırken, İstanbul’daki çalışmadan herhangi bir kamu desteği almamıştır [113].

4.3.2. Çöp(m)adam

Çöp(M)adam, Temmuz 2008’de Balıkesir’in Ayvalık İlçesi’nde hayata geçirilen Çöp(M)adam, daha önce herhangi bir gelir elde etmek için çalışmamış ve kendilerini öncelikle çalışma ortamının sağladığı ev hanımı olarak tanımlayan kadınlara kalıcı ve esnek bir hizmet sunan bir sosyal girişimdir. Kurulduğu günden bu yana 500’e yakın kadına istihdam sağlayan proje, kadınların ve ailelerinin ekonomiye katılımının yanı sıra kalkınmasına ve dolaylı olarak toplumun ilerlemesine de katkı sağlamıştır. Üretim hatası olarak kabul edilen veya geri dönüştürülemeyen atık malzemelerden katma değer yaratarak modern ve çevre dostu el sanatı ürünleri üreten Çöp(M)adam, adını bu kelime oyunundan almaktadır. Geleneksel Türk el sanatlarının kullanıldığı ancak sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik unsurlarının benzersiz bir şekilde bir araya getirildiği proje, çalışanların ve

toplumun tüketime bakış açısını değiştirmekte ve çevre bilincinin artmasına yardımcı olmaktadır. Çöp(M)adam, yoksulluğun azaltılması, kadınların güçlendirilmesi, çevre yönetiminin iyileştirilmesi ve atık yönetiminin iyileştirilmesi gibi birçok farklı sürdürülebilir kalkınma hedefine hizmet etmekte ve bölgesindeki kadınlar için bir umut ışığı olmaya devam etmektedir [121].

4.3.3. Harmoni Kadın Kooperatif

Harmoni Kadın Kooperatifi, resmi olarak Aralık 2015'te İstanbul'un Beylikdüzü semtinde kurumuştur. Kurucuları arasında 20 kadının yer aldığı kooperatif, öncelikli hedef olarak kadınların işgücü piyasasına daha etkin katılımını teşvik etmeyi belirlemiştir. Harmoni'nin vizyonu, kadınların ekonomik katkı sağlamak ve ülke ekonomisine destek olmak amacıyla çalışabilecekleri bir ortam oluşturmayı amaçlamaktadır. Kooperatif, çeşitli sebeplerle tam zamanlı çalışamayan kadınlara, becerilerine ve tercih ettikleri çalışma saatlerine uygun istihdam imkanı sunmaktadır. Mesleki eğitimlerin yanı sıra, kadınların iş ve sosyal hayata yönelik gelişimlerine destek olmak amacıyla çeşitli eğitimler de verilmektedir. Mülteciler dahil olmak üzere 160'tan fazla kadına eğitim ve gelir olanağı sağlayan işletme, tasarımcılarla iş birliği yaparak ürünlerinde doğal ve yerel malzemeleri tercih etmektedir. Harmoni, el yapımı çantadan oyuncaklara ve ev aksesuarlarına kadar çeşitli ürünleri çevrimiçi ve kendi web sitesinde sunarak müşterilerine ulaştırmaktadır [98].

4.3.4. Umut Çocukları Derneği

Bu sosyal girişimin kuruluş amacı, dar gelirli ailelerde yaşayan ve olumsuz koşullar nedeniyle sokakta çalışmak zorunda kalan, eğitimlerini yarıda bırakan veya kısmen sürdüren çocuklar ve ailelerinin yaşam koşullarını iyileştirmektir. Onların sağlık, gıda, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak, çocukları okula veya meslek atölyelerine yönlendirmek, sokak ve uyuşturucuyla temaslarını engelleyecek tedbirlerin uygulanması hedeflenmektedir. Ayrıca, aileleri uyuşturucu ve sokak konusunda eğitmek, önleyici ve caydırıcı faaliyetler yürütmek, çocukları ve ailelerini suç gibi olumsuz durumlardan korumak, durumlarını iyileştirmek için özel ve yasal kuruluşlarla iş birliği yapmak amaçlanmaktadır. Bu süreçte, çocuklara ve ailelerine maddi ve manevi destek sağlanarak, onları topluma entegre etmek için çalışılmaktadır [122].

Ailelerinden kopmuş, sokakta parçalanmış aileler halinde yaşayan, devlet korumasından mahrum kalmış, maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duyan, olumsuz koşullarda çalışan çocuk ve genç madde bağımlısı bireylerin, mevcut yaşam ortamlarından uzaklaştırılarak, zararlı

alışkanlıklarından arındırılması ve toplum ile ailelerine yeniden entegre edilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, tüzel ve özel kurumlarla iş birliği yapılmakta, uyuşturucu bağımlılarının rehabilitasyonu, terk edilmiş ve sokakta yaşayan çocuk ve gençlerin barınma, sağlık ve eğitim gereksinimlerinin karşılanması, istihdam ve iş olanaklarının yaratılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, ilgili merkezlerle iletişim kurulmakta, bireyler mesleki eğitimlere yönlendirilmekte ve meslek sahibi olmaları için çaba sarf edilmektedir. Ayrıca, derneğin misyonuna uygun olarak kurulan veya kurulacak vakıflarla maddi ve manevi dayanışma sağlanmakta; İl Özel İdaresi, İl Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı gibi devlet kurumları ile iş birliği yapılmaktadır. Aynı hedefleri paylaşan yurt içi ve yurt dışındaki yabancı dernek ve vakıflarla iletişim ve iş birliğinin geliştirilmesi de derneğin öncelikli amaçları arasındadır [122].

4.3.5. Bizbizze Kadınlar İçin Fikir ve Destek Derneği

BizBizze Kadınlar için Fikir ve Destek Derneği, kadın girişimcilik oranının %8, kadın istihdam oranının ise %8 olduğu ülkede sosyal ve ekonomik hayata aktif olarak katılmak isteyen kadınları güçlendirmek amacıyla 2017 yılında kurulmuştur. Kuruluş amacı, hayatında kendini güçlendirmek isteyen ve/veya kariyer planlarını değiştirmek isteyen kadınlara destek ve kadınların iş bulmasına veya iş kurmasına sağlamaktır. Ayrıca sivil toplumda gönüllü olmak, iş kurmak veya mevcut şirketlerde kariyerleri ini geliştirmek isteyen kadınlara yönelik programlar da hazırlamaktır. Kadınları karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmede güçlendirmek, işyerinde cinsiyet ayrımcılığı konusunda farkındalık yaratmak, kadınların ekonomik bağımsızlığa kavuşması için harekete geçmesine katkıda bulunmak ve bunun için mücadele eden kişi ve kurumları bir araya getiren bir yön olmaktır. BizBizze, iş hayatına aktif olarak katılmak isteyen kadınlara tek merkezden eşlik edebilecek, işlerini kolaylaştıracak, kadınların ilgi alanları ve güçlü yönlerine ilişkin bilgi düzeyini artıracak etkinlik ve programlar tasarlamakta ve uygulamaktadır. Düzenlenen eğitim programları, danışmanlık hizmetleri, rehberlik, koçluk, mentorluk, iş geliştirme ve sunulan ortak Pazar alanları yaratarak kadınların hayallerine ulaşmak ve hayata katılmak için ihtiyaç duydukları bilgiye erişimini ve desteği kolaylaştırmaktadır. Programlara katılan kadınları mesleki veya girişimci olarak kendini geliştirmiş kadınlarla bir araya getirerek herkesin parçası olduğu bir ağ oluşturmaktadır. Tüm bunları yaparken kadının hayattaki yerini güçlendirmek, toplumsal cinsiyet eşitliğini yerleşik bir toplumsal değer haline getirmek ve eşit bir dayanışma ağının parçası olmak isteyen üyeler, gönüllüler ve destekçiler ile birlikte ilerlemektedirler [123].

4.3.6. Maide Mutfak

2018 yılından bu yana Türkiye'nin ilk ve tek gıda kuluçka merkezi olan Maide Mutfak, sadece bir gıda fabrikası değil, aynı zamanda gıda sektörüne girmek isteyen girişimcilerin işlerini geliştirmelerine, işlerini yönetmelerine ve büyütmelerine destek olma amacıyla sağlıklı ambalajlı gıda konusunda uzmanlaşmış bir merkezdir. Mecidiyeköy'de 200 metrekare profesyonel donanımlı ve lisanslı mutfak, Maide Mutfak girişimlerinin üretimi için hammadde tedarik zinciri, küçük depolama alanları ve paketleme makineleri mevcuttur. Bu imkânların yanı sıra tarif geliştirme, ölçeklendirme, üretim ve kalite kontrol konularında uzman şeflerden oluşan ekibi, fikir aşamasından ürün sevkiyatına kadar olan süreçte de girişimcilere eşlik etmektedir. Üretim sürecinin ötesinde, her başarılı işletmenin gelişimi ve büyümesi için ihtiyaç duyduğu muhasebe, hukuki danışmanlık, grafik tasarım, pazarlama ve reklamcılık gibi işletme hizmetleri konusunda girişimcilere destek ve danışmanlık sağlamaktadır. Maide Mutfak, gıda girişimcilerinin hayallerini gerçeğe dönüştürmektedir. Bu amaçla, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bütünsel bir yaklaşımla büyütülmesi ve hayata geçirilmesi hedeflenmektedir [124].

Maide Mutfak, hayallerinin peşinde koşan genç bir ekibin hayata geçirdiği bir istihdam projesidir. Bu proje sosyoekonomik imkânlardan yoksun “diğer” kadınları bir araya getirmektedir. Maide ekibinin hedefi, bu kadınları finansal okuryazarlıktan fotoğrafçılık eğitimine kadar çeşitli eğitimlere tabi tutarak girişimcilere dönüştürmek. Berivan Abla'nın makarnası, Fatma Teyze'nin salçası gibi kadınlar da Maide'nin ekipmanlarıyla üretime devam edecek, hakları korunarak sosyoekonomik hayata entegre edilecektir. İstanbul İzzetpaşa'da faaliyete geçen Maide Mutfak, göçmen kadınları istihdam ederek sosyal uyumlarına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Listede şimdilik Suriyeli, Yemenli, İranlı ve Etiyopyalı göçmenler yer almaktadır. Maide ekibi, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla kadınlara ulaşarak şunları söylemiştir: “Amacımız kadınların sosyo-ekonomik hayata katılımını sağlamak, haklarını korumak, iş güvencelerine katkıda bulunmak ve hepsini girişimciye dönüştürmek” demektedir [125].

4.3.7. Kamer Vakfı

KAMER (Kadın Merkezi), 1997 senesinde Nebahat Akkoç tarafından şirket olarak kurulmuştur. Kamer Vakfı 2005 yılında faaliyetlerine başlamıştır. 23 ilde faaliyet gösteren KAMER, şiddete maruz kalan kadın ve çocuklara yönelik eğitim ve çalıştaylar düzenlemekte, yerel kulüp, kreş gibi çeşitli sosyal alanlar açmaktadır. Amacı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan yerel gelenekleri yeniden canlandırmak olan vakıf, üç şirketten oluşmaktadır.

KAMER bugüne kadar 350.000 kadına hizmet sunmuştur. KAMER'in başlattığı sosyal girişimler zorunluluktan ortaya çıkmıştır. Şiddete maruz kalan kadınlarla sessiz bir ortamda çalışmak, onlara sosyalleşebilecekleri ve çocuklarını geride bırakabilecekleri bir alan sağlamak, yerel bir topluluğun ve sosyal girişim olan bir kreşin oluşmasına yol açmıştır. Farkındalık gruplarında yer alan kadınlar, eğitimlerin ardından Vakfın somut adımlar atmasını isterken, sosyal ve ekonomik hayata katılım için çeşitli girişimlerde bulunulmasını istemiştir. Vakıf başlangıçta dört restoran kurmuştur ve kadınları işe almıştır. Kadınların şirketin liderliğini devralarak iş verimliliğini artırmak, şirketlerin kontrolünü kadın gruplarına devretmek ve restoranların yanı sıra üretim atölyeleri kurmak temel amaçlardan biridir. Vakıf tarafından kurulan şirketlerin temel prensibi, üretilen her ürünün en yüksek kalitede olması gerektiği fikrine dayanmaktadır. Müşterilerin ürünleri sadece desteklemek için değil, aynı zamanda başka bir yerde bulunmayan üst düzey kalite nedeniyle satın almaları gerektiği düşünülmektedir. KAMER, sosyal girişim standartlarına uymak ve kâr amaçlı kuruluşlar pazarında rekabet edebilecek uyumlu ürün ve hizmetler sunmanın önemini vurgular. Ayrıca, yerel kaynakların kullanımına ve kaybolan üretim biçimlerine öncelik verirken, feminist kadın ağları aracılığıyla küresel pazara ulaşmayı hedeflemektedir [113].

4.3.8. Anlatan Eller

Anlatan Eller'in temel hedefi; İşitme engelli bireylere eşit fırsatlar sağlamak. Bu sosyal girişim; Aralık 2016'da matematik öğretmeni Pelin Baykan tarafından bir sosyal sorumluluk projesi olarak hayata geçirilmiştir. İşitme engelli bir arkadaş matematik sınavına hazırlanırken Pelin Baykan'dan yardım istemiştir. Pelin Baykan, işitme engelli öğrencilerin sınavlara hazırlanırken karşılaştıkları zorlukları ve eşitsizlikleri fark ederek, bu öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik işaret diliyle kaydettiği matematik derslerini YouTube kanalında paylaşmaya başlamıştır. Nisan 2018'de YouTube kanalındaki video izlenme sayısı 126.000'e ulaşmıştır. Çevrimiçi dersleri yüz yüze dersler izlemiştir. Yüz yüze öğretim; Şişli Belediyesi iş birliğiyle 2018 yılında hizmete açılmıştır. Eller; Sosyal girişimcilik konseptini öğrendikten sonra, işitme engelli topluluğu ile işiten topluluk arasındaki iletişimi geliştirmeyi amaçlayan bir girişim, şirketlere, bireylere ve gruplara ücretli Türkçe işaret dili dersleri sunarak gelir elde etme yoluna gitmiştir. İşitme engelli öğretmenin verdiği dersler aynı zamanda öğretmenlere istihdam fırsatları da sağlamaktadır. Bu sosyal girişim; 2018 yılında dernek ve şahıs şirketi olarak kurulan iki farklı tüzel kişilikte faaliyet gösteren bir girişim olup, hibrit bir iş modeli benimsemektedir [98].

4.3.9. Ashoka

Ashoka, dünyanın ilk ve en büyük sosyal girişimcilik platformu olarak, sosyal değişimi teşvik eden ve potansiyeli olan sosyal girişimcileri bir araya getiren küresel bir sivil toplum kuruluşudur. 41 yıldır sosyal girişimcilere ev sahipliği yaparak, acil toplumsal sorunlara etkili ve kalıcı çözümler üreten girişimcileri belirler ve onları küresel bir destek ağı altında birleştirir. Bu sayede sosyal girişimcilerin potansiyellerini ortaya çıkarmalarını ve etkilerini yaymalarını sağlar. Ashoka, dünya genelinde 3.600'den fazla üye ile faaliyet gösterirken, Türkiye'de ise 30'a yakın Ashoka Üyesi bulunmaktadır. Ashoka Türkiye, sadece sosyal girişimcileri desteklemekle kalmayıp aynı zamanda Türkiye'deki sosyal girişimcilik ekosisteminin kapasitesini artırmaya yönelik iş birlikleri ve projeler geliştirmektedir. Ayrıca, çocukların potansiyelini geliştirmek için öğretmenler, ebeveynler, kamu ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmaktadır [126].

4.3.10. Lavanta Kokulu Köy

Isparta iline 47 kilometre mesafede konumlanan Kuyucak, Toros Dağları'nın eteğinde yüksek bir tepe üzerine kurulu olan şirin bir kasabadır. Bu bölgenin yamaçları ve ovaları, büyük ölçüde lavanta tarlalarıyla çevrili bir görünüme sahiptir. Kuyucak, 1315 yılından bu yana yerleşim yeri olup günümüzde 250 kişilik bir nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Yıllar önce kurak ve susuz topraklar nedeniyle göçe başlayan Kuyucak köyü, lavanta üretimiyle kaderini değiştirmiştir [127].

Lavanta, Kuyucak'a ilk kez 1975 yılında gelmiş ve 15 kök lavanta bitkisi 30 aileye dağıtılarak üretime başlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2013 yılı verilerine göre, Kuyucak şu anda yaklaşık 3 bin dönümlük alanda Türkiye'nin toplam lavanta üretiminin yüzde 93'ünü karşılamaktadır. Lavanta sayesinde göçü tersine çeviren Kuyucak köylüleri, "Turizmde de varız" diyerek lavanta alanında bir marka oluşturmaya yönelmiştir. Turistler tarafından keşfedilmeye başlandıkça, lavantanın renkleriyle dikkat çeken Kuyucak, sokakları, kerpiç evleri ve kaldırımlardan fişkıran lavanta buketleriyle ziyaretçileri büyülemektedir. Şehir, lavanta tarlalarıyla kaplı arazileri, doğal güzelliğini ve ekonomisinin önemli bir bölümünü lavantaya borçlu olarak nitelendirilebilecek bir lavanta cenneti haline gelmiştir. Lavanta yetiştiriciliği, hobi olarak başladığı ev bahçelerinden, sokaklardan ve gül kenarlarından ticari bir üretime dönüşmüş, köyler mora bürünmüştür [127].

Isparta ilinin Keçiborlu ilçesi, Türkiye'deki lavanta üretiminin öncüsüdür. Bu ilçeyi lavanta üreticisi olarak tanımlamak, mevcut istihdam, göç ve kalkınma sorunlarının çözümüne katkı

sağlamak, alternatif gelir ve istihdam kaynakları yaratmak amacıyla T.C. Proje, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Anadolu Efes ortaklığı ile yürütülen Gelecek Turizmde planı çerçevesinde hayata geçirilen bir projenin parçasıdır. Bu projede Keçiborlu Yardımlaşma Dayanışma ve Eğitim Derneği, Keçiborlu Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği ve Kuyucak Köyü Muhtarlığı da müttefik olarak yer almıştır [127].

4.3.11. İlk Adım Kadın Kooperatifi

Senem Gül, 1998 yılında Nurtepe'ye yerleştiğinde kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımının önündeki engelleri fark etmiştir. Farklı etnik kökene ve siyasi görüşe sahip bir grup kadınla birlikte mahalledeki kadınların buluşabileceği, sorunlarını tartışabileceği ve çözüm bulabileceği bir merkez oluşturmak için yola çıkmıştır. 2004 yılında kurulan İlk Adım Kadın Kooperatifi, çocuklara okul öncesi eğitim, kadınlara vatandaşlık eğitimi, eşleri ve kayınvalidelerine ise kadına yönelik şiddet eğitimleri vermektedir. Çocuklar için oyun odasının yanı sıra üretim atölyesi ve ikinci el giyim mağazası da bulunan kooperatifte, mahalledeki eğitimli anneler çocuk bakımı hizmeti alıyor ve kadınlara toplu istihdam olanağı yaratılmaktadır. Senem Gül, ev hanımı olarak yerleştiği Nurtepe'de kendi sorunlarıyla başlayan çözüm arayışını tüm mahalledeki kadınları demokratik bir şekilde sürece dâhil ederek sürdürmektedir. Kuruluşunda öncü olduğu İlk Adım Kadın Kooperatifi, kadınların öncülüğünde yarattığı yeni modelle bugün 800'den fazla kadına ulaşmaktadır [128].

Gül, yeni bir kadın liderlik biçimi yaratarak, farklı etnik kökenlerden ve siyasi görüşlerden kadınları tek çatı altında bir araya getirmektedir. Yoksulluğun ve şiddetin yaygın olduğu bir mahallede, mahalle sakinlerini örgütleyerek yoksullukla mücadele etmektir. Kadınlar için kolektif istihdam olanağı yaratmaktadır. Bu faaliyetlerden elde edilen gelirin önemli bir kısmı kadınların ve çocukların eğitimine harcanmaktadır [51].

4.3.12. Özel Sektör Gönüllüleri Derneği

Özel Sektör Gönüllüleri Derneği (ÖSGD), şirketlere yönelik “Çalışan Gönüllü Programları” geliştirmek, çalışanların bilgi ve deneyimlerini gönüllü olarak aktarabilecekleri projeler tasarlamak ve çalışanların gönüllü bağlılığını teşvik etmek amacıyla 2002 yılında kurulmuştur. Amacı şirketlerin insan kaynağının yetkinliğini ve potansiyelini gönüllü çalışmalarla toplumsal faydaya dönüştürmektir. Kurumlarda tüm çalışanların gönüllü faaliyetlere katılımını teşvik eden ve sistemler geliştiren, 50'den fazla üyeli, bu şirketlerde

alışan 15.000'i aşkın aktif gönüllü ve birlikte iş yapılan 125'in üzerinde sivil toplum kuruluşundan oluşan sağlam bir gönüllü ağına sahip olmaktadır [129].

ÖSGD amaçları [129];

- 300.000 Çalışanın kurumsal üye olması için gönüllü olmasını teşvik eden ortamlar geliştirilmektedir.
- Eğitimlerle yola çıkan şirketlere gönüllülük ve proje yönetimi konusunda bilgi sağlamaktadır.
- Danışmanlık yoluyla şirketlerin gönüllü programlar oluşturmaya ve verimlilik sağlamasına yönelik sistemler kurmaktadır.
- İşbirlikleriyle projelere uzmanlık katarak etkinliği artırıyor, üye firmalara sunulan, içerik, kurgu ve iş birliği oluşturduğumuz genel projelerle etkili sonuçlar elde etmektedir
- Verdiğimiz sıcak ödüllerle iyi proje/uygulamaları görünür kılıyor ve firmaları bu yönde ilerlemeye teşvik etmektedir.
- alışan gönüllülüğünün amatör ruh ve mesleki disiplinle güçlendirilip destekleyerek ve geliştirerek yaratılan değeri artıracığına inanmaktadır.

Özel sektörde iyi eğitilmiş ve donanımlı kişilerin sosyal sorumluluk alması ve ülkesi için gönüllü çalışmalar yapması gerektiğine inanan Zeynep Uluer, Citibank'ta çalışmaya başlamıştır. Daha sonra çevresini de kapsayan daha kapsamlı çalışmalar yapmıştır. Nihai amaç, Özel Sektör Gönüllüleri Derneği'nin kurulması yoluyla sivil toplumu desteklemek için şirketlerin ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışabileceği bir temel oluşturmak ve kurumsal gönüllülüğü mümkün kılmaktır [51].

4.3.13. İstanbul Zihinsel Engelliler Vakfı

Engelli çocuğı bulunan aileler tarafından 18 yıl önce kurulan İstanbul Zihinsel Engelliler Vakfı (İZEV), alışmalarına Mecidiyeköy'deki Saadet İlköğretim Okulu bahçesine inşa edilen bir kulübede başlamıştır. İZEV, zaman içinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın destekleriyle birlikte dört katlı bir okul, bir spor salonu ve bir mutfak gibi yeni tesisler kazanmıştır. En son olarak, İZEV, Down sendromlu gençlere yönelik olarak Down Café'yi hayata geçirmiştir. Down Café, otel işletmeciliğı diplomasına sahip engelli gençlere istihdam olanağı sunan bir mekan olarak faaliyet göstermektedir. İZEV, Down Café aracılığıyla Down sendromlu gençleri istihdam ederek toplumda farkındalık yaratmakta ve onların yaşamlarında yeni olanaklar sağlamaktadır [130].

4.3.14. Nahıl

Nahıl, 2003 yılında Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı tarafından düşük gelirli kadınların ekonomik açıdan güçlenmesine destek olmak amacıyla kurulmuştur. Bu hedef doğrultusunda Nahıl, kadın kooperatifleri ve bireysel üreticiler tarafından üretilen el yapımı, doğa dostu ve özel tasarımlı ürünleri Türkiye genelinde pazarlama ve satışını gerçekleştiren bir sosyal girişimdir. Nahıl, dar gelirli kadınların ürettiği ürünlerin tasarımına destek sağlamakta ve müşteri ihtiyaçlarına uygun yeni ürünler geliştirmek için üreticilerle iş birliği yapmaktadır. Üretim süreçlerinin standartlaştırılması ve kalitenin artırılması amacıyla çalışmalar yapan Nahıl, bu ürünleri ulusal ve uluslararası pazarlara tanıtarak kurumsal iş birlikleri kurmaktadır. Aynı zamanda yerel kadınların ürettiği yerel ürünlerin büyük pazarlara arzını düzenlemektedir. İkinci el bağışları da kabul eden Nahıl, bu ürünlerin satışından elde edilen geliri Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı'nın programlarına aktarmaktadır. Bu şekilde müşteriler, ikinci el alımlarıyla KEDV programlarına destek olabilmektedir. Nahıl, ismini eski Türklerden ve Osmanlılardan bu yana Anadolu'nun farklı bölgelerinde bolluk, bereket ve paylaşım simgesi olarak kullanılan kavramdan almıştır. Bu gelenekten esinlenerek, düşük gelirli üreticiler, kadın kooperatifleri, duyarlı müşteriler ve özel sektör kuruluşları arasında sosyal sorumluluk bilinciyle bir dayanışma ağı kurmaktadır [131].

4.3.15. İyimser Abla

İyimser Abla, 2017 yılından bu yana işletmeler ve kadın kooperatifleri arasında bir köprü oluşturmaktadır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin ürettiği çeşitli ürünleri, özel günlerde firmalara hediye olarak sunmak için paketlemektedir. Bu şekilde, kadın kooperatiflerinin başarısını desteklemeyi ve özel sektördeki şirketlerin sosyal sorumluluk bilincini geliştirmeyi hedeflemektedir. İyimser Abla, Aliaga, Polatlı, Seferihisar, Zonguldak, Manisa, Bergama, Şanlıurfa, Sasalı, Bilecik, Mardin ve Çankırı'daki kadın kooperatifleri ile iş birliği yapmaktadır ve bu iş birliklerini sürekli olarak genişletmektedir. Kadınlara istihdam olanağı yaratan kadın kooperatiflerinin ve bireysel üreticilerin desteklenmesi ülkemizde kadın istihdamının artmasına yardımcı olmaktadır. Sosyal girişim İyimser Abla olarak 15 farklı kadın kooperatifiyle çalışmakta, 300'den fazla üreticiye destek vermektedirler. Kadın kooperatifleri ve kurumsal toptan siparişlerle yapılan çalışmaların yanı sıra artık bireysel tüketicilere yönelik bir iş modeli geliştirmektedirler [132].

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma, sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkisini derinlemesine inceleyerek, sosyal girişimciliğin iş dünyası ve istihdam politikasında nasıl bir rol oynayabileceğini anlamayı amaçlamıştır. Literatür taraması sonucunda elde edilen bulgular, sosyal girişimciliğin istihdam yaratma konusunda önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermiştir. Sosyal girişimcilik faaliyetleri işgücü piyasasında çeşitlilik yaratma potansiyeline sahip olmuştur. Sosyal girişimlerin istihdam artışı için hangi stratejileri kullandıkları ve bu stratejilerin istihdam yaratma süreçlerine nasıl etki ettiği incelenmiştir. Sonuçlar, sosyal girişimlerin istihdam artırma hedeflerini gerçekleştirmek için benimsedikleri çeşitli stratejileri ortaya koymuştur. Bunlar arasında eğitim programları, işe alım projeleri ve iş birliği modelleri yer almaktadır.

Sosyal girişimlerin istihdama katkıları altında, sosyal girişimlerin hangi sektörlerde istihdam yarattığına dair bulgulara odaklanılmıştır. Sonuçlar, sosyal girişimlerin genellikle dezavantajlı gruplara odaklandığını ve bu gruplara istihdam sağlamak suretiyle sosyal eşitsizliklere karşı mücadele ettiklerini göstermiştir. Dezavantajlı grupları hedef alan sosyal girişimler, bu grupların işgücü piyasasına katılımını artırarak toplumun daha geniş bir kesimine fayda sağlayabilir.

Sosyal girişimcilik hem Türkiye'de hem de dünya genelinde toplumsal sorunlara yenilikçi çözümler sunarak önemli istihdam olanakları yaratmaktadır. Türkiye'deki sosyal girişimler, özellikle gençler, engelliler ve dezavantajlı gruplar için iş olanakları sağlamada başarılı olmuş, eğitim ve beceri kazandırma projeleri ile toplumsal entegrasyonu desteklemiştir. Dünya genelinde ise sosyal girişimcilik, mikro finans projeleri, sağlık hizmetleri, sürdürülebilir kalkınma ve çevre koruma gibi geniş bir yelpazede faaliyet göstererek, yerel ekonomilerin canlanmasına ve toplumsal refahın artmasına katkıda bulunmuştur. Bu girişimler, adil ve sürdürülebilir iş koşulları sağlayarak çalışanların haklarını korumuş, gönüllülüğü teşvik etmiş ve istihdamda eşitlik ve kapsayıcılığı artırmıştır. Türkiye ve dünyadaki sosyal girişimler arasındaki bu karşılaştırma, sosyal girişimciliğin global düzeyde ortak hedeflere sahip olduğunu, ancak yerel ihtiyaç ve dinamiklere göre şekillendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, sosyal girişimcilik modellerinin başarılı olabilmesi için yerel ve küresel bağlamda iyi örneklerin incelenmesi ve uygun stratejilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu farklı yaklaşımlar, sosyal girişimciliğin yerel ihtiyaçlara göre nasıl şekillenebileceğini ve her toplumun kendine özgü sorunlarına özgün çözümler sunabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, Türkiye'deki sosyal girişimcilik ekosisteminin daha da

gelişmesi için dünya genelindeki başarılı örneklerin incelenmesi ve yerel şartlara uyarlanarak uygulanması gerekmektedir. Bu, Türkiye'nin sosyal girişimcilik alanındaki potansiyelini maksimize etmesine ve daha kapsayıcı, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma modeline katkıda bulunmasına olanak tanıyacaktır.

Sosyal girişimcilik sonucunda gelişen iş modelleri, çalışanlara eğitim ve beceri geliştirme fırsatları sunabilmektedir. Bu, işgücünün rekabetçi ve sürdürülebilir olmasına yardımcı olabilir. Sosyal girişimler sadece kâr odaklı olmayan bir anlayışla hareket ederek toplumsal sorunlara çözüm üretmektedir. Bu, toplumun genel refahını artırabilir ve sosyal girişimciliğin yalnızca işletmelere değil aynı zamanda topluma da genel fayda sağlama potansiyelini göstermektedir.

Çalışmada sosyal girişimlerin karşılaştığı zorluklar ve bu zorlukların üstesinden gelmelerini sağlayan başarı faktörleri analiz edilmiştir. Bulgular, finansman eksikliği, sosyal etki ölçümü zorlukları ve iş modeli sürdürülebilirliği gibi zorluklara rağmen, başarılı sosyal girişimlerin genellikle etkili liderlik, stratejik ortaklıklar ve toplumla güçlü bağlar kurma yeteneklerine sahip olduklarını göstermiştir.

Çalışma, sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamıza ve bu etkileri optimize edecek yeni stratejiler geliştirmemize olanak sağlamıştır. Sosyal girişimcilik, geleneksel istihdam modellerine alternatif olarak değil, onlarla birlikte bakıldığında en büyük faydaları sağlayabilir. Bu, iş dünyasından liderlere, kamu kurumlarına ve sivil toplum kuruluşlarına sosyal girişimciliği desteklemeye ve teşvik etmeye devam etme çağrısını da içermektedir. Çalışma, sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkisini farklı açılardan ele alarak kapsamlı bir vizyon sunmuştur. Ancak bu alanda halen daha ileri araştırmalara ihtiyaç vardır.

Gelecekte sosyal girişimcilik, istihdamın yanı sıra sosyal ve çevresel sorunların çözümünde de kilit bir rol oynamaya devam edecektir. Bu alandaki artan farkındalık ve destek, sosyal girişimciliği daha etkili ve sürdürülebilir hale getirebilir. Ancak, bu büyümenin önünde bazı engeller bulunmaktadır, özellikle finansman, ölçüm ve değerlendirme sistemleri gibi alanlarda. Bu zorlukların aşılması, sosyal girişimciliğin gelecekteki başarısını şekillendirecektir. Ayrıca, sosyal girişimciliğin istihdama etkisinin artırılması için politika yapımcıların ve paydaşların daha fazla iş birliği yapması gerekmektedir. Eğitim programlarının desteklenmesi, finansal teşviklerin artırılması ve sosyal girişimcilere yönelik altyapının güçlendirilmesi gibi önlemler, sosyal girişimciliği daha etkili kılabilir. Ayrıca, sosyal girişimcilik konusunda farkındalığın artırılması ve bu alanda eğitim programlarının

yaygınlaştırılması, genç girişimcilerin sosyal sorunlara yönelik projeler geliştirmelerini teşvik edecektir. Üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği yapılarak, sosyal girişimcilik merkezlerinin kurulması ve desteklenmesi sağlanmalıdır. Sosyal girişimlerin başarılı olabilmesi için mentorluk ve rehberlik hizmetleri sunulmalı, başarılı sosyal girişimcilerin deneyimlerini paylaşacakları platformlar oluşturulmalıdır. Son olarak, sosyal girişimcilik projelerinin etkisini ölçmek ve değerlendirmek için sistematik yaklaşımlar geliştirilerek, bu alandaki başarılı modellerin yaygınlaştırılması hedeflenmelidir. Bu öneriler, sosyal girişimcilik ekosisteminin sürdürülebilir bir şekilde büyümesine ve toplumsal sorunlara yönelik etkili çözümler üretilmesine katkıda bulunacaktır. Çalışma, sosyal girişimciliğin istihdama etkisini anlamak ve gelecekteki potansiyelini öngörmek için bir adım atılmasına katkı sağlamıştır. Ancak, bu alandaki çalışmaların devam etmesi ve sosyal girişimcilik ekosistemine daha fazla katkıda bulunulması önemlidir. Sosyal girişimciliğin istihdam alanındaki etkisinin sürdürülebilir bir şekilde artırılabilmesi için daha fazla araştırma, destek ve iş birliği gerekmektedir.

Çalışma, gelecekte sosyal girişimciliğin iş ve istihdam politikasındaki rolünün kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Sosyal girişimciliğin sadece istihdamı değil aynı zamanda toplumsal refahı artırmaya olan katkısını konu alan bu çalışma, bu alanda gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutmayı amaçlamaktadır.



KAYNAKÇA

- [1] T. Titiz, Girişimcilik, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2002.
- [2] S. Bayraktaroğlu, Girişimcilik Ders Notları., Sakarya : TC Sakarya Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, 2005.
- [3] A. S. Gutterman, Entrepreneurship: A Library Of Resources For Growth-oriented Entrepreneurs, International Center for Growth-Oriented Entrepreneurship, 2016.
- [4] H. Y. Taş ve S. Özcan, «Kendi İşini Kurma ve Girişimcilik Ruhu Ticaret Meslek Liselerinde Girişimcilik Ruhu Üzerine Bir Alan Araştırması,» *Uluslararası II. Trakya Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu, Kırklareli Üniversitesi, İİBF*, 2011.
- [5] A. Efeoglu, Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Girişimcilik, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2019.
- [6] H. Y. Taş ve S. Özcan, «Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi,» *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, cilt 7, no. 17, pp. 36-54, 2018.
- [7] H. Kamaç ve Z. A. Kişman, «Türk Girişimciliğinin Tarihi ve Gelişimi,» *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 1, no. 2, pp. 129-148, 2020.
- [8] H. Y. Taş ve Ü. M. Küçükoğlu, «Geçmişten Günümüze Sosyal Girişimcilik Alanında Bir Çalışma,» *TURAN: Stratejik Arastirmalar Merkezi*, cilt 12, no. 48, pp. 324-329, 2020.
- [9] H. Yurtseven, Girişimcilik, Ankara: Detay Yayınları, 2007.
- [10] H. Y. Taş ve A. Köse, «Türkiye’de Gençlerin İstihdama Kazandırılmasına Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar,» *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, cilt 13, no. 35, pp. 89-112, 2024.
- [11] B. T. Tosunoğlu, Girişimcilik ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişme Sürecinde Girişimciliğın Yeri (Doctoral Dissertation, Anadolu University (Turkey))., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2014.
- [12] S. Arıkan, Girişimcilik: Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular, Ankara: Siyasal kitabevi, 2002.
- [13] A. Aşkın, S. Nehir ve S. Ö. Vural, «Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi,» *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, pp. 56-72, 2011.
- [14] S. Büyükgöz, Girişimci Özelliklerinin Ürün Geliştirmeye Etkisi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü)., Kocaeli: T.C. Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

- [15] Ö. Aytaç, «Girişimcilik: Sosyo-kültürel Bir Perspektif,» *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, p. 15, 2006.
- [16] Ö. Ç. Bozkurt, A. Kalkan, O. Koyuncu ve A. M. Alparslan, «Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma,» *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, pp. 229-247, 2012.
- [17] N. Türkeş, Türkiye’de Sosyal Girişimciliğin Gelişimi ve Bir Örnek Olarak İhsan Doğramacı (Master's Thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü)., İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 2017.
- [18] İ. Durak, A. İrmış ve L. Özdemir, Girişimcilik Kültürü Anadolu Girişimciliğinden Örnekler, Bursa: Ekin Kitabevi, 2010.
- [19] W. B. Gartner, «“ ‘Who Is an Entrepreneur?’ Is the Wrong Question”,» *Entrepreneurship Theory and Practice*, cilt 13, no. 4, pp. 47-68, 1989.
- [20] C. Bruyat ve P. A. Julien, «Defining The Field Of Research In Entrepreneurship,» *Journal Of Business Venturing*, cilt 16, no. 2, pp. 165-180, 2001.
- [21] İ. Durak, «Girişimciliği Etkileyen Çevresel Faktörlerle İlgili Girişimcilerin Tutumları: Bir Alan Araştırması,» *Yönetim Bilimleri Dergisi*, cilt 9, no. 2, pp. 191-213, 2011.
- [22] H. Littunen, «Entrepreneurship And The Characteristics Of The Entrepreneurial Personality,» *International Journal Of Entrepreneurial Behavior & Research*, cilt 6, no. 6, pp. 295-310, 2000.
- [23] S. M. Lee ve S. J. Peterson, «Culture, Entrepreneurial Orientation, and Global Competitiveness,» *Journal Of World Business*, cilt 35, no. 4, pp. 401-416, 2000.
- [24] C. Cox ve J. Reg, «The Foundations of Success: The Development and Characteristics of British Entrepreneurs and Intrapreneurs,» *Leadership & Organization Development Journal*, cilt 16, no. 7, 1995.
- [25] S. B. .. Kök, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Kadın Girişimciliği, Denizli: Denizli ticaret odası, 2007.
- [26] V. Ağca, «Girişimcilik, Girişimcilik Yaklaşımları ve Girişimsel Süreç: Kavramsal Bir Çerçeve,» *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, pp. 149-167, 2005.
- [27] E. U. Ülker, Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğine Etki Eden Faktörler ve Tekirdağ İlinde Mevcut Durumun Belirlenmesi (Master's thesis, Namık Kemal Üniversitesi)., Tekirdağ : Namık Kemal Üniversitesi, 2013.
- [28] S. Arıkan, Girişimcilik Temel Kavramları ve Bazı Güncel Konular, II. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2004.
- [29] P. Dimaggio, «The New Institutionalisms: Avenues Of Collaboration,» *Journal Of Institutional And Theoretical Economics (JITE)/Zeitschrift Für Die Gesamte*

Staatswissenschaft, cilt 154, no. 4, pp. 696-705, 1998.

- [30] A. Naktiyok, *İç Girişimcilik*, İstanbul: Beta Yayınları, 2004.
- [31] H. Y. Taş, M. Küçüköğlü ve E. B. Danış, *Girişimcilik*, Bursa: Ekin Yayınevi, 2022.
- [32] E. Oktay, H. Zeren ve Ş. Pekküçükşen, «Belediyelerin Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerinin Yerel Kalkınmaya Etkisi: Denizli Belediyesi Örneği.», *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 5, no. 2, pp. 267-276, 2016.
- [33] M. Başar, Y. Ürper, B. T. Tosunoğlu ve T. Müftüoğlu, *Girişimcilik*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.
- [34] S. Yıldız, *Girişimcilik (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Kahramanmaraş : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi., 2007.
- [35] G. Tamer, «Dünya'ya Kıyasla Türkiye'de Kadın Girişimciliği,» %1 içinde *In International Conference on Eurasian Economies*, 2013.
- [36] T.C. Kalkınma Bakanlığı, «İnternet Girişimciliği,» Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 2018.
- [37] A. T. Erdem, «Kurumsal Girişimcilik Üzerine Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi,» *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, pp. 1-8, 2017.
- [38] Ç. Bulut, B. Aktan, S. Yılmaz ve A. M. Fış, «Kurumsal Girişimcilik: Kavramsal Yapı Üzerine Bir Tartışma,» *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, cilt 3, no. 10, pp. 1389-520, 2008.
- [39] C. Çetin, A. Özdemirci ve E. Taşkiran, «Stratejik Düşünce ve Kurumsal Girişimcilik», İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2012.
- [40] C. C. v. v. Aktan, *Kamu Ekonomisi-1*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, 2012.
- [41] Ö. Demirtaş, «Akademik Girişimcilikte Bireysel ve Sosyal Faktörlerin Rolü,» *Yönetim Bilimleri Dergisi*, cilt 12, no. 23, pp. 189-207, 2014.
- [42] H. Y. Taş, M. Küçüköğlü ve S. Özcan, «Osmanlıdan Günümüze Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve Topluma Kazandırdıkları,» *Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi Kongre Kitabı*, pp. 258-266, 2016.
- [43] Ö. Demir, «Sivil Toplum Kuruluşları, Sosyal Girişimcilik, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sosyal İşletme,» *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 6, no. 2, pp. 347-356, 2014.
- [44] İ. Suna, *Sosyal Girişimcilik/Social Entrepreneurship*, Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2017.

- [45] B. Çelik, Yerel Yöneticiler ve Sosyal Girişimcilik: Konya Belediyeleri Örneği (Doctoral Dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey))., Konya: T.c. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.
- [46] K. B. Güler, Sosyal Girişimcilik, Ankara: Efil Yayınevi, 2010.
- [47] T. B. Ersen, D. Kaya ve Z. Meydanoğlu, «Sosyal Girişimler ve Türkiye İhtiyaç Analizi Raporu,» TÜSEV, İstanbul, 2010.
- [48] E. Başar ve G. Yeşiloğlu, Girişimcilik 2 Ders Notu. Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Okulları (Açık Öğretim Lisesi-Mesleki Açık Öğretim Lisesi), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Okulları, 2014.
- [49] A. Nigam ve R. K. Ghai, «Social Entrepreneurship: An Overview,» *Splint International Journal of Professionals*, cilt 3, no. 3, pp. 107-111, 2016.
- [50] M. Altun, F. Köksal ve S. Cevher, “Girişimcilik Türleri” Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İşletme Yönetimi Doktora Programı Beykent Üniversitesi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, 2015.
- [51] H. Denizalp, Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik Rehberi, Ankara: Odak Ofset Matbaacılık, 2007.
- [52] A. Yaman, «Okulöncesi Eğitimde Girişimcilik ve Sosyal Girişimcilik Eğitimi,» *Jinenis*, pp. 68-92, 2023.
- [53] Ü. N. Aktaş, M. E. Giderler ve E. Akdeve, «Sivil Toplum Sektöründe Yeni Örgütlenme Modeli: Sosyal Girişimcilik,» *Öneri Dergisi*, cilt 18, no. 60, pp. 561-581, 2023.
- [54] H. Denizalp, Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik Rehberi (2. Baskı), Ankara: Odak Ofset Matbaacılık, 2009.
- [55] İ. Durak, «Sosyal Girişimcilik ve Ahilik Teşkilatı: Teorik Çerçeve,» *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, pp. 101-120, 2016.
- [56] D. Gusseinova, Sosyal Girişimcilik Olgusu ve Bir Örnek Olay İncelemesi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, İzmir)., 2015.
- [57] M. K. Biçerli, “Sosyal Girişimcilik ve İstihdam”. Sosyal Girişimcilik, İstanbul: Beta, 2010.
- [58] C. Sandu, The Role of Social Entrepreneurship in the Public Sector in Romania. European Union through the European Social Fund, Sectorial Operational Programme Human Resources and Development 2007-2013, 2011.
- [59] T. Güzel, «“Sosyal Girişimcilik”,» %1 içinde *Uluslararası 2. Trakya Bölgesi Kalkınma-Girişimcilik Sempozyumu*, Kırklareli, 2010.

- [60] C. M. Crisan ve A. Borza, «Social Entrepreneurship and Corporate Social Responsibilities,» *International Business Research*, p. 106, 2012.
- [61] H. Y. Taş ve S. Kurt, «Sivil Toplum Örgütlerinde Profesyonel ve Gönüllü Çalışma İlişkileri: Tehditler ve Fırsatlar,» *Emek ve Toplum Dergisi*, pp. 199-214, 2015.
- [62] I. Kostetska ve I. Berezyak, Social Entrepreneurship As An Innovative Solution Mechanism Of Social Problems Of Society., Management theory & studies for rural business & infrastructure development, 2014.
- [63] MEB, Girişimcilik 1, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı .
- [64] S. Demirel, K. Alptekin ve M. A. Alluşoğlu, «Sivil Toplum Örgütleri,» *Mülkiye*, cilt 26, p. 233, 2002.
- [65] D. Çetindamar, E. Tural, S. Titiz ve Ş. Taluk, «Sosyal Dönüşümün Ajanları: Sosyal Girişimciler,» *In Social Entrepreneurship Conference*, pp. 1-7, 2010.
- [66] J. Mair ve E. Noboa, «Emergence Of Social Enterprises and Their Place In The New Organizational Landscape,» *Working Paper No: 523. Barcelona: University of Navarra, IESE Business School*, 2003.
- [67] R. L. Martin ve S. Osberg, «Social Entrepreneurship: The Case for Definition,» *Stanford Social Innovation Review. Spring 2007*, pp. 28-39, 2007.
- [68] Founder One, «Etki Yatırımı Nedir?,» Founder One, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.founderone.com/page/etki>. [Erişildi: 21 07 2024].
- [69] İmmib, «Proje ve Hibe nedir/ ne değildir?,» İmmib, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://immib.org.tr/tr/proje-ve-hibe-nedir-ne-degildir> . [Erişildi: 21 07 2024].
- [70] Ashoka Türkiye, «Sosyal Yatırım Modelleri ve Girişimcilik Filantropisi,» 11 Temmuz 2018. [Çevrimiçi]. Available: <https://ashokaturkiye.medium.com/sosyal-yat%C4%B1r%C4%B1m-modelleri-ve-giri%C5%9Fimcilik-filantropisi-9d0fff430b58>.
- [71] B. Tanınmış, Kredi Birlikleri: Alternatif Finansal Aracı Kurum Olarak Analizi (Master's Thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)), İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1999.
- [72] E. Şahinoğlu, Kitlesele Fonlamada Başarı Faktörleri: Türkiye'de Ödül Bazlı Kitlesele Fonlama Projelerinin Durumu, Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi, 2019.
- [73] Kalkınma Ajansları, «Biz Kimiz?,» Kalkınma Ajansları, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://ka.gov.tr/sayfalar/biz-kimiz--20> . [Erişildi: 17 07 2024].
- [74] H. Mengüç, «Türkiye'ye Değer Katan 100 Sosyal Girişim -2-,» *Paradergi*, 21 10 2022. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.paradergi.com.tr/girisimcilik/2022/10/21/turkiyeye-deger-katan-100-sosyal-girisim-2>. [Erişildi: 25 07 2024].

- [75] Ö. Şahin ve E. Çavuş, «Türkiye’de Sosyal Girişimciliğin Geliştirilmesine Yönelik Bir Kitlesel Fonlama Model Önerisi,» *Uluslararası İşletme Bilimi ve Uygulamaları Dergisi*, cilt 1, no. 2, pp. 35-53, 2021.
- [76] O. Küçük, *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*, İstanbul: Seçkin Kitabevi., 2007.
- [77] GMKA, «Kalkınma Ajansı nedir? Görevleri nelerdir?,» GMKA, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.gmka.gov.tr/kalkinma-ajansi-nedir-gorevleri-nelerdir> . [Erişildi: 19 07 2024].
- [78] H. Mengüç, «Türkiye’ye Değer Katan 100 Sosyal Girişim -1-,» *Paradergi*, 2022. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.paradergi.com.tr/girisimcilik/2022/10/20/turkiyeye-deger-katan-100-sosyal-girisim-1> . [Erişildi: 19 07 2024].
- [79] N. Atsan ve E. O. Erdoğan, «Girişimciler İçin Alternatif Bir Finansman Yöntemi: Kitlesel Fonlama,» *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 10, no. 1, pp. 297-320, 2015.
- [80] H. Kapucu ve Ç. Bektur, *Current Debates in Accounting & Finance*, London: IJOPEC Publicatio, 2017, pp. Kapucu, H., & Bektur, Ç. (2017). *Current Debates in Accounting & Finance*. London: IJOPEC Publication..
- [81] Demirel, «Görme Engelliler İçin Akıllı Baston WeWalk, 24 Saatte 140 Bin TL Destek Topladı,» *Webrazzi*, 24 Ekim 2016. [Çevrimiçi]. Available: <https://webrazzi.com/2016/10/24/gorme-engelliler-icin-akilli-baston-wewalk-24-saatte-140-bin-tl-destek-topladi/>. [Erişildi: 22 07 2024].
- [82] Kalkınma Ajansları, «Sosyal Girişimcilik,» Kalkınma Ajansları, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://ka.gov.tr/sayfalar/istanbul-kalkinma-ajansi-sosyal-girisimcilik--36-624>. [Erişildi: 22 07 2024].
- [83] Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, «Kalkınma Ajansları Hakkında Sıkça Sorulan Sorular,» Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.daka.org.tr/icerikler/sss>. [Erişildi: 18 07 2024].
- [84] Kalkınma Ajansı, «Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı,» Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://ka.gov.tr/sayfalar/dogu-anadolu-kalkinma-ajansi-sosyal-girisimcilik--36-602>. [Erişildi: 22 07 2024].
- [85] Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, «Sosyal Girişimcilik,» Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://ka.gov.tr/sayfalar/orta-karadeniz-kalkinma-ajansi-sosyal-girisimcilik--36-607>. [Erişildi: 23 07 2024].
- [86] T. Bozkurt, «Anayasa Mahkemesi’nin 4857 Sayılı İş Kanunu’ndaki Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğunun Anayasa’ya Uygun Olduğuna Dair Verdiği Karar Üzerine Düşünceler,» *Ankara Barosu Dergisi*, pp. 98-105, 2009.

- [87] İŞKUR, «Engelli ve Eski Hükümlü Projeleri,» t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-iscucu-programlari/engelli-ve-eski-hukumlu-projeleri/>. [Erişildi: 10 05 2024].
- [88] İŞKUR, «2024/1. Dönemine İlişkin Engelli ve Eski Hükümlü Proje Başvuruları Başladı!,» 2024. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.iskur.gov.tr/duyurular/2024-1-donemine-iliskin-engelli-ve-eski-hukumlu-proje-basvurulari-basladi/>. [Erişildi: 22 07 2024].
- [89] İŞKUR, «Engelli ve Eski Hükümlülere Yönelik Proje Destekleri Başvuru Rehberi,» 2021. [Çevrimiçi]. Available: <https://media.iskur.gov.tr/49973/bes-proje-turu-icin-proje-basvuru-rehberi-2022-1-donem.pdf>. [Erişildi: 22 07 2024].
- [90] İŞKUR, «Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Genelge,» İŞKUR, Ankara, 2015.
- [91] F. B. Uzun, «Kadın Girişimcilere Devlet Destek ve Teşvikleri,» Paraşüt, 21 Haziran 2024. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.parasut.com/blog/kadin-girisimcilere-devlet-destegi>. [Erişildi: 18 07 2024].
- [92] Halkbank, «Kadın Girişimci Kredisi,» Halkbank, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.halkbank.com.tr/tr/ureten-kadınlar/kadin-girisimci-urunleri/kadin-girisimci-kredisi.html>. [Erişildi: 19 07 2024].
- [93] TOBB Kadın Girişimciler Kurulu, «Hakkımızda,» TOBB Kadın Girişimciler Kurulu, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.tobb.org.tr/TOBBKadinGirisimcilerKurulu/Sayfalar/Hakkimizda.php>. [Erişildi: 22 07 2024].
- [94] V. Işık, «Journal of Social Security/SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi,» *Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Değiştirdiği Çalışma Kavramı ve Yeni Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Girişimler*, cilt 3, no. 1, 2013.
- [95] J. Austin, H. Stevenson ve J. Wei-Skillern, «Social And Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both?,» *Entrepreneurship Theory And Practice*, cilt 30, no. 1, pp. 1-22, 2006.
- [96] H. Y. Taş ve İ. Şemşek, «Türkiye ve Dünya'dan Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve İstihdama Katkıları,» *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, cilt 6, no. 16, pp. 480-497, 2017.
- [97] B. Council, «Türkiye'de Sosyal Girişimlerin Durumu,» British Council, 2019.
- [98] P. F. Drucker, «What Business Can Learn From Nonprofits,» *Harvard Business Review*, cilt 67, no. 4, pp. 88-93, 1989.
- [99] S. Besler, Sarıkaya M., Biçerli M. K., Özdemir B. K., Kara F. Z., Özdemir A. A., G. B.

- K. ve A. E. O., Sosyal Girişimcilik, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2010.
- [100] B. Council, «Sosyal Girişimcilik Projesi Türkiye’de Sosyal Girişimlere Kamu Tarafından Mali Destek Sağlanması Politika Belgesi,» Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV), İstanbul, 2012.
- [101] H. Y. Taş ve K. Ören, «6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu İle İlgili Bir Değerlendirme,» *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, pp. 8-28, 2013.
- [102] K. B. Güler, Sosyal Girişimciliği Etkileyen Faktörlerin Analizi (Doctoral Dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2008.
- [103] H. Y. Taş, M. Küçükoğlu ve H. Ercan, «Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışı İçerisinde Transfer Harcamalarının Yeri ve Önemi,» *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, cilt 7, no. 19, pp. 446-467, 2018.
- [104] H. Y. Taş ve B. Menteşe, «Sosyal Girişimciliğin Gelişimi:" Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye’de Sosyal Girişimciliğin Boyutları",» %1 içinde 2. *Uluslararası Çin’den Adriyatik’e Sosyal Bilimler Kongresi*, Hatay, 2016.
- [105] H. Y. Taş ve S. Özcan, Yenilikçi ve Sosyal Boyutlarıyla Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kobi’ler, Bursa: Ekin Yayınevi, 2015.
- [106] H. Y. Taş ve S. Özcan, «Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma,» %1 içinde *International Conference On Eurasian Economies*, Almaty, 2012.
- [107] Yunus, «About,» Yunus, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.yunus.com/about> . [Erişildi: 11 12 2023].
- [108] Brac, «What We Do,» Brac, t.y. [Çevrimiçi]. Available: https://www.brac.net/enterprises#who_we_are . [Erişildi: 28 11 2023].
- [109] Pride Industries, «About Us,» Pride Industries, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.prideindustries.com/about-us> . [Erişildi: 28 11 2023].
- [110] Pioneer Human Services, «About,» Pioneer Human Services, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://pioneerhumanservices.org/about> . [Erişildi: 2023 11 2023].
- [111] Mākher Studio, «About Us,» Mākher Studio, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://makherstudio.com/aboutus>. [Erişildi: 28 11 2023].
- [112] TÜSEV, «Sosyal Girişimcilik: Sosyal İçerme ve Sürdürülebilir Toplumsal Gelişme Olanakları,» %1 içinde *SALT Galata*, İstanbul, 2014.
- [113] Amul, «About Us,» Amul, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://amul.com/m/about-us> . [Erişildi: 30 11 2023].
- [114] My Boo, «Unsere Story,» My Boo, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.my-boo.com>

- boo.de/ueber-uns/unsere-story. [Erişildi: 17 11 2023].
- [115] Barka, «Historia,» Barka, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://barka.org.pl/o-nas/historia/>. [Erişildi: 27 11 2023].
- [116] Fugeelah, «About Us,» Fugeelah, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://fugeelah.com/about/>. [Erişildi: 29 11 2023].
- [117] WSA Global, «Refugeeswork.at,» WSA Global, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://wsa-global.org/winner/refugeeswork-at/>. [Erişildi: 30 11 2023].
- [118] D. Türker, G. Özerim ve A. Yıldız, Social Entrepreneurship in Turkey: Challenges and Opportunities. Parra C. (Ed.) Crisis y Economia Solidaria, İspanya: JB Bosch Editor, 2014.
- [119] TOG, «Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi,» Toplum Gönüllüleri Vakfı, İstanbul, 2013.
- [120] Sdgturkey, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://sdgturkey.org/item/sdgt20-006/>. [Erişildi: 11 11 2023].
- [121] Umut Çocukları Derneği, «Biz kimiz?,» t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.umutcocuklari.org.tr/biz-kimiz/>. [Erişildi: 11 11 2023].
- [122] Bizbizze, «Hakkımızda,» t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <http://www.bizbizze.org/hakkimizda/>. [Erişildi: 11 14 2023].
- [123] Maide Mutfak, «Biz Kimiz,» t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.maidemutfak.com/copy-of-s-s-s>. [Erişildi: 8 12 2023].
- [124] H. Nida, «‘Ayşe, Fatma, Berivan Abla Salçasını, Eriştesini Maide Markası Altında Çıkarsın’,» Sivil Sayfalar, 8 Ocak 2019. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.sivilsayfalar.org/2019/01/08/ayse-fatma-berivan-abla-salcasini-eristesini-maide-markasi-altinda-cikarsin/>. [Erişildi: 08 12 2023].
- [125] Ashoka, «Ashoka,» t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://ashokaturkiye.org/hakkimizda/>. [Erişildi: 11 11 2023].
- [126] Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, «Lavanta Kokulu Köy...,» t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-163065/lavanta-kokulu-koy.html>. [Erişildi: 10 11 2023].
- [127] Sabancı Vakfı, «Senem Gül,» t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/senem-gul>. [Erişildi: 09 12 2023].
- [128] ÖSGD, «Biz Kimiz?,» t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://osgd.org/who-we-are/>. [Erişildi: 10 12 2023].

- [129] İZEV, «İZEV-Down Cafe,» 4 Kasım 2011. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/izev-down-cafe>. [Erişildi: 04 11 2023].
- [130] NAHİL, «Ana Sayfa,» NAHİL, 2009. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.nahil.com.tr/>. [Erişildi: 15 11 2023].
- [131] İyimser Abla, «Hikayemiz,» İyimser Abla, t.y.. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.iyimserabla.com/hikayemiz/>. [Erişildi: 11 11 2023].
- [132] G. B. Kümbül, «Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar,» *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 13, no. 3, pp. 79-111, 2011.



ÖZGEÇMİŞ

İlköğretim ve ortaöğretimi Yalova’da tamamlamış olup ön lisansını 2016 yılında Yalova Üniversitesi Pazarlama bölümünde, lisans programını ise 2021 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme bölümünde tamamlamıştır. 2022 yılından beri Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalının, İnsan Kaynakları ile Çalışma İlişkileri Bilim Dalında tezli yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

